

BIBLIOTECA
FUNDATIVNEI
UNIVERSITARE
CAROL I.

Nº Curent 54092 Format -

Nº Inventar A28076 Anul 1930

Sectia Depozit III Raftul II

Doc

3244/30

TH. D. SPERANTIA

ÎNCEPUT DE VIAȚĂ

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”
BUCUREȘTI

1956

ALTE ROMANE

DIN EDITURA

„CARTEA ROMÂNEASCĂ“

	L E I
Adam I. Rătăcire Ed. II	80.—
Aldea-Sandu C. Două neamuri Ed. IV. Ilustrat	80.—
Ardeleanu C. Diplomatul, tăbăcarul și actrița. Ed. II	96.—
<small>Premiat de „Soc. Scriitorilor Români“</small>	
Bațaria N. Sărmana Leila Ed. II	50.—
Bucuța Em. Fuga lui Șefkî	70.—
<small>Premiat de „Soc. Scriitorilor Români“</small>	
Caragiale I. Mateiu. Craii de Curtea-Veche	60.—
Dumbravă Bucura. Pandurul Ed. V	120.—
” ” Haiducul Ed. VI	75.—
Eminescu M. Geniu pustiu Ed. V	42.—
Filimon N. Ciocoi vechi și noi Ed. III	35.—
Lecca G. Irina. Marcu Ulpiu Traian Stănoiu	25.—
Ranetti G. Domnișoara Miau. Roman psicholo- gic în versuri	15.—
Rebreanu Liviu. Adam și Eva. Ed. III.	120.—
Sadoveanu M. Șoimii. Ed. VII	75.—
” ” Hanu-Âncuții	75.—
” ” Venea o moară pe Siret. Ed. III	99.—
” ” Insemnările lui Neculai Manea Ed. II	40.—
” ” Floare ofilită Ed. IV.	40.—
” ” Demonul tinereții	75.—
Slavici I. Mara Ed. III	50.—
Speranția Eug. Casa cu nalbă	45.—
Stănoiu Damian Necazurile părintelui Ghe- deon. Ed. II	75.—
Tafrali O. Urmărind idealul	25.—
Teodoreanu I. La Medeleni. Vol. I Hotarul nestatornic. Ed. III	100.—
<small>Premiul „Femina“ dela Paris.</small>	
Idem Vol. II. Drumuri. Ediția II-a	150.—
Idem Vol. III. Intre vânturi. Ed. I	130.—
” Turnul Milenei. Ed. II	96.—
Teodoru V. (Doru) Vlahula. Ed. II	60.—
Vlahuță Al. Dan. Ed. V	70.—

80247

Inscr. A. 28.076

TH. D. SPERANTIA

ÎNCEPUT DE VIAȚĂ

53856

EDITURA „CARTEA ROMANEASCA”, BUCUREȘTI

36.908.—929.

8R-32

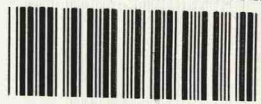
CONTRACT 1995

of U.S. History

Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" București
Cota 54092

PC107/10

B.C.U. "Carol I" - Bucuresti

C53856

CUCOȘELUL

Aveam un cocoșel. Alexandru Macedon sau Alexandru Impărat, așa-i ziceam.

O biată găină, mai deșteaptă ori mai proastă, într'o toamnă, în loc să-și facă ouăle în cuibarul din coteț ca celelalte, și-a făcut un cuibar al ei pe sub niște lemne, pe sub un gard, și-a pus ouăle acolo, le-a clocit și când încep să ciocnească dă zăpada !

Ne pomenim într'o zi cu gălăgie prin curte.

— Ce e ?

— Ce să fie ? Găina cea doapă și boghetă are pui !

— Pui acuma, iarna ?

— Da.

A eșit cu dâștii pe zăpadă.

Trei puișori.

I-a luat mama Sultana în bucătărie cu găină cu tot.

Prin bucătărie însă lume : mama Sultana, vr'o

două fete, vizitiul, argați ; strâmtoare. Până în sară din trei pui au rămas numai doi, pe unul l-a călcat nu știu cine. Ca să nu mai calce vreunul, mama Sultana a luat pe cei doi, i-a învelit în niște cârpe și i-a pus la căldură pe cuptor.

Pe cuptor însă dormiau vr'o trei-patru pisici. Pisicile noaptea s'au culcat peste cârpe și au innăbușit pe un puiu. A rămas numai unul. Pe ăsta l-am luat sub protecția mea. L-am luat în casă, l-am îngrijit, l-am culcat, l-am hrănit, l-am adăpat până s'a făcut mărișor, i-a crescut codiță, i-a crescut creștuță, a crescut și el, s'a făcut cocoșel.

De cum l-am luat la mine, toată ziua mă țineam de el. Il găsiam foarte deștept, foarte deștept, foarte vioiu, foarte îndrăzneț și viteaz. Ii vorbiam și mă înțelegea. Venea când il cheamam ; se oprea când îi ziceam, fugea când îi ziceam să fugă. Strigam : I-ho, i-ho !... cum se strigă când vin pe sus ulii la găini și el întorcea capul și se uita cu un ochiu în sus, gârîind ca un fel de cântec de mirare, cum fac cocosii când spun găinilor să se ascundă de uliu. Nu mai spun că el nici nu fusese încă pe afară și nu văzuse încă uliu. Il asmuțiam ca pe un cățel după câini, după pisici. Alexandre, pe ea ! sau pe el !... Dă-l afară sau alung-o ! ! Și Alexandru se ducea și alunga !... Sărea la câine sau la pisică și striga cotcodac și-i dădea cu ciocul în cap sau unde putea. Trăgea cu ciocul așa de tare că-i rămâneau perii pe cioc.

Pe vremea aceea tatu-meu citea Alexandria cu isprăvile de vitejie ale lui Alexandru Macedon.

După Alexandrie i-am dat și eu cocoșelului numele de Alexandru Macedon; îl găsiam tot așa de viteaz ca și marele împărat.

Intr'o zi s'a adus nu știu de unde niște găini și un cocoș mare, alb, cu picățele negre. Eu cum îl văd strig :

— Alexandre, ăsta e Por împărat, pe el!!!..

Și Alexandru de cuvânt, fuge după dânsul, îi sare în cap, îl ciupește și-l alungă. Cocoșul cel bătrân era străin, nu îndrăznea să se apere, fugea; iar Alexandru prinde curaj, pentru că era cu mine.

Dela Alexandru mi-a rămas o deosebită considerație pentru inteligența neamului găinesc, precum și un suveran dispreț în contra mamei Sultanei, care într'o bună zi s'a apucat și a tăiat pe Alexandru. În ziua aceea toată ziua am plâns și n'am mâncat, ba nici n'am vrut să intru prin sufragerie. Ii ziceam mamei Sultanei Căpcăunoaică!! Imi părea bine că în ziua aceea tată-meu n'a fost acasă, a scăpat de nu s'a spurcat din carnea lui Alexandru.

Bietul Alexandru, parcă-l văd și acum: Negru, cu penele stropite cu puțin alb, peptar, frumos și cu o creastă roșie, mare, lăsată pe-o ureche, ca un fel de căciulă ca a lui Mihai Viteazul și toată ziua se ținea de mine. Se ținea ca un câțel. În casă, afară, prin grădină, pe

unde mă duceam. Mergeam încet, mergea și el liniștit, întorcând mereu capul și uitându-se la mine. Fugeam, alerga și el, stăteam jos, se așeza lângă mine.

Așa mă țineam și eu de tatu-meu. Mamă n'a-veam. Se prăpădise când eram de vr'o doi ani jumătate.

Mama Sultana era o mătușă a tatu-meu. Era și o soră a tatu-meu, mai mare cu vr'o opt ani decât mine, tot cam copil și ea. Ceilalți străini.

Mă țineam de tatu-meu și el de mine. Puiul lui.

Când se ducea de-acasă de obicei mă lua cu el.

Citea mult.

Avea mulțime de cărți vechi, multe cu sfinți și cu slove roșii. Mie îmi plăcea să mă uit la sfinți. Mă uitam și-l întrebam pe tatu-meu: Dar sfântul ăsta de ce se uită așa, în sus; dar ăsta de ce stă cu capul strâmb? Cum vedeam o carte, întâiu și întâiu umblam să văd dacă are sfinți. Desemnă și eu și-i făceam tot așa cu capetele strâmbe și uitându-se în sus. Intr'o zi văzând icoana lui Sf. Nicolae, unde sfântul era prezentat ca un vlădică cu mitra pe cap, și uitându-se înainte drept, am întrebat: Dar Sf. Nicolae nu-i sfânt?

— Ba, da, mi s'a răspuns.

— Atunci de ce nu se uită în sus?

Avea tatu-meu multe cărți vechi scrise de mână, unele scrise, adică copiate chiar de bu-

nicul, tatăl tatălui meu. Era obiceiul pe-atunci : dacă-ți plăcea o carte și vrei s-o ai, ți-o copieai.

Imi aduc aminte de tatăl meu cum își copia și el. Zile întregi stătea de copiat. Cărțile tipărite erau scumpe și rari.

Tată-meu citea mult și din ce citea spunea și la cei din casă. Eu n'aveam răbdare să aștept până să spună el : când îl vedeam citind, mă duceam la el și-l întrebam ce citește ? Atunci, ca să scape de mine, s'apuca de citit tare. Se înțelege că multe nu le înțelegeam. Când se întâmpla însă ceva care nu înțelegeam și totuși mă interesa, îl întrebam. Așa se făcea că știam mulțime de lucruri. Știam multe fapte și nume din vechiul și noul testament ; știam de cărțile sfinte, de evanghelii, epistolele apostolilor, cărțile bisericesti, câte ceva din istoria popoarelor vechi și din cele noi. Știam mai ales din istoria noastră, de principalii domnitori, Mircea, Ștefan, Mihai Viteazul, Țepeș, Lăpușneanu, Despot, etc. Știam de provinciile supuse : Ardealul, Bucovina, Basarabia. Și grozav mă interesa soarta lor. Mereu întrebam de ce nu vrea Cuza-Vodă să se ducă să alunge pe Unguri din Ardeal, pe Nemți din Bucovina și pe Ruși din Basarabia ? Știam de Ioan Corvin și Mateiu Corvin și găsisem de rău pe Mateiu Corvin, că în loc să fie rege al Românilor, era rege al Ungurilor și ne venia cu războiul în Moldova contra lui Ștefan. Plângeam pe Grigore Ghica Vodă că a fost asasinat de Turci, și îl consideram ca un sfânt

martir. Imi închipuiam că Români din Transilvania erau mai mult ciobani, cu oi, pentru că cunoșteam mulți mocani cari de pe la Beclean și Sighet scoborau toamna cu oile la noi și rămâneau pe iarnă pe la șesuri, prin județul Botoșani, pe la Onești, Chișcăreni, etc., pe unde eram noi.

Parcă văd și acum pe acei ciobani cu sarice mițoase, cari cu turmele lor bogate acoperiau coastele dealurilor, văile și drumurile.

Imi era foarte milă de Români din țările suse și grozav aș fi voit să mă duc pe-acolo prin țările lor să le spun să alunge pe Unguri.

Intr'o zi un cioban de aceștia povestea cum se luptă ei cu lupii și cu urșii.

— Dar de ce vă luptați ? întreb eu.

— Pentru ca să ne apărăm oile, ni-e milă de ele.

— Dar de Români nu vă e milă, să vă luptați cu Ungurii, să scăpați pe Români ? Ori vă temeți de Unguri ?

Știam multe lucruri și voiam să știu și mai multe, de aceea puneam mereu întrebări, dar tatu-meu de multe ori încheia vorba : apoi astea o să le afli la școală. De aceia cu mare nerăbdare așteptam să mă de la școală, să aflu atâtea lucruri de care mă simțeam păgubaș.

VORBA DE ȘCOALĂ

— Ei, Toderiță, să știi, de mâine mergi la școală, la Hârlău.

Cam așa mi-a zis tatu-meu într'o zi, adică într'un după prânz, în Lunea de după Duminica Tomei.

Era în 1864. La țară.

De demult era vorba să mă dea la școală, dar nu știu de ce se tot amâna. Intr'o vreme auziam că nu mă primește că sunt prea mic, altă dată auziam că o să fie prea greu iarna de dus la școală pe frig, pe viitor, mai vârtos că școala era departe, cam afară din târg.

Parcă văd casa noastră. O văd de departe albă și cu acoperișul nalt. Casă mare de țară, cu o ușă la mijloc, două ferestre de-o parte și două de alta. Imprejurul casei prispă cu cerdac cu stâlpi, iar în dreptul ușei o portiță și în dreptul portiței o lespede mare de piatră, care ținea loc de treaptă de scară.

Casa cu fața spre miazăzi era într'o ogradă mare. După casă mai era ca un fel de ogradă care se chema țarc și în care se ținea strânsura pentru vite : fân, pae, strujeni, iarna, iar vara se semănau bostani-dovleci, pentru că era loc gunoios. În partea de răsărit era grădina de zarzavaturi ; grădină mare care se întindea la vale — casa era pe dâmb — grădina se întindea până la o baltă de pe șes, baltă mică, un fel de broscărie unde hălăduiau în voe găștele și rațele satului Plugari, de lângă Onești.

În fața casei era o șură mare.

Intr'un capăt al șurei era grajdul, restul era pentru adăpostit care, căruță, trăsură, sanie, etc.

Dincolo de șură, în tot lungul ogrăzii, era ocolul vitelor, cu altă șură pentru vite.

Când mi-a spus tatu-meu vorba că mâine mă duce la școală, am eșit din casă pe piatra de dinaintea ușei, m'am uitat într'o parte și 'n alta, am dat cu ochii de un câine al nostru Leu, și am rupt-o de fugă prin curte strigând :

— Hai, Leu ; hai la școală !

Și Leu după mine și eu înaintea, fugi prin curte, fugi prin țarc, prin grădină, prin ocolul vitelor, și iar prin grădină și prin țarc, unde mă oprii sub poalele unui stog de fân :

— Haide, Leu, vin' aci ; uite aici e școala ! Vino să stăm la școală, și tu ești băiat. Stai frumos, să nu latri, că se supără d-l profesor !

Leu era un câine mare, ciobănesc, în părul lu-

pului, — deși nu era câine-lup, ca aceștia de astăzi, de care au cocoanele la București ; un câine la care țineam foarte mult, și îmi pare că și el ținea la mine ; cel puțin știu că se ținea de mine.

Și cum îi vorbiam el mă asculta. Se uită o bucată la mine, apoi se așeză câinește, gata să meargă încotro o mai fi nevoie.

Eu însă rămăsesem o bucată pe gânduri. Îl poftisem la școală, îi vorbiam de d-l profesor, dar nici eu nu știam nici ce e școală, cum e școala, nici ce e profesor.

Învățasem a citi cu *az-buche* cu litere cirilice, aveam o *bucoavnă* dela mama, pe care învățase ea, dar nu mă țineam că știu carte, nici că ce învățasem eu are vr'o asemănare cu ceva dela școală. Când auziam de școală și de profesorie îmi venia în minte povestirea din Evanghelie cu Christos în templu, între învățați, și povestirea despre Cristofor Columb în fața învățaților dela Salamanca. Văzusem niște tablouri despre aceste lucruri.

Îmi închipuiam școala ca un fel de biserică, cu strane de jur împrejur. Nu eram lămurit însă : în stranele acestea stăteau profesorii, învățații ? Stăteau școlarii ? Dacă stăteau, atunci unde stăteau ceilalți ? Stăteau așa prin mijlocul casei ?

Un lătrat de câini pe la poartă făcu pe Leu să mă părăsească fără să-și ceară voie, și eu mă duseiu după dânsul.

Venise Părintele Vasile Nechita din Onești, prieten cu tatu-meu, căci erau la aceeaș bise-rică : el prot, tatu-meu tânăr diacon.

Ies înaintea Părintelui Vasile, îl prind de mână și merg cu el.

— Măine mă duc la școală la Hârlău, îi spun eu grăbit.

— Zău ?

— Da. Mă duc cu tătuța.

Părintele Vasile era un om înalt, bine făcut, larg în umeri, brun la față, cu părul negru, stufos, barba și mai neagră și mai stufoasă. După cât auzisem pe tatu-meu citind și vorbind despre Samson din Biblie, eu ziceam că Samson trebuia să fi fost așa ca părintele Vasile. Din pricina acestei asemănări îmi închipuiam că Părintele Vasile trebuia să fie tare ca Samson și aveam pentru dânsul o deosebită simpatie, îmi era drag de el și mi se pare că nici eu nu-i eram urît. Eram și cam rude : preoteasa lui, mătușica Antița, mi se pare că era vară cu tatu-meu. Părintele Vasile avea și el un băiat așa mai mare decât mine, pe care-l chema Mitru. Părintelui Vasile însă îi plăcea să facă păcăleli. Eu totuș nu-l bănuiam că vrea să mă păcălească și pe mine.

— Și zi te duci la școală ? Incepe Părintele.

— Da, mâine.

— Și cum o să spui că te cheamă ?

— O să spun că mă cheamă Toderiță Nădejde (Așa mă chema atunci.)

— Numai atâta ?

— Dar ce, nu-i destul ?

— Nu. Trebuie să spui Toderiță Nădejde Omul lui Dumnezeu.

— Omul lui Dumnezeu ? întrebai eu cu oarecare mirare.

— Da, da, Omul lui Dumnezeu, răspunde Părintele Vasile cam cu grabă, pentru că trebuia acum să între în vorbă cu tatu-meu, care-i venia în față.

— Omul lui Dumnezeu, repetai eu în gând, și mă dusei la mama Sultana în bucătărie.

Mama Sultana era o rudă a noastră. Femeie în vârstă. Tatu-meu îi zicea mătușă. Ședea la noi de când se prăpădise mama.

Mama Sultana în momentul acesta prăjia nu știu ce la foc într'o tavă și n'avea deloc poftă de stat la conversație. Eu însă încep la vorbă.

— Mamă Sultano, dar la școală băeții șed în strane ?

— Ei, ba strănoiu !...

— Dar cine șade 'n strane ? Profesorul ?

— Ei, ba profesorii !...

— Dar unde șade profesorul ?

— Profesorul pe scaun.

— Dar băeții ?

— Băeții în bănci.

— Bănci ?... Dar ce-i aceea bănci ?

— Bănci îi bancă, bănci... cum sunt la școală.

— Dar cum e banca ?

— Ei, cum sunt băncile.

— Ca o scară ?

— Ei, ba scăriu !

— Ca o canapea ?

— Ei, canapeliu !... Lasă-mă 'n pace, că eram să mă frig...

— Mamă Sultană, dar la școală este amvon ?

— Ei, ba amvonoiu !...

— Apoi unde șeade profesorul ?

— Profesorul pe scaun.

— Dar scaunul unde șeade ?

— Scaunul la locul lui.

— La naiba, n'a că m'am fript !... Fugi de-acolea, diavole...

— Dar eu vreau să știu unde șeade... ă-ă-ă !... și aici încep un plâns lung, duios și cu oftat : pentru că nu știam cum e în școală.

LA ȘCOALA

Nu m'a dus atunci a doua zi, Luni, la școală la Hârlău. M'a dus în altă zi ; dar atunci, Duminică spre Luni, am petrecut o noapte foarte neplăcută. Nu știu mâncasem la masă ceva care mi-a căzut greu, mâncasem prea mult ; era prea cald în casă ; parcă se mai făceau încă focuri în sobe ; visam niște visuri foarte urite. Visam lupi urîți și răi. Mulțime de lupi mari, negri, lungi cât doi sau trei lupi adevărați, cu picioarele scurte, dar cu burțile umflate, mari de aproape ajungeau de pământ. Și toți lupii ăștia mergeau cârduri, cârduri, mergeau încet, cadențat unii după alții, legănându-se în tact, adică mișcându-și burțile n sus și 'n jos, mormăind din gură amenințători spre mine și făcând ca un clopot dogit : bam-bam-bam-bam !... Și eu ziceam prin vis că se pântecesc lupii. Ziceam că se pântecesc, mă deșteptam din somn și ziceam că nu voiu să se mai pântecească. Ador-

miam însă din nou și ei din nou se pânteceau și făceau ca un clopot dogit : bam-bam-bam-bam... Și eu mă temeam și iar mă deșteptam.

Și trebuie să fi ținut lung visul acesta urit, pentrucă par'că văd și acuma cârdul acela de dihanii negre, care veniau pântecându-se, par'că venind din colo din vale, dinspre baltă, treceau la deal prin grădina noastră, intrau printr'o casă mare, 'naltă ca o biserică, cu strane pe 'mprejur pe lângă pereți și par'că se tot încurcau printre strane, până ce dela o vreme începură și stranele să se miște, să meargă să se pântecească, făcând și ele ca un clopot dogit : bam-bam-bam...

De multă vreme auziam pe tatu-meu vorbind despre mine și zicând :

— Todiriță, Todiriță... dar vremea trece și Todiriță... băiat mare ; iată, cu ajutorul lui D-zeu, ce-avem acuma ? 1864 ; la Maiu împlinește opt ani. Trebuie de-acuma să-l dăm la Hârlău, la școală.

Tatăl meu zicea, cei din casă îl ascultau, și eu... eu îi prindeam vorba și căutându-mi mai departe de jucării, făcând cocoșei de hârtie, ori făcând cu foarfecele, din hârtii rupte de prin condicele și ceasloavele tatei, cai potcoviți, oameni călări, bulgari cu pantaloni largi, turci cu șalvari și cu cialma, boi cu coarne, capre cu barbe lungi, și câte alte vietăți pe care le înșiram pe ferestre ;... par'că mă aud cum îmi ziceam în gând :

— Toderiță e mare, adică eu sunt mare! Se nștelege, de când tot mic, tot mic.. de acuma sunt mare, de acuma la școală, la școala domnească, la Hârlău.

Și când ajunseiu cu gândul la Hârlău, o uliță lungă, plină de care și de căruțe începea să mi se întindă prin minte, printre două rânduri de case cu streșini late, lipite unele de altele, pe sub care, pe lângă tărăbile încărcate cu clituri de bucăți de săpun, cu cercei, mărgele, flori, cu inelușe de cositor albe ca argintul, împuchițate cu lumi albastre, roșii, verzi și toate soiurile, cu scule de lânăuri, cordele, bolduri, etc. ; pe lângă tărăbile încărcate de pește sărat, crapi întregi despicați și puși unul peste altul, morun, tinichele slimoase, verzi, pline cu untdelemn sau cu ulei; pe lângă tărăbile încărcate de pâne și covrigi; pe lângă ușile deschise ale dughenelor de abagerie și cismărie din care ieșea un miros des și mucegăios de iufturi și de cisme nouă, vedeam lume peste lume mergând parte la deal, parte la vale, aci întâlnindu-se, aci încrucișându-se și oprindu-se la o tarabă sau alta, și negoțindu-se și cumpărând. Toate acestea le vedeam în gând, și toate acestea alcătuiau ulița târgului Frumușica. Dară mie nu-mi plăcea să zic că e Frumușică, că la Frumușica fusesem, voiam ca acesta să fie Hârlăul, că de Hârlău îmi era mie dor, că de Hârlău auzisem povestindu-se atâtea și atâtea lucruri. Tatăl meu când avea de târguit ceva mai de seamă se ducea

la Hârlău ; cuconul Ștefănașe Cîrimpeiu, vechilul, la Hârlău ; grămăticul la Hârlău, piserul la Hârlău, toată lumea la Hârlău. Apoi Hârlăul era și târg mare, pentru că era mult mai departe decât Frumușica : întâiu și întâiu era satul nostru, Oneștii, apoi mai mare decât dânsul era târgul Frumușica, după aceasta Hârlăul și apoi Iașul, după care ceva mai departe, adică mai mare decât toate era Ierusalimul, unde se duceau oamenii de se făceau hații.

De Hârlău îmi era mie dor ; prin Hârlău mă primblam eu de atâtea ori cu gândul și pe sub șandramalele lui , printre lumea care umbla pe acolo pe dinaintea tărăbilor, mă vedeam și pe mine, îmbrăcat cum eram cu o bluză creață de flanea roșie cu puchiței negri, lungă până aproape de genunchi, cu pantalonași scurți, cu volănașe de aceeaș materie și pe cap cu o pălărioară neagră, cam pe ceafă, îngăitănată și înconjurată cu cordele roșii, cari îmi atârnav pe spate. Mă vedeam mergând și oprindu-mă dinaintea unei tărăbi pe care se vedeau mulțime de feluri de hârtie poleită din care aș fi putut să-mi fac niște cocosei să se ducă vestea. La marchidanii cari veniau pe la noi prin sat de strigau : marfă ! marfă ! și vindeau femeilor și babelor piper și tămâe, și băeților și fetelor mărgele, inele și câte o drâmbă, care cânta așa de frumos ; la marchidani în coropcele lor cu trei-patru caturi, văzusem eu multe lucruri, văzusem până și căluți de turtă dulce, dar hârtie

poleită nu. La Hârlău însă trebuia să fie, că de acolo cumpărase cucoana Ilinca, preoteasa cea bătrână, un păretar (iconostas) de hârtie poleită. Ce-are a face coropca unui marchidan și cu un târg ca Hârlăul !

— Bade Gheorghe, dar D-ta ai fost la târg ?

— D'apoi !

— Ai văzut cum sunt dughenele ? Ai văzut că din față toate sunt deschise : ușile fără uși, ferestrele fără sticlă, și dacă te uiți de afară vezi până în fundul dughenei ?...

— Apoi așa.

— Dar pe tărăbi ai văzut ce mai de lucruri frumoase ? plumburi : roș cu albastru, condee, muzici, drâmbe, pistoale ?

— Se 'nțelege.

— Bade Gheorghe, marchidani de la târg aduc marfa, care o aduc la noi în sat ?

— Poi cum !

— Bade Gheorghe, satul e sat unde șed oamenii, și târgul e un sat de marchidani ?

— Da.

Așa vorbeam într'o zi cu Badea Gheorghe, care era argat la noi, și uitându-mă la dânsul cum își lucra niște opinci, mă gândeam :

„Ferice de oamenii mari, ei se duc la târg când le place, nu le zice nimenea nimic. Badea Gheorghe a fost la târg ; tatăl meu, de câte ori îl doare câte o măsea, zice de-i pune caii la trăsorică și se duce la târg, la bărbierul cel care are clește și-i scoate măseaua îndată. Cos-

tache, cellalt argat al nostru, a fost și el la târg, ba încă la Hârlău, că la Hârlău spune el că s'a întâmplat de s'a scâldat câinele nostru Leu într'o puțină cu lapte acru. Al naibei Leu ; a făcut și el multe, dar i s'a înfundat și lui. Când a furat pânea cea mare nu l-au prins, când a furat bucata cea de păstramă de oaie, nu l-au prins, dar acum... de... cum zice Cucoana Catinca, urciorul nu merge de multe ori la apă !...

Să fi fost și eu acolo, ce aş mai fi răs !

Costache mergea cu sania la lemne, pe uliță, prin mijlocul drumului ; dar lui Leu se vede că i-a mirosit a lapte acru, că știu eu cum miroase el : stă pe loc, ridică botul 'n vânt, suflă repede, repede, lărgeste nările și mișcă nasul încoace și 'ncolo, cum aş mișca eu un deget. Lui Leu i-a mirosit a lapte acru, a luat-o tiptil pe sub dugheni, și când a dat colo de puțină cu lapte acru, cam plecată dinaintea tărăbei, s'a ridicat frumușel, a pus două labe pe gardinea puținii, s'a apucat de lins de pe doagă, și apoi ca să ajungă mai bine la lapte, s'a suît cu totul : a pus picioarele dinapoi pe gardină și cele dinainte mai înăuntru în puțină, s'a apucat de mâncat, și tocmai atunci, se vede, a venit și jidanul cel cu dugheana, și când a strigat : ho ! el de frică s'a scăpătat din picioare și a căzut în puțină. Ce-o fi zis atunci jidanul ? ! Dar ceilalți oameni ?... Apoi după ce a eșit din puțină, alb și plin de lapte acru, că de-abia vedea cu ochii, când a început el a fugi pe sub

dugheni și a se scutura, îi făcea albi ; toți oamenii de pe sub rândul acela de dugheni, au rămas albi ! Costache ar fi pățit-o el bună de ar fi știut careva al cui este cânele. Dar Costache tăcea și se strica de răs. Când m'aș duce eu odată la Hârlău, m'aș uita dinadins pe unde ar fi câte o puțină cu lapte acru ! Oare când m'oiu face eu mare să mă duc la Hârlău, să văd vr'un câne plin de lapte acru, ori să-mi scot și eu măselele la bărbier ?...

Cam așa mă gândeam eu și mă gândeam de multe ori, și vedeam chiar târgul : tărăbile înșirate, cu ferestre și rafturi pline cu sticle cu rachiuuri albe, gălbui și roșii, în care se vedeau de departe, printre prăfuiala sticlei, roșul spălăcit al vișinelor umflate ; apoi stâlpii ușilor și păreții împănați de cue în care erau atârdate tistele de linguri de lemn, pungii rotunde de piele, încrețite la gură și cu băeri lungi de șuvițe de piele împletite ; șiraguri de sape, șiraguri de pălării negre și vinete, scrise pe funduri cu cridă ; cercuri de care erau spânzurate câte cinci-șase coase, pe care vântul le mișca împreună cu cercul și le lovea unele de altele, de scoteau sunete tăioase și câte și mai câte. Imi părea că sunt chiar în târg : simțiam miros dulceag și proaspăt de covrigi calzi, miros de pâne proaspătă dospită, miros de cismărie nouă și de piele dubită, miros de băcănie : un fel de amestecătură de miros de rachiu, ceară de lumânări, untdelemn sau brânză de oae și pește

sărat, și auzeam chiar vuetul, vorba și hărmălacul din târg : jidovește amestecat cu românește, un nesfârșit ram-ram-ram-ram-ram, care se amesteca cu scârțiiitul carelor, cu nechezatul cailor, hodorogitul roatelor și sfârâitul cărnaților care se frigeau mai prin toate răspântiile în niște tăvi mari, din care se ridica un fum subțire-albăstriu cu un miros plin și usturoiat ; iar din acest vuet auzeam din când în când desprinzându-se și câte ceva mai răspicat :

— Hei, lele ! Ce ai la traistă ? — Bine, las să fie așa.

— Zău că nu dă mâna ; să n'am parte de ochii cu care mă vezi ! — Dacă vrei, na-ți ; dacă nu vrei nu na-ți ! — Trei lei și un ort, pentru dumneata ! — Hei ! Bade, bade, nu vii să-ți dau o căciulă bună pentru flăcăoanul D-tale ? Dacă i-ai da, i-ar prinde bine !

Auzeam și simțeam atunci, și auzeam și simțeam de câte ori mă gândeam și mă gândeam foarte adese, pentru că toate lucrurile de care credeam că aveam nevoie și care mi-erău dragi, vedeam că veneau dela târg. Până și banii veneau dela târg : cine ducea la târg o păreche de boi, dacă-i vindea, aducea acasă mulțime de galbeni.

Toate veneau dela târg ; și câte nu-mi trebuiau mie ? Așa de pildă un pușcaș din sat, venind într'o zi dela vânătoare cu pușcă, tolbă, corn și toate cele trebuitoare, se oprește la noi, chiamă pe mama Sultana și ne lasă doi iepuri.

Iepuri și pușcă, numai grija lor n'avusesem până acum.

— Așa sunt iepurii, mamă Sultano ?

— Dar cum să fie ?

— Hm ! Ce urechi mari ! mustăți !... Mamă Sultano, iepurii au mustăți ?

— Nu vezi că au !

— Au mustăți, mamă Sultano, dar sunt împușcați ?

— Da.

— Apoi dacă sunt împușcați de ce stau cu ochii deschiși ?

— Apoi așa !

— Mamă Sultano, dar dacă te-ar împușca pe D-ta, ai șede cu ochii deschiși ?

— Mmm ! Drac !...

Apoi : de ce asta, de ce cutare, și întoarce-i, răsuțește-i, cată-i dela unghii și până la dinți, și-i prohodește, și-i cercetează : ce fac ? pe unde trăesc ? cum ? și cu ce ? și cum îi vânează ? Dar de ce folos ? ! Costache îi jupoae, le ia pielea, mama Sultana îi face bucate și eu nu știu pentru ce, dar stau în bucătărie și mă țin mereu de mama Sultana.

— Mamă Sultano, dar pentru ce îi împușcă pe iepuri ?

— De, ca să-i împuște !

— Dar pe un câne ar putea ca să-l împuște ?

— Apoi, la ce ? Doar cânele nu se mănâncă.

— Dar o găină ar împușca-o ?

— Găina face ouă, păcat !

— Dar cocoșul ?

— Cocoșul cântă.

— Dar o rață ?

— Păcat și de rață, că și rața face ouă.

— Apoi dar să împuște rățoiul !

— E ! Nu se poate ! Cum să rămâie rațele fără' de rățoiu ?

— Apoi rățoiul nu cântă, nici...

— Dar cum să rămână casa fără rățoiu ! ?

— Așa nu se poate, gândesc eu. Păcat că n'am eu o pușcă să vezi cum s'ar putea. Decât ar fi adus pușcașul acei doi iepuri, mai bine ar fi adus o pușcă. — Ce bine e să ai o pușcă !

Mă gândesc și gândul îmi sboară la târg la Hârlău. La Hârlău trebuie să fie puști de vândut, îmi ziceam, și zăream chiar în Hârlău la ușa unei dugheni, printre niște șiraguri mari de covrigl, aninată și o pușcă, o pușcă mare ca aceea dela pușcaș. Dar mie mi-ar trebui una mai mică ! Una mică nu de împușcat iepuri, ci pentru împușcat vrăbii ! Dar pentru asta trebuie mers la Hârlău !

Iar Hârlău ! Pușcă la Hârlău, sabie ca a soldatului celui dela curte, la Hârlău, toate la Hârlău. De ce n'a lăsat oare D-zeu ca fiecare sat să fie jumătate sat și jumătate Hârlău ! Ce aproape ar mai fi Hârlăul !

Ar fi fost aproape în adevăr Hârlăul, dar până atunci rămânea tot departe de mine și eu departe de el, și departe și de hârtia poleită și de muzici, și de pistoale și de puști pentru împușcat vrăbii, și de toate.

Tatăl meu tot zice c'o să mă ducă la școală la Hârlău, dar când m'o duce? De mare, sunt destul de mare! Incă de vr'o două palme să mai cresc și sunt cât dânsul! Pe mama Sultana mai am ajuns'o: până peste vr'o câteva săptămâni o întrec chiar!

Eram mare, căci mă măsuram eu mereu, punându-mă lângă sobă, lângă masă, la ușorul ușei și mai cu seamă lângă ușa bucătăriei, care era aproape numai cât mine și vedeam singur că eram destul de mare. Cu toate acestea... Se vede că pe mine n'o să mă mai ducă la Hârlău!

Cine știe cine se duc la Hârlău! Cum nu găsesc eu ceva să mă pot face mare!

Cam așa mă gândeam și câte gânduri de acestea nu-mi treceau prin minte, când odată, într'o seară, când ne puseseam la masă, aud pe tată-meu:

— Vra să zică Toderiță mâne seară mănâncă la Hârlău, mâne la școală.

— Da, sau ba, sau nu știu ce răspund ceilalți, dar eu rămân cu îmbucătura în gură, mă uit la el, vreau să-l înțeleg și nu înțeleg nimic, par'că nu vorbește cu mine, par'că nu mai sunt eu Toderiță, care era băiat mare și trebuia dat la Hârlău, la Școala Domnească.

Două lucruri mi se arată și mi se amestecă prin minte:

Hârlăul pe care-l doream și școala cu profesorul care trebuia numai decât să mă pună

la citit. Incep, deci, a spune îngând bucăți din Bucoavna mea, pe care o știam din scoarță în scoarță și par'că mă aud cum ziceam încetîșor și răpede : az zemne-erz-az, buche-cubu-cacu-estu-che-buche, glagole-lude-az-la-glogole-on-golude-estu-le-glagole.... și cu încetul dela această slovenitură ajung cu gândul la Hârlău.

Ceilalți mănâncă, ceilalți vorbesc, spun, au treabă, iară eu sunt la Hârlău. Nu știu ce mai fac, nici nu știu când dorm. Noaptea la fiecare minută mă deștept, mereu visez că tatăl meu a plecat singur și că eu am rămas.

Noaptea aceea a fost mai lungă decât o întreagă veșnicie, și ziua de a doua zi, ziua când mă văzui cu tatăl meu în trăsura pe drumul Hârlăului, începu să-mi pară de asemenea lungă : aci mi se părea că am rătăcit drumul, aci îmi părea că trăsura o să se răstoarne, o să se strice și n'o să mai putem merge mai departe ; aci un nor care se ridică nevinovat pe albăstrimea cerului îmi pare că o să aducă o furtună care o să ne oprească pe loc. Și cu toate acestea, ziua era atât de frumoasă, o lumină așa de limpede, un aer așa de proaspăt și de întăritor, niște vederi așa de frumoase ! Apoi cântări de păsări de câmp, cântări de cosăși și de caii popei prin iarbă cu țara, țara, țara lor nesfârșită ; crâștea al cristeilor ; pitpalacul potârnicilor și veselul și harnicul rac, rac, rac al broaștelor, întovărășit din când în când de câte o strună mai groasă a câte unui broscoiu

mai bătrân sau a unui buhaiu de baltă, făceau o adevărată sărbătoare. Mare și frumoasă sărbătoare fusese ziua Paștilor, cu hora, cu scrânciobul (dulapul) din sat, dar ziua ducerii mele la Hârlău era încă și mai frumoasă. Drumul acela nici astăzi nu-mi iese din minte. Pentru întâiaș dată mergeam pe acolo și tot ce vedeam îmi plăcea, la toate mă uitam și totul până și o moară pustie, moara dela Nacu, deși era încuiată, pustie și înfundată, găvozdită lângă o iezetură, într'o mocirlă părăsită și verde de mătreață, totuși mie mi se părea slăvită, poetică. Frumusețea locurilor mă făcea să uit din când în când lungimea drumului, și dacă lungimea nopței se mai scurtase pentru că ațipeam și adormeam din când în când, acuma drumul se scurta, pentru că gândurile îmi sburau la visurile aevea, care răsăreau din farmecul frumuseții locurilor.

Când ajunsei, însă, la bariera Hârlăului, nu mai știu ce făceam, nu mai știu dacă mai eram eu, eu Toderiță, băiatul părintelui Diaconul dela Onești. Visam de bucurie, eram incredințat că visam, și chiar visam.

La Hârlău însă, când m'am dus, l-am găsit mult mai frumos și mai interesant decât mă așteptam, mai ales am găsit lucruri care nici nu-mi trecuseră prin minte... Așa, cum mergeam cu trăsura pe uliță, deodată pe deasupra caselor zăresc în depărtare înălțându-se un fel de cerdac de lemn așezat pe patru stâlpi, înalt

poate de două ori cât un turn de biserică, iar deasupra, tocmai sus, un soldat !

— Tătuță, da ce-i aceia înalt ?

— Acela-i catargul.

— Catargul ? Dar ce face soldatul acela acolo ?

— Păzește de foc.

— Ce foc ?

— Foc, poate se aprinde vr'o casă. Și tatumeu îmi lămurește cum stă lucrul, dar eu mă uit cu drag la catarg și mă gândesc cum aș face să mă urc și eu acolo sus, mai vârtos că se vedea că erau scări. Mi se pare că avea două poduri catargul. Mă uit la catarg și mă gândesc ce fericit trebuie să fie soldatul acela de-acolo, de sus.

De când am zărit catargul, nu mai vedeam nimic pe 'mprejurul meu.

Altă minune de care aflaiu la Hârlău era *moara de cai*. Auzi, moară de cai ! Ce-o fi făcând caii acolo ? Trebuie să fie niște cai de cei năzdrăvani, cun spune colo la Plugușorul de Sf. Vasile.

Și-a adus jupânul gazda
 Nouă epe sirepe
 De nouă ani sterpe,
 Cu copitele treerau,
 Cu nările vânturau ;
 Cu cozile felezuiau,
 Cu dinții întepușiau,
 Cu urechile 'n sac punea,

Nici căuș nu le trebuia...

Dar moara de aci n'am putut s'o văd în ziua aceia.

Am văzut numai unde era moara asta minunată, pentru că era tocmai în drumul spre școală.

Școala, o casă mare albă, așezată pe un dâmb și împrejur mulțime de loc gol viran. Casă mare, înaltă; nu așa cât o biserică, dar după cât e de mare tot trebuie să aibe strane de jur împrejur pe lângă pereți. Ce largă și mare trebuie să fie înăuntru! Imi închipuiam că în toată clădirea e o singură încăpere ca într'o biserică.

Cu cât ne apropiam mai mult de școală, cu atât căutam mai mult să pătrund cu gândul cum o fi înăuntru.

Intrarea în școală era prin partea dela deal.

Când s'ajungem la intrare numai ce văd în partea cealaltă, ca doi stâlpi de telegraf aproape unul de altul ca de vr'o trei palme, înțepeniți bine în pământ și în vârful lor un clopot!

— Dar asta ce e?

— Asta... Clopoțelul dela școală.

— Clopoțelul? Dar ce face cu clopoțelul?

— Apoi sună când trebuie să intre ori să iasă băeții din școală.

— Clopoțelul... mă gândesc eu... Nu știusem că la școală este și clopoțel. Și-mi place așa de mult clopoțelul, uitasem și de moara de cai și de catarg. Ce bine ar fi dacă aș putea să-l sun și eu....

Par'că auzisem odată de clopoțel, dar credeam că trebuie să fie vr'un clopoțel de cele mici, cu care suni ca să chemi sluga, dar vezi ăsta era mare, cam ca cele micuțe dela biserică. De multe ori aș fi vrut eu să mă urc în clopotniță la clopote, la biserică, dar până acuma nu găsisem încă prilej. Acuma o să fac eu vr'un chip să-l trag într'o zi pe ăsta, cel puțin 'dacă l-ar trage acuma, să văd și eu cum îl trage!...

Ne dăm jos din trăsură. Tatu-meu vorbește ceva cu vizitiul. Eu o rup de fugă la clopoțel. Mă uit în sus. Are limbă, are osie cu capete de fier! Și limba e legată cu temeiul?... Și unde lovește limba se vede mai sticlît, bătut ca de ciocan. Și frânghia lustruită și unsuroasă de mâinile băeților. Ia să văd ajung și eu la frânghie?

Intind mâna, dar n'apuc să prind bine frânghia, când aud *bang!*...

Mi s'a părut deodată că s'a răsturnat peste mine și cerul și pământul și toate țările lumii. M'am speriat și am rămas ca înfipt în loc, băț.

— Vino încoace, strigă tatu-meu, ce te-a apucat?

Nu știu când am plecat, nu știu pe unde m'am dus.

Imi aduc aminte că m'am pomenit intrând pe o ușă într'o sală lungă.

— Vezi, mă gândesc eu privind la pereți, vezi nu e largă ca o biserică, are despărțituri ca la celelalte case, are, se vede, odăi?

Vine un servitor.

— Mă rog, unde e d-l director, întreabă tatăl meu.

— D-l director aici. Pofțiți, și servitorul deschide ușa.

CLASA

Servitorul poftindu-ne înăuntru, întinde mâna să deschidă uşa, iară eu mă gândesc : aci trebuie să fie şcoala ; să vedem cum stau şcolarii prin strane, pe lângă pereţi. Trebuie să fie nişte strane mici, ca pentru copii, nu mari ca la biserică, unde şed oamenii mari. Pentru profesori însă trebuie să fie strane mari.

Când se deschide uşa văd o clasă cu bănci, cu şcolarii în bănci, iar dincolo de bănci, în fund, în faţa băncilor, la o masă profesorul. În dreapta lui tabela.

— A-ha, mă gândesc eu : astea trebuie să fie băncile, de care vorbea mama Sultana. Şi uite cum stau băeţii, toţi la rând, cu spatele încoace, şi cu faţa încolo. Şi ce lungi sunt băncile ! Unu, doi, trei, patru.... doisprezece ; câte doisprezece băeţi într'o bancă.

Tatăl apucă înainte pela capătul băncilor şi-mi face semn să viu după dânsul.

Eu îl urmez și mă uit la bănci. Cum sunt făcute băncile ! Un fel de mese lungi cu scaune tot lungi ! Deasupra cărțile, pe scaun șed băeții ; iar dedesubt ghiosdanele cu șepcile ! Am să-mi fac și eu niște bănci de șindrilă și o să pun păpușile Măndiței. Măndița era o fetiță mai mare ca mine, soră cu tatăl meu.

În stânga profesorului, lângă perete, erau două scaune. Ne-a poftit să ședem.

Eu m'am așezat pe scaun, dar mă uitam la tabelă : Ce-o fi aceea neagră pe picioare ? !...

Când am intrat înnăuntru, școlarii s'au sculat toți în picioare. De mișcarea lor eu m'am cam speriat ; îmi părea că s'a întâmplat ceva.

Profesorul le-a făcut semn să șadă jos, și-a urmat vorba care o avea cu ei, apoi închee :

— Bine, să trecem la altă ceva. Ascultați !

„Un om avea într'o cămară niște cași de „brânză, treizeci de ocale. Într'o noapte niște „șoareci au mâncat mai multă brânză. Omul „a cântărit brânza rămasă și a aflat că lipsia o „oca și o litră. În cămară însă era o cursă de „prins șoareci. În cursa aceea s'a prins un șoa- „rece pe care l-a găsit mort. Omul spintecând „șoarecele, a găsit în el douăzeci de dramuri de „brânză..

„Dacă ne închipuim că fiecare șoarece a mân- „cat câte douăzeci de dramuri de brânză, se în- „treabă atunci câți șoareci au trebuit să fie ca „să mănânce acea oca și o litră de brânză ?

„Să iasă la tablă Scurteanu Vasile“.

Așa închee profesorul, Domnul Grigoreanu, care era directorul școlii, iar după vorba lui, se ridică din banca din față un școlar cam mărunț, de vr'o treisprezece sau patrusprezece ani, cu un chip simpatic, semănând mai mult a fată decât a băiat, dar cu genele dela ochi roșii, suferea de ceva.

Eu mă uit cu băgare de seamă la dânsul să văd ce face.

Școlarul Scurteanu Vasile se duce la tabelă, ia de un cuiu al tablei o bucată de cretă, de pe celalt un burete și începe să vorbească. Nu pricep ce spune, dar înțeleg că s'apucă să facă socoteală să afle câți șoareci au fost la brânză.

Asta mă interesează foarte mult : îmi pare un fel de fermecătorie, boscărie, magie ! Auzi, mă rog, să poți afla ce-au făcut șoarecii acolo în cămară, noaptea pe întuneric, numai între dânsii !...

Îmi pare foarte rău că nu pricepeam ce vorbia școlarul ; eu mă mângâiam cu gândul că în curând o să învăț și eu a face astfel de minuni.

În acelaș timp mă uitam la dânsul cum scria cu creta albă pe tabela neagră și grozav aș fi voit să fiu în locul lui, să pot scrie și eu cu creta pe tablă.

De altfel tot ce vedeam în clasă mă interesa. Nu știam unde să mă uit mai întâiu. Să mă uit la școlarii cari stăteau de rând în bănci și se uitau la tablă, ori să mă uit la școlar care cu mâna scria cifre și făcea socoteli pe tablă, iar

din gură vorbia într'una și explica ce face și pentru ce face așa.

Scria, vorbia, din când în când îl mai întreba și profesorul câteceva și el răspundea la toate.

Intr'o vreme însă a ajuns că a umplut toată tabla de socoteli și ajungea să nu mai aibă loc de scris.

Eu mă uitam la dânsul și așteptam să văz ce-o să facă. Mă temeam că n'o să aibă unde să mai scrie și n'o să poată afla câți șoareci au fost. Spre bucuria mea însă deodată văd că ia buretele și începe să șteargă partea de sus a tablei. Bravo băiat, mă gândiam eu și aș fi vrut să stau de vorbă cu dânsul, că negreșit puteam să aflu dela dânsul cine știe câte lucruri și meșteșuguri.

Totodată mă întrebam oare numai școlarul ăsta, Scurteanu Vasile, e așa de priceput? Ori ș'tu și ceilalți ca dânsul? Li vedeam că se uitau toți la tablă. Dar de ce se uitau? Se uitau că se mirau de ce făcuse el. Ori se uitau că știau ce face și îl urmăreau să vadă dacă face cum trebuie.

Din această nedumerire am eșit însă în curând. Profesorul zic: destul, și cheamă un alt școlar la tablă.

Acesta vorbește și socotește și el ca și celalt și în sfârșit spune că au fost de-au mâncat brânză douăzeci și cinci de șoareci.

Vestea asta m'a bucurat așa de mult că i-am tras un răs de a răsunat toată clasa.

Școlarii au cam răs și ei, profesorul a zâmbit

parcă c'un aer triumfător ; iar tatăl meu s'a uitat la mine cam încrețit. Eu însă mă gândeam ce mulți trebuie să fi fost douăzeci și cinci de șoareci și ce bucurie ar fi avut o pisică să dea peste ei, și mă uitam la profesor să văd ce întrebare o să pună mai departe. Ce mai de minuni de astea trebuie să știe domnul profesor !

În timpul acesta însă ușa se deschide și văd în ușă pe cineva, par'că un om cu niște coarne ca de berbece. Omul cu coarne se apropie de ușă, iar servitorul dela spate îl împinge înnăuntru, în clasă.

— E-he ! Uite un om cu coarne ! strig eu și izbucnesc în râs : ha-ha-ha !....

Tatăl meu se uită la mine posomorît, iar profesorul se îndreaptă către cel cu coarnele :

— Din ce clasă ești ?

— Din clasa a treia, răspunde el.

— Cum te cheamă ?

....Andrei. N'am auzit bine cum îl cheamă.

— Ei, vino 'ncoace să te vază toți școlarii ce bine îți șade și la ce traği.

....Andrei trece înspre tabelă, iar pe ușă intră un școlar, care se apropie de masa profesorului.

— Domnule director, ...Andrei din clasa a treia astăzi n'a știut la istorie, gramatică și geografie, și de trei zile n'a fost la școală, a umblat fugar.

— Ei, ați auzit ? se adresă profesorul către școlari. Uitați-vă la el și luați pildă.

Cel cu coarne plângea. Era un școlar din clasa a treia, îmbrăcat cu un suman sdrențuit, numai găuri în toate părțile și murdar, plin de praf, de noroiu și de pete, de-ți era mai mare scârba să te uiți la el ; iar pe căciulă avea legate niște coarne de berbece.

— Tatăl lui, adaugă profesorul, este om de samă, om bogat, cu case, dughene, vie, moșii, om cuprins, om de cinste ; iar el în loc să învețe să-și țină rangul părintelui și să se ridice și mai sus, el se dă la lene și umblă fugar ! I-a pus coarne de dobitoc, ca să se vadă că numai coarnele îi lipsesc și l-a îmbrăcat cu sdreanța asta ca un calic, că la calicie se trage. Ieși afară ! Am să te dau afară din școală..

Băiatul cu coarne a eșit cu mâinile la ochi, plângând, iar în clasă a rămas o tăcere ca după mort. Eu începusem a mă teme. Mă gândeam la pozna ce făcusem la clopoțel, mă vedeam îmbrăcat cu un suman sdrențaros și servitorul dela ușă împingându-mă în clasă. Mă apropiam de tatu-meu și-l apuc de mână. E mai bine să fiu aproape de el ! La nevoie mă țin de dânsul. În momentul acesta însă profesorul spune nu știu ce către școlarii din bănci, face un semn unuia care stătea în capăt în banca întâiu, ne face semn și nouă și mergem împreună în cancelaria școlii. Tatăl meu îi spune că vrea să mă dea la școală. El scrie în niște condici, apoi deschide un dulap și scoate o carte nouă cu carton albastru, cu pânză neagră și cu foile albe tăiate drept așa de bine de lustruia tăetura.

— Ține un abecedar, cartea pe care o să înveți, zice el ; dar caută s'o păstrezi curată, să n'o strici, să n'o feșteleşti.

Eu dau din cap ca răspuns la cele ce-mi spusese și iau cu bucurie abecedarul. În acelaș timp însă bag de seamă că D-lui par'că nu e supărat pe mine că am sunat clopoțelul.

Ne luăm dar bunăziua și plecăm, iar eu mă uit la abecedar și mă gândesc : aici trebuie să fie scris cum poți să afli câți șoareci au fost în cămară la brânză.

Când mă deșteptaiu, văzui trăsura noastră dinaintea casei gazdei, iar tatăl meu mă sărută de vre-o câteva ori pe frunte și pe obraz, apoi se sue în trăsură.

— Rămâneți sănătoși, zice el. Cată Toderiță, fii cuminte și nu te pune cu băeții la bătae ori la trântă, să vă rupeți hainele. Rămâi cu cocoana Smărăndița, Dumneaei o să-ți dea tot ce ți-o trebui.... și jucării și tot, Auzi ? Rămâneți sănătoși."

Atâta mai vorbește, se înclină către noi și pleacă.

Gazda mai zice nu știu ce ; eu însă stau necălit : mă uit după trăsură, mă uit multă vreme și rămân uitându-mă. Cucoana Smărăndița însă, apropiindu-se de mine și luându-mă în brațe, îmi zice :

— Haide în casă.

La aceste vorbe două șiroae de lacrimi mă podidesc, un suspin adânc îmi coșește pieptul și

un plâns nemângâiat și nesfârșit îmi iese din
piept cu cuvintele : lasă-mă ! lasă-mă !

— Vrei să-ți cumpăr jucării ? mă întrebă.

— Nu.

— Vrei portocale ? Acadele ?

— Nu.

— Un cuțitaș ?

— Nu.

— O muzicuță ? O.... ?

— Nu ! Nu !...

— Atunci ce vrei ? !

— Tata !... strig eu odată și nu știu ce mai fac.

La Hârlău erau de toate, dar tata nu era !

ABECEDARUL

După prânz tatu-meu pleacă acasă la Onești. Eu plâng. Mă uit după trăsura până nu se mai vede.

S'a dus ! Nu știu de ce, dar imi pare rău. Mă simțeam singur, îmi părea că am pierdut ceva...

La urmă mă duc în casă și scot din ghiozdan cartea cea nouă, care mi-o luase dela d-l Grigoreanu, „Abecedarul“.

Ce carte frumoasă ! Pereții de carton albastru, foile tăiate drept de jur împrejur, se văd curate, albe.

O deschid. La început o icoană !... Domnul Christos cu mâinile întinse pe cruce. De ce le-o fi ținând așa ? La mâna dreaptă un fel de copac cu niște foi mari în loc de crăci, numai nouă foi. La stânga o cruce pe un deal !... Acolo trebuie să fie îngropat cineva. O fi îngropat Moisi. Mai jos, ceva mare, rotund ca o minge... și pe minge o cruce mică !... Dincoace niște buche mari.

Trebue să fie buchele. Cea dintâiu trebue să fie Az. A doua buche? Dar nu seamănă a buche, seamănă cu vede. Cum face atunci? Azi, vede? Par'că nu merge. A treia par'că ar fi slovă? Cum face? Az, vede, slovă?... Mai încolo?... Mai încolo?... Văd unul par'că ar fi misletî, un rătă, un on... Nu știu cum se cheamă. Trebue să-mi spună domnul la școală. Și oare câte sunt de toate? Una, două, trei... douăzeci și cinci, douăzeci și șase..

Pe foaia cealaltă niște buchisoare mai mici, apoi altele mai mici!...

La urmă numere : nula, unu, doi, trei... până la 99, apoi zece, o sută, o mie...

Mulțime de numere pentru făcut soțoteli, ca să afli câți guzgani au fost de au mâncat brânză. Poate să te învețe și cum să prinzi guzgani.

Cu gânduri de acestea răsfoesc mereu cartea, până ce dau într'un loc, pe la urmă, de ceva care îmi pare că ar fi rugăciunea : Tatăl nostru. Incerc literă cu literă să văd dacă se potrivește. Nu se prea potrivea, pentru că Tatăl era scris cu u scurt la sfârșit : tatălu. Astfel că îmi era o literă mai mult. Nostru, însă, se potrivește, carele se potrivește, apoi ești în ceruri, se potrivessc toate.

E Tatăl nostru ! Ce bine îmi pare că am aflat cum se citește. Imi caut un loc unde aș putea să stau singur, să citesc. Mă duc în grădină, în dosul casei. Bobul e mare, cât mine. Iau abecedarul, mă duc în bob, mă asez jos grecește și mă apuc de descifrat. Descifrez : *Tatăl nostru,*

Impărate ceresc, Mărire Tatălui, Miluește-mă Dumnezeule, pe cari le știam de acasă, apoi mă apuc de citit prin carte pe unde-mi vine.

Mă încurc mereu de u scurt sau mai bine de u mut dela urma unor cuvinte : pomulu, omulu, copilulu, calulu, măgarulu ; dar îmi ziceam : se vede că așa se scrie ori așa se pune în carte. În carte se vede că se vorbește astfel. Și eram incredințat că așa trebuia să fie, pentru că găseam mulțime de lucruri care nu înțelegeam ce rost au ; de pildă : *Din pomulu căzut toți oamenii tae lemne !!* Adică de ce numai din cel căzut ? ! Eu văzusem că se tăiau tot lemne aduse dela pădure, nu din pomi căzuți. Pom căzut nici n'am fost văzut până atunci.

În unele cuvinte însă mă încurcam rău, de pildă : *Tot paiulu își are umbra sa.* Ce-o fi paiulu ? Trebuie să fie un fel de panier de pus rute... Eu îl citeam pe u mut la urmă ca u întreg și în loc să citesc : paiul, citeam : paiulu. Dar de ce-o fi vorbind în carte de umbra lui ? Se înțelege că are umbră dacă e pus în lumină ; dar numai panierul are umbră ?... Se vede că așa se pune în carte, lucruri care nu sunt.

Mai încolo gădesc : Platon și Aristotel suduia filosofia... săraca ! de ce-o fi suduind-o ? ! Aci însă era o greșală de tipar. Trebuia să fie *studiau nu suduiau.* De Platon nu ziceam nimic, pentru că nu prea îl știam cine fusese. Auzisem de pe la tată-meu că era un filosof Platon, dar tot el să sudue filosofia !!... Dar de Aristotel

știam bine cine a fost. Știam din Alexandria că el a învățat carte pe Alexandru Machedon ; îl știam de om cuminte, bun și de treabă. Un lucru însă care m'a intrigat mai mult era o rugăciune de I. Eliade. Rugăciunea școlarului. Incepea așa : *Ființă prea înaltă...*

Mie îmi părea că trebuie să fie vorba de un fel de prăjină lungă...., lungă cine știe până unde în sus, și subțire. Mai departe apoi zicea : *Intărește*, prea bunule, pre stăpânitorii noștri bisericești și politicești ; păzește cu darul său pre părinții noștri, pre îngrijitori și pre învățători... și mai departe : *Luminează mărginitul orizont al minții noastre.*

Citeam și mă miram de atâtea lucruri care nu înțelegeam ce rost au. De pildă ce vrea să facă cu stăpânitorii ? Cum să-i întărească ? Auzisem că la țară, când se fac sumani, îi duc la piuă, le toarnă apă și-i bate până se întăresc. Cum să-i întărească pe stăpânitori ? Nu știam ce e stăpânitor. Nu știam ce e : politicești. *Politicești* îmi părea că era *politicos*. Ingrijitori știam că se cheamă cei de pe la spitale, care îngrijesc de bolnavi, cum auzisem că se făcea la spital, la Hârlău.

Am stat până seara în bob și am răsfoit tot abecedarul și aș fi mai răsfoit, dacă nu mă chema la masă.

Atunci însă trec pela bucătărie. Era și acolo un fel de mamă Sultană, dar o chema Săftica.

— Mamă Săftică, dar Platon și Aristotel de ce suduiau filosofia ?

— D'apoi de, mamă ; știu eu, păcatele mele !
Dar cine ți-a spus c'o suduiau ?

— Poi, spune colea 'n carte.

— Ei, dacă spune 'n carte, las s'o sudue, poate așa i se cade.

— Mamă Săftică, dar ființă prea naltă ce e ?

— De, mamă, știu eu !...

— Naltă, naltă, mamă Săftică, naltă cât biserică....

— Cât biserică ?

— Da, cât biserică, zic eu arătând cu mâna la biserică Sf. Gheorghe, care era în fața noastră.

— De, mamă, știu eu, o fi vr'o stafie !...

Auzisem de stafii, că sunt pela biserici. Auzeam că stafia e îmbrăcată în alb, cu un fel de cămașă albă, lungă până la pământ, e naltă cât biserică și umblă numai noaptea.

— Dar stafia te întărește ?

— Cum să te întărească ?

— Poi, cum îi întărește pe stăpânitori, pe îngrijitori.

— Dar, știu eu, zice mama Săftica, făcându-și cruce, țină-se de dâșii și mâe pe unde au inserat....

Mama Săftica se duce în bucătărie să-și vadă de treabă, iar eu mă duc la masă.

După masă la culcare.

Cucoana Smărăndița, gazda mea, se culcă în odaia dinspre biserică, eu în cealaltă.

Noaptea, pe la miezul nopții, mă deștept. Mă uit la fereastră : întunerec beznă, negru.

Mă scol atunci din pat și mă duc la ușa din mijloc, să trec.

Ușa scâââârț!

— Cine e acolo?

— Eu.

— Toderiță?

— Da.

— Dar unde te duci?

— Mă duc la fereastră, să văd la biserică stafia.

— Ce stafie?

— Stafia, ființă prea 'naltă....

PRIMA ZI DE ȘCOALA

Toată noaptea l-am visat pe școlarul cel cu coarne de berbece. Ba, se făcea că erau mai mulți așa cu coarne. Mai întâiu era țiganul, servitorul dela ușă.. Apoi mai erau și alții cari umblau printr'o cămară cu cași de brânză și prindeau șoarecii și-i cântăreau, dar cel care cântărea mai mult și mai bine era d-l Profesor. Punea în cumpănă câte un caș de brânză și câte un șoarice, iar în talerul celalt al cumpenii pe lângă greutatea de măsură mai punea și câte un abecedar cu pereții albaștri și cu foile retezate împrejur și albe.

Dimineața m'am sculat cu noaptea 'n cap și cu hodorogitul meu am deșteptat pe cocoana Smărăndița.

— Dar ce faci acolo ? întreabă ea din odaia cealaltă.

— Mă scol să mă duc la școală.

— Ce școală ? ! E prea de dimineață ! Șezi acolo în pat și dormi.

Ți-ai găsit ! N'am mai dormit ! M'am sculat și a trebuit să se scoale și ea. Mi-a dat cafeaua cu lapte și-o bucată de cozonac și altă bucată de vr'o trei ori mai mare mi-a pus în ghiozdanul de cărți, să am de mâncat la școală. Apoi m'a dus și la școală, adică m'a petrecut și mi-a arătat drumul. A plecat cu mine de acasă, am trecut prin ograda bisericii Sf. Gheorghe, am eșit pe poarta dela turnul clopotniței, am trecut pe uliță pe la Botezatu, pe la bărbier, am eșit la pojarnicie, la catarg, unde ședea Sandu și apoi am luat-o la dreapta până în colț la Sofronoaia.

Când am ajuns în colț la Sofronoaia, cucoana Smărăndița s'a oprit și mi-a arătat cu mâna în sus, înspre Maxut :

— Uite, Toderiță, mergi pe colea tot înainte, până aproape de poarta spitalului, unde este la dreapta un loc gol, unde se vede pe deal școala cu clopoțelul. Te duci până acolo, urci la deal și intri în școală pe din dos.

M'am dus și am nimerit.

Servitorul m'a cunoscut și m'a îndreptat în clasa întâia.

M'au primit băeții și m'au așezat în banca întâia, în față, al treilea din capăt. Cel de-al doilea era un băețel foarte vorbăreț. Numai decât a început a mă descoase : Cum te cheamă ? De unde ești ? Ce ai acolo în ghiozdan ? Cozonac ? Dă-mi și mie o bucățică, ți-oiu da și eu.

— Dar mata n'ai mâncat acasă ? N'ai luat cafea cu lapte ?

— Nu, că noi n'avem lapte, n'avem vacă.

I-am dat mai multe bucăți. Ne-am împrietenit bine. I-am arătat abecedarul, i-am arătat și placa, și un creion nou vopsit negru cu strepituri de roș și verde, care 'mi era foarte drag și-mi plăcea mirosul care-l avea : un miros a fabrică, a lemn doborât ori a clei de fabrică, un miros de care-mi aduc aminte și azi.

Încă nu intrase profesorul în clasă și școlarii stăteau de vorbă prin bănci, pe bănci și pe afară de bănci, prin clasă. La capătul de bancă unde eram eu, se adunaseră o mulțime, care se uitau la mine, mă întrebau fel de fel de lucruri și-mi spuneau și ei ce credeau că putea să mă intereseze. Mi-au spus numele profesorilor, așa se zicea atuncea : „Domnu Profesor“. La clasa I era D-l Tăzlăuanu, la a II-a D-l Rozan, la a III-a D-l Băican și la a IV-a D-l Grigoreanu. Cel mai rău din toți era D-l Băican. După dânsul mai puțin rău era D-l Rozan. D-l Tăzlăuanu dela clasa I era bun, iar D-l Grigoreanu, directorul, era și mai bun.

În clasă era o hărmălae de nu se mai auzia nici în ceriu, nici în pământ, când deodată ușa se deschide și se aude un glas speriat :

— Fugiți, că vine Domnul Tăzlăuanu !

Pe loc s'a făcut tăcere.

A venit Domnul Tăzlăuanu, un Domn nalt, frumos, cu mustața grosă, neagră.

Băeții toți se ridică în picioare.

— Rugăciunea ! zice Domnul Tăzlăuanu.

Un copil spune Tatăl nostru. Facem cruce, apoi stăm jos.

Domnul Profesor trage sertarul dela masă și scoate catalogul și începe să facă apelul nominal. In tăcerea clasei s'aude :

Alexa Neculai, aici ; Busuioc Ioan, aici ; Buriiană, aici....; Frank...., aici ; Nechita Dumitru, aici ; Ursoianu, aici....

Nu-mi mai aduc aminte numele toate, dar știu că eram cu băgare de seamă la tot ce se făcea și-mi plăceau toate formalitățile astea. Aveau un aer de oficialitate din care mă simțeam oarecum fericit că făceam parte și eu.

Așteptam să mă strige și pe mine, dar în loc să mă strige, profesorul isprăvind de strigat catalogul, întrebă : cine au mai venit, noi ?

— Sunt doi. Domn-Profesor, zice un școlar din capul băncii, dinspre mine, care era monitorul clasei !

— Să vină 'ncoace, zice Domnul Profesor.

— Du-te la Domnul, zice monitorul.

Il ascult și mă duc.

— Cum te chiamă ? Mă întreabă Domnul Profesor.

— Il chiamă Nădejde, răspund câteva glasuri din bănci.

— Mă chiamă, zic eu și mă gândesc la ce mi-a spus părintele Vasile ; mă chiamă, Toderiță Nădejde, Omul lui D-zeu.

— O-ho ! prea multe nume, zice profesorul ; iar băeții din bănci : Omul lui D-zeu !! Omul lui D-zeu !! Asta-i Omul lui D-zeu !!....

— Ei, cari din două îl vrei? Nădejde ori Omul lui D-zeu?

— Nădejde, răspund eu.

— Omul lui D-zeu! Omul lui D-zeu, strigă băeții din bănci.

Profesorul face tăcere, mă trimite la loc, mă scrie în catalog Nădejde și spune monitorului să-mi dea lecție la abecedar.

Monitorul deschide abecedarul la pagina primă, unde erau literile mari, îmi zice: zi după mine; începe să arate cu degetul câte o literă și să-i spună numele: A, be, ce de, e, fe ghe, ha și celelalte. Eu zic după el. Imi spune de trei ori, apoi mă întreabă: ei, le știți acuma?

— Da, zic eu și i le spun pe rând, așa cum mi le-a spus.

— Domn-Profesor, dar Omul lui D-zeu știe literile mari, le-a învățat acuma, e ușor de cap.

— Bine. Să-l ascuți mâine, zice profesorul către monitor, apoi zice către toți școlarii: citiți lecțiile.

După aste vorbe clasa începe să răsune ca o tambară colosală, pe toate strunele și pe toate tonurile, ca un curs de apă, ca un fel de bâzâit ori ca un răcăit de broaște.

Profesorul se primblă în lung, pe dinaintea băncilor.

Eu citesc de vr'o trei-patru ori literile mari, așa cum mi le-a spus monitorul, apoi scot din ghiozdan un caet și cu creionul cel nou mă apuc de desemnat cu mâna liberă niște oameni

cu coarne, cum era școlarul cel de eri. Știam să desemnez.

Școlarul de lângă mine din stânga se apropie de se uită apoi se ridică în picioare și zice :

— Domn-Profesor, uite Omul lui D-zeu face draci !...

Profesorul însă n'aude. Atunci școlarul mi se adresează mie :

— Dacă vrei să nu te spun la Domn-Profesor, dă-mi o bucată de cozonac.

— Pentru asta nu-ți dau, îi răspund.

— Atunci dă-mi așa dela tine.

— Dela mine da.

I-am dat.

După câteva minute profesorul căutând la ceas, zice :

— Destul..

Se face tăcere.

Monitorii încep să asculte prin bănci. Profesorul ascultă la masă, unde chiamă pe rând pe școlarii cari îi alege el. Chemându-i pe nume din bănci.

Mă chiamă și pe mine.

— Ți-a dat lecție ?

— Da, o știu.

— O știi ? Ian să vedem.

— A, be, ce, de...., ies, igrec, zet.

— Bine. Să ieii acum literile mici : astea și astea.

— Le știu pe astea.

— Bine, dar tot ieia-le ca să le știi mai bine.

Nu mult după asta sună clopoțelul.

Eșim pe-afară. Recreație.

Pe-afară băeții alergau, se jucau, alții, cei mai mulți mâncau, rodeau câteceva, când deodată se aude un glas strigând :

La stroi !

Era o cărare care începea dela ușa de intrare și mergea drept înainte. Deodată toți băeții aleargă într'acolo și se așează deoparte și de alta, în două rânduri : clasa a patra lângă ușa, a treia după dânsa, apoi a doua și a întâia. M'au tras și pe mine acolo.

După ce ne așezăm, vedem eșind din sală iar un școlar cu coarne la cap și îmbrăcat cu un suman sdrențuit.

S'aude un glas. Era glasul lui Domnul Băican, profesorul dela clasa a treia :

— Iaca, băeți, un dobitoc care în loc să învețe carte, să poată trăi cu cinste între oameni, vrea să trăiască cu dobitoacele la turmă. Stupiți-l fiecare în obraz și-i dați câte-o palmă.

Băeții îl scuipau și-i dădeau palme, unii mai indesat, alții mai moale, alții de fel. Mie mi-a fost rușine : nici nu m'am mișcat, nici nu m'am uitat la el. M'am uitat în pământ

Când ne-am dus în clasă, ne-a pus să scriem numere : 1, 2, 3...., 10, 20, 30...., 100.... Un monitor ne dicta cu voce tare, primblându-se pe dinaintea băncilor ; iară noi scriam pe plăci ce ne dicta.

Domnul ne chema cu plăcile la el la masă și

se uita să vadă dacă am scris bine, iar un monitor chema băeții pe rând la tabelă și-i puneă să scrie numere după dictat : 150, 410, 402, 3001, 3019....

La 12 a sunat clopoțelul. S'a făcut rugăciunea și am eșit din clasă câte doi. Dela ușă, de-afară însă fiecare o rupea de fugă într'o parte ori în alta, încotro le era casa.

Am rupt-o de fugă și eu în partea de unde enisem, pe ulița care mergea spre Sofronoia. Se chema că fug cu băeții, sau pentrucă fugeau băeții, dar mai mult îmi pare că fugeam ca să nu mă pună și pe mine la stroi.

Cand am văzut pe bietul băiatul cel cu coarne, cum îl scui-pau și-l loviau băeții cu palmele peste obraz și el cum plângea și zicea suspinând : cine o face ca mine, ca mine să pățească, m'a prins un tremur cu un fel de înneacăciune în gât, de nu puteam să răsufli.

Înainte de a ne striga la stroi, văzând băeții mâncând, începusem a mă gândi la cozonacul meu, dar dela stroi mi s'a tăiat pofta de mâncare. Când au început să fugă băeții la eșirea din clasă, o luaseră cu toții înaintea mea, pentrucă eu nu știusem că trebuie să fugim ; dar cu gândul la stroi, am fugit de i-am întrecut pe toți. Fugiam și mă cam întrebam dacă trebuie să mai vin pe la școală, pe la stroi.

Cum fugiam eu însă numai ce aud din urmă :

— Hei, Omul lui D-zeu, vino pe colea.

— Dar ce e acolo ?

— Moara de cai.

La auzul de moară de cai, mă întorc repede. Era ca un fel de magazie de scânduri vechi, ca un gard.

Băeții se uitau înăuntru printre scânduri.

Mă apropiu și încep să mă uit și eu, să văd cum e moara de cai. Mă gândiam ce-o fi făcând caii acolo? Imi închipuiam că trebuie să fie mulțime de cai. vr'o douăzeci, o sută poate, o herghelie. Mă uit să-i văd. Deocamdată nu văd nimic. Cu încetul văd un cal, un singur cal.

Inăuntru o casă mare, întunecoasă, mai joasă decât strada.

În mijlocul casei, în picioare, un stâlp gros.

Stâlpul acesta era osiea unei roți dințate, aproape așa de mare cât casa. Roata este așezată orizontal, paralel cu pământul, pe patru spițe înfipte în osie, la o înălțime ca de-un stat de om și mai bine.

Prin osie, la înălțime de vr'un metru, trece o grindă de lemn lungă. De un capăt al acestei grinzi este legat un orcic, iar de orcic este prins un ștreang de care trage calul.

Calul merge împrejur. Cu mersul calului se învârtește pe sus roata cea mare dințată.

În cele patru colțuri ale casei este așezată câte o piatră. Sub fiecare piatră este câte un fus cu angrenaj.

Pe aceste patru fuse le învârtește roata cea mare dințată; iară fusele învârtesc pietrele de moară care macină făina. Sus, în podul morii,

sunt coșurile în care se toarnă porumb sau grâu, iară jos, în moară, sunt covețele în care curge făina pe chițcoae.

Când mă uitam însă mai bine înăuntru ca să-mi dau seama ce este, deodată aud : puf!!... puf!!.... Simt că mi-a dat ceva în ochi și aud și o lovitură în peretele de scândură.

— Mutu!! strigă băeții și o rup de fugă.

Fug și eu. Imi părea că mă ajunge să mă pună la stroi.

Am aflat în urmă că era un mut care dădea cu făină în ochi băeților care se uitau prin gard și arunca și cu câte o piatră.

În mintea mea ziceam că mutul n'avea dreptate să ne scoată ochii cu făina, pentru că ne uitam să vedem cum e moara de cai, dar cu toate astea îmi părea rău că m'am uitat; cine știe poate că nu se dă voe dela școală să ne uităm. Tot atunci îmi vine în minte și vecinul din stânga din bancă, cu vorba lui :

— Domn-Profesor, uite Omul lui Dumnezeu face draci!...

La școală era o altă lume, o lume care nu-ți trecea nimica cu vederea, nu te erta, te pedepsea : lume care nu se potrivea cu cea de acasă....

BE-A-BA

— Da, Domn-Profesor ; aista Nădejde, Omul lui D-zău, știe bine, învață bine, e ușor de cap ! Știe literile mari și cele mici toate, știe și pe ics, igrec, zet și pe *ve-duplu* ! Acum trece la *silabire*. Așa mă lăuda monitorul către profesor.

— Bine, zice profesorul ; dă-i acuma lecție la *silabire*. Dă-i câte două rânduri cu repetiție din urmă.

In abecedar pagina unde începea *silabirea* avea sus, deasupra, titlul : *silabire*, apoi urma o tablă ca aceasta :

Silabire

ba, bă, be, bi, bî, bo, bu

ca, că, ce, ci, câ, co, cu

da, dă, de, di, dî, do, du

fa, fă, fe, fi, fî, fo, fu

ga, gă, ge, gi, gî, go, gu

ha, hă, he, hi, hî, ho, hu

za, ză, ze, zi, zî, zo, zu

Silabire însemna legarea literilor în silabe.

Astăzi, la școală, copiii învață mai întâi a cunoaște sunetele : iau cuvinte scurte ca : *ac, os, om, in*, le rostesc rar ca să deosebească sunetele : *a-c, o-s, o-m, i-n*.

Apoi cuvinte de câte trei sunete, ca : *sac, rac, țap, țal, tun, bot, coș, cal, rus, cap*, în care deosebesc sunetele : *s-a-c, r-a-c, c-o-ș, c-a-l, r-u-s, c-a-p*.

După ce învață să deosebească sunetele, pe urmă învață și semnele cu care se însemnează, cu care se scriu, adică literile, adică sunetul *a* cu semnul *a* ; *b* cu *b* ; *c* cu *c* și literile se chiamă ca și sunetele, și le arată că din sunete sunt făcute toate cuvintele și dacă știi să scrii și cunoști toate semnele sunetelor, adică toate literile, atuncia știi să scrii și să citești toate cuvintele, știi a citi și a scrie.

Pe atunci se învăța altfel.

Atuncea școlarul învăța întâiu literile care se chemau altfel decât sunetele : *b* se chema *be* ; *c* se chema *ce* ; *d*, *de* ; *f*, *fe*....

Atuncea, ca să înveți a citi, trebuia să înveți *a lega împreună literile*.

Dacă aveai scris *ac*, nu rostiai : *a-c, ac* ; ci rosteai : *a-ce, ac*. Ziceai *o-se, os* ; *o-me, om* ; *i-ne, in* ; *se-a-ce, sac* ; *re-a-ce, rac* ; *țe-a-pe, țap* ; *te-u-ne, tun* ; *ce-a-pe, cap*.

Ca să-mi dea lecție la *silabire*, monitorul mi-a deschis abecedarul la pagina :

ba, bă, be, bi, bî, bo, bu

ca, că, ce, ci, cî, co, cu

Mi-a zis să spun după dânsul și am început împreună :

El : *be-a-ba* ; eu : *be-a-ba* ; el : *be-ă-bă* ; eu : *be-ă-bă* ; *be-e-be*, *he-e-be* ; *be-i-bi*, *he-i-bi* ; *be-î-bî*, *be-î-bî* ; *be-o-bo*, *be-o-bo* ; *be-u-bu*, *be-u-bu*.

Ce-a-ca, ce-a-ca ; ce-ă-că, ce-ă-că

Ce-e-ce, ce-e-ce ; ce-i-ci, ce-i-ci,

Ce-î-cî, ce-î-cî ; ce-o-co, ce-o-co

Ce-u-cu, ce-u-cu.

Două rânduri le-am spus de trei ori împreună. apoi le-am spus odată singur.

Bravo, îmi zice monitorul, ești ușor de cap.

Eu sunt încântat. se 'nțelege.

A doua zi îmi dă alte două rânduri, a treia zi alte două și tot așa. În vr'o zece zile am ajuns până jos, la *ze-a-za*, *ze-ă-ză*, *ze-e-ze*, *ze-i-zi*, *ze-î-zî*, *ze-o-zo*, *ze-u-zu*. În toate zilele, se înțelege, îmi spunea că sunt ușor de cap.

Când am ajuns jos, la sfârșit, mi-a mai spus odată că sunt ușor de cap și mi-a zis :

— Acuma s'o iei toată bucata repetiție pe mâne, și de mâne încolo trecem pe fața cealaltă la :

be-a-ba-be-a-ba, *baba* ; *be-a-ba-te-e-te*, *bate* ; *be-ă-bă-țe-u-țu*, *bățu*.

Bucata aceasta era scrisă așa : *Ba-ba*, *ba-te*, *bă-tu* ; *po-pa*, *ba-te*, *to-ca*....

Bucata asta îmi plăcea mult.

Nu prea-mi venia îndemâna că zicea *baba bate bățu* în loc să zică : *baba bate cu bățu*, dar îmi ziceam : se vede că în carte așa se scrie,

fără *cu*; se vede că nu-i frumos să se zică *cu*!

A doua zi, când vin la ascultat, monitorul mă ascultă de sus, din capăt. dela *be-a-ba* până la la *ze-a-za...* *ze-u-zu*, apoi zice :

— Acuma să vedem pe sărite.

Pune pe carte amândouă mânilor, una peste alta încrucisate, lăsând printre degete un loc pe unde se vede numai un singur grup de litere :
gi.

— Cum face aici ?

— *Ge-a-ga*.

— Nu, Nu-i *ge-a-ga*. Nu știi.

Eu rămân pe gânduri.

El schimbă mânilor aiurea.

- Dar aici ?

— *Pe-u-pu*.

— Nu. Nu știi !

Schimbă de mai multe ori și tot nu nimeresc.

Adevărul era că eu învățasem totul pe din afară, cum îmi spunea monitorul, nu mă uitasem nici odată să văd pentru ce îi zice *be-a-ba* sau *be-u-bu*. Și nici nu-mi atrăsese nimeni luarea aminte.

Monitorul zice : nu știi, eu mă uit cu nechez la pagina cu *be-a-ba-urile*, iară el se ridică în picioare :

— Domn-Profesor, dar aista a ajuns la *be-a-ba*, dar nu-l știe și sărit.

— Dă-i repetiție pe mâne, zice profesorul.

— Să ieai repetiție pe mâne, dar să știi că te întreb pe sărite. Haide acum să-ți spun lecția : zi după mine.

Incepem deci din capăt : be-a-ba, be-a-bă · be-ă-bă, be-ă-bă ; be-e-be, be-e-be ; be-i-bi, be-i-bi.... până la sfârșit, odată, de două ori, de trei ori.

A doua zi, când vin la ascultat pe sărite, iar nu știu.

— Domn-Profesor, aista iar nu știe. E greu de cap !

— E-e-e-e.... face profesorul, dă-i repetiție și oprește-l la *caraol*.

La *caraol* însemna la *post*, adică trebuia să stau acolo, să nu mă duc la masă.

Monitorul îmi spune însă lecția de trei ori de sus până jos. Printr'un fel de milă ori compătimire, ceilalți monitori din clasă, vr'o șase ori șapte de toți, vin și ei și-mi spun lecția fiecare de câte trei ori.

Ei îmi spun și eu zic după dânșii : be-a-ba be-a-ba ; be-ă-bă, be-ă-bă.... Spun după dânșii, dar în mintea mea se ridică, se încrucicează, se vâzolesc fel de fel de gânduri, cu fel de fel de întrebări ; cu fel de fel de bănueli.

Caraol ? Pedeapsă ! Ce-ți e caraol, ce-ți e stroiu ? Intâiu caraol, pe urmă stroiu.... Poate stroiu și 'nainte de caraol !... Și la stroiu poate și cu coarne....

Și 'n minte mi se luminează icoana grozavă a stroiului. Băeții însirați pe două rânduri dela ușa școalei până departe la deal, prin curtea școalei ; iar printre rândurile de băeți, nenorocitul condamnat mergând cu capul în jos cu

mânele la ochi, plângând cu șiroae de lacrimi, suspinând de rușine și de desperare. El plânge și inima mea plânge alături cu-a lui; iar chipul lui cu încetul se înlocuește cu chipul meu. Mă văd în stroy pe mine, mă văd mergând cu capul în jos, condamnat, netrebnic !...

Da, netrebnic, căci ce altceva poate să fie slab de cap ? !...

Și pe când un monitor îmi spunea lecția și ziceam împreună : *be-a-ba, be-a-ba ; be-ă-bă, be-ă-bă....*, deodată mă podidește plânsul..

Monitorii de 'mprejurul meu se uită la mine cu oarecare milă :

— Săracul !....

— N'a fost încă la caraol !...

— Dacă-i greu de cap ! !...

— Domn-Profesor, Omul lui D-zeu plânge !

— Dați-i pace.

— Săracul....

— Ar fi bine dacă l-ar erta acuma. Pe mâne o învăța el și o ști....

Și cu cât vorbesc ei mai mult și mai cu milă, cu atât și mie îmi vine mai mult să plâng.

Când s'a dat recreație eu nu isprăvisem de plâns.

Afară au început să se adune împrejurul meu băeți din toate clasele.

— Aista-i Omul lui D-zeu ?

— Da.

— Dar ce are ? Plânge ?

— Da, că l-a pus la caraol.

— De ce ?

— Pentrucă n'a știut lecția.

— Săracul !...

— Iar săracul, îmi zic eu în gând și încep a plânge mai tare ca în clasă, eu plâng și ei se uită la mine. Și eu plâng și pentrucă văd că se uită la mine ! !... De ce se uită la mine ? ! Ce au cu mine ? ! Mi-e necaz pentrucă se uită la mine, pentrucă acumă văd că toți au aflat că n'am știut lecția și sunt pedepsit să stau la caraol. Dar dacă află așa toți, atunci asta e ca un fel de stroiu, care te face de răs ! Râd toți de tine ! Și asta numai pentru *be-a-ba* !... Dar până s'ajungi să știi cum să ghicești câți șoareci au fost la brânză, câte caraoluri trebuie să mănânci ? !....

Și n'am nici un chip să-i fac să se ducă în altăparte, să plece d-acelea, de lângă mine. Nu mai sună clopotul !! Astăzi e o recreație așa de lungă !!

În sfârșit a sunat clopoțelul. Ne-am dus înapoi în clasă. Ne-a ascultat la aritmetică.

La aritmetică știam.

— La aritmetică știe ! Scrie și sute, și mii și milioane, numai la *be-a-ba* e greu de cap !

Când a sunat clopoțelul de eșire din școală, înaintea de a se face rugăciunea, Domnul Profesor a zis :

— Cei opriți la caraol să rămână aici la școală, să nu se ducă acasă !

Când au eșit băeții din școală pe ușa din dos și au apucat la fugă care de care în altă parte, parcă mă văd cum stăteam singur lângă perete, suspinând de plâns și uitându-mă după dânșii.

— Se duc toți pe la casele lor, pe la mamele lor, pe la gazdele lor, numai eu rămân aici, lângă casa asta pustie, ca o stafie, că sunt greu de cap la *be-a-ba*! !...

— Dar ce e, Toderiță, ai fost la caraol ? mă întreabă cucoana Smărăndița, gazda mea.

— Da, la caraol, zic eu cu oarecare mândrie. Imi trecuse necazul acuma. Nu mă mai simțiam nenorocit. Din contră, mă vedeam că sunt altul, sunt școlar,, sunt mai mare, nu mai sunt copil. Când ești școlar e ca și cum ai fi soldat. Dar când ești soldat, atuncea ești mare de tot, ai săbii, ai pușcă, te bați cu Turcii ! Dela școlar nu trece mult și te faci soldat, adică om voi-
nic, om ! !...

— Și pentru ce te-a oprit la caraol ?

— Pentru *be-a-ba*.

— Ei, acuma să-ți dau ceva mâncare, trebuie să-ți fie foame ?

— Mț ! Nu.

— Dar ce, ai mâncat ceva ?

— Ba, nu, dar nu mi-e foame.

În adevăr nu-mi era foame. Necazul care l-am fost avut îmi tăiase pofta de mâncare. Ba, mai mult : aveam un fel de necaz, un fel de despreț contra mâncării.

Eram indignat contra celor cari m'au pus la caraol. Iși închipue ei că eu învăț de frica mâncărei ? !...

Se vede că ei sunt hămisiți după mâncare și cred că toată lumea e ca dânșii !! Dar eu, dacă e vorba, pot să nu mănânc de loc !!

Cucoana Smărăndița însă mi-a dat să mănânc, nu s'a uitat la protestările mele ; și eu, se 'nțelege, cu toate protestările, am mâncat.

— Să-mi arăți și mie lecția, zice ea, să-ți arăt și eu ca s'o înveți.

— Ce să-mi mai arăți !... Mi-au arătat-o monitorii destul !! Fiecare monitor mi-a spus-o de câte trei ori !! Și eu o știu pe de-a rostul toată, dela *be-a-ba* până la *ze-o-zo, ze-u-zu*.

— Apoi dacă o știi, de ce te-au pus la caraol ?

— Nu știu. Au zis că sunt greu de cap.

— Și dacă te opresc la caraol atuncea te faci ușor de cap ?

— De !... răspund eu și mă gândesc ce e de făcut să nu mai fiu greu de cap ? !...

Mă gândesc atunci, mă gândesc și a doua zi, Duminică, visez și noaptea *be-a-ba* și Luni când mă ascultă monitorul iar nu știu.

— Ce-i acoloa, întreabă monitorul, punând mâinile încrucișate pe abecedar și arătându-mi între degete două litere.

— Acolea... zic eu, uitându-mă împrejur și căutând să văd cam pe unde or fi literile acelea, pe la început, pe la mijloc ori pe la sfârșitul rândurilor și în acelaș timp mai în susul ori mai

în josul paginei ? Știam că pe la început era cu *a* și cu *ă* ; pe la sfârșit cu *o* și *u*, pe la mijloc cu *e-i* ; iar rândurile de sus în jos mergeau dela : *b, c, d, f, g... v, w, x, z.*

— Ei, ce e ? întrebă el.

— fe-a-fa, răspund eu.

— Ei, ba fe-a-fă-oi !!

Tot nu știi !

Schimbă mâinile în altă parte :

— Acolea ce e ?

— Ne-a-na..

— Ei, ba ne-o-nă-oiu ! Nu știi.

La caraol.

De-aci 'nnainte în fiecare zi la caraol, pentru că în fiecare zi nu știam.

A venit și examenul din Iunie. Eu tot cu *be-a-ba*.

Imi aduc aminte când m'am dus la examen. Ne striga la catalog câte unul și ne duceam la masa unde era Domnul Profesor cu alți Domni, cari nu știu cine erau. Când am ajuns acolo, la masă și am deschis abecedarul la *be-a-ba*, foaia cu *be-a-ba* era ferfeniță și neagră de degetele și de labelle monitorilor, cari la fiecare ascultare imi spuneau lecția fiecare de câte trei-patru și până la șapte ori.

— Ei, zice profesorul, și eu încep : *be-a-ba, be-ă-bă, be-e be, be-i-bi....*

— Destul. Du-te la loc.

Mi-a pus : *secunda*.

Secunda era nota. Se puneau pe atuncea pa-

tru note care se notau cu cifre latine : I prima sau bine, II secunda, mijlociu, III terța rău și E eminent.

În ziua de examen m'am dus și eu acasă odată cu ceilalți școlari, la vremea mesei. În celelalte zile mă duceam după ora patru, pentru că stăteam la caraol.

Examenul a fost mi se pare într'o Marți.

Marțea la Hârlău era zi de târg. Venise și tatu-meu dela țară.

Când ajung acasă numai ce aud pe cucoana Smărăndița :

— Iaca ți Toderiță !

Văd și pe tatu-meu. Mă duc și-i sărut mâna.

El mă sărută de mai multe ori pe amândoi obraji și mă strânge la piept. Eram singurul copil.

— Ei, ce-ai făcut astăzi la școală ?

— Am avut examen. Mi-a pus secunda.

— Așa ? A fost examen ?

— Da.

— Bu-u-u-un ! Atunci te iau acasă. De-acuma e vacanță. Școala care ai făcut-o până acum a fost numai un fel de introducere. Dela toamnă începi școala cum se cade, dela capăt și o faci regulat anul întreg.

Când ajungem acasă, ne ies toți înainte ca să mă vază : slugile din bucătărie, argații din ogradă, Costache dela cai, cânele Leu, prietenul meu...

— Hei ! Uite Toderiță !

— A mai crescut !

— Are ghiozdan !

— E școlar....

Și mie îmi pare bine, simt un fel de fior de mândrie și în acelaș timp de sfială, simt că laudele și admirația asta nu prea se potrivesc cu unul care e greu la cap și rămâne la caraol pentru *be-a-ba*. De aceea mă țin în rezervă, nu-mi arăt bucuria ca altă dată. Numai cănele Leu mă face să rup ghița și s'o iau la joacă. Cum mă dau jos din trăsură, Leu se ridică, îmi pun pe umere amândouă labele și începe repede să mă spele cu limba pe față. Eu caut să-l împing, el se îndeasă mai vrăjmaș ; eu o rup de fugă, el se iea după mine ; mă prinde de haină, de picioare, îmi sare în spate, par'că-ar zice : stăi, dragă, că mi-ai lipsit atâtea săptămâni, vr'o două luni ! !....

Stăm la masă.

De astă dată la masă par'că aș fi musafir, sunt servit ca cineva străin ; aud din toate părțile : Iea de ici, Toderiță.... Îți place asta sau asta ? Mai dă-i băiatului... Dă-i și din cutare.... Ce mâncai acolo ?

A doua zi când mă scol, văd trăsura cu caii inhămați. Tatu-meu avea oameni la lucru, la câmp : la prășit păpușoi, la coasă.

— Vrei să mergi cu mine la câmp, Toderiță ?

— Da, tătută.

— Bine. Să-ți iei și cartea, să te văd și eu cum citești și ce ai învățat.

Asta m'a cam pus pe gânduri : Dau iar de *be-a-ba !...*

Nu știu dacă Didița, cum îi ziceam eu, adică Smărăndița — gazda mea — îi spusese ceva lui tatu-meu despre opritul meu la caraol ; dar față cu mine nu se vorbise nimic și în zilele când am fost oprit la caraol tatăl meu se vede nu venise pela Hârlău. Imi pare că am fost la caraol în mai puține zile decât o săptămână, căci tatăl meu venia la târg în fiecare Marți.

De frica lui *be-a-ba* într'un moment mi-a străfulgerat prin minte să nu ieau cartea — abecedarul — la câmp, dar m'am gândit : De ce să nu-l ieau ? Dacă nu l-oîu lua, o să supere tatu-meu și tot nu scap de *be-a-ba*, căci tatu-meu, într'o zi, azi ori mâne, tot o să mă pună la citit.

Am luat deci cartea, dar căutam dacă nu să amân, cel puțin să întârziu cititul. Imi părea bine când vedeam că tatăl meu își tot găsește de lucru.

Tatăl meu umblă prin toate părțile pe unde sunt oameni la lucru ; prin unele locuri cu trăsură, prin altele pe jos, până la amiază, când se așează oamenii să mânânce.

— Ei, unde-ți e cartea ? întrebă tată-meu după ce mâncăm și noi.

— Uite-o, zic eu, scoțând abecedarul cu oarecare teamă, par'că vedeam că o să-mi spună și el că sunt greu de cap.

— Ei, citește, zice tată-meu.

Eu deschid unde știam că aveam lecția, la

be-a-ba și încep să rostesc : *be-a-ba, be-ă-bă, be-e-be, be-i-bi, be-î-bî, be-o-bo, be-u-bu....., ce-a-ca, ce-ă-că....*

— Dar ce e asta ? întrebă tată-meu. Nu știi să citești mai departe ceva frumos ?

— Ba, da, zic eu, întorc foaia după *be-a-ba* și încep a citi : „*Seara cade rouă. Baba bate mâța. Popa bate toaca. Vine mурă 'n gură*“....

— Ei, asta e prea copilărească, zice tată-meu ; treci mai departe.

— Da, da, răspund eu bucuros că mă îndepărtez de *be-a-ba*. Deschid mai departe și încep să citesc :

„*Temerea de Dumnezeu este începutul înțelepciunii*“....

— Bine, zice tată-meu ; așa mergi mai departe. Vezi ce frumos e ?

De-acî înaintea încep să citesc. Și citesc, citesc poate vr'o zece pagini.

— Ei, acumă înseamnă până unde ai ajuns și mâne să citești mai departe. Trebuie să citești în fiecare zi ca să nu uiți. Așa zice tată-meu și cu asta scap acum de *be-a-ba*.

RALIȚA

Am uitat să vă vorbesc de Ralița.

Nu mai am nevoie să vă spun că la Hârlău îmi plăcea ori nu, pentrucă știți că în scurtă vreme multe mi se întâmplaseră. Așa, de exemplu, la amiază în nici o zi nu veniam la prânz, pentrucă la școală mă asculta d-l monitor și mă spunea lui D-l profesor Tâzlăuanu că nu știu : be-a-ba, be-ă-bă, be-e-be, be-i-bi, be-o-bo, be-u-bu și D-l Profesor Tâzlăuanu mă oprea la caraol, adică mă oprea la școală ca să postesc, să mi se mai ușureze capul, ca să poată intra mai cu înlesnire : be-a-ba, be-ă-bă, be-e-be, be-i-bi, be-o-bo, be-u-bu.

Intr'o zi, fără ca măcar prin minte să-mi vie, că mă duc la școală dimineața, aud pe ceilalți școlari spunând ca a murit Arghiropol — cine o fi fost acela — și nu mult după aceea sună clopoțelul ; noi cu toții mergem în școală și D-l Tâzlăuanu ne zice ca să mergem pe-acasă cu

toții, să ne îmbrăcăm bine și să venim repede îndărăt ca să mergem la paradă.

Să vă mai spun că nu știam ce va să zică paradă, nu e nevoie ; destul că m'am dus acasă la gazdă și, într'o zi călduroasă de April,, ca să fac pe voia lui D-l Tâzläuanu : să mă îmbrac bine, am lepădat hainele de vară și m'am îmbrăcat cu tot ce aveam mai gros, adică mi-am luat paltonul de iarnă — pare că-l văd și acuma, un paltonaș lung blănit și cu guler mare — cisme lungi, căciulă pe cap... m'am îmbrăcat tocmai ca de paradă și încă ce paradă ? !... pare c'ar fi murit împăratul !... Am plecat dela școallă cu toții, școlari și profesori, ne-am dus până la marginea târgului la o casă galbenă, — casa lui Arghiropol — și de acolo împreună cu mortul ne-am întors îndărăt la târg, am scoborît ulița școalei până la Eforie și de acolo pe ulița mare, de pe la Sfântul Gheorghe până la Sfântul Dumitru, prin munteni, am mers de ne-au eșit ochii nu o jumătate de an ca dela Sf. Gheorghe la Sf. Dumitru, ci un veac întreg. Multora poate nu le-o veni să creadă, aș voi să-i văd însă mergând odată în rând cu copiii : cel dinnaintea ta pășește încet de n'ai unde să pășești și tu, iară pe tine te calcă pe picioare cel din urmă ; și nu uita să mai pui la socoteală ca să fii îmbrăcat în haine de paradă : blană, cisme lungi, căciulă. Pare că mă văd și acuma mergând pe ulițele Hârlăului într'o zi frumoasă și călduroasă cum n'a

mai fost și nici n'o mai fi alta și în mijlocul unui necurmat tang-tang de clopote dela toate bisericile, un sunet care acoperea tot văzduhul târgului și care pare că mărea zăpușeala și căldura zilei; pare că mă văd aprins la față de căldură, ștergând mereu sudoarea și în des-nădăjduirea mea zicând: mai bine nu mai mu-rea Arghiropol.

În altă zi altă istorie: proprietarul caselor în care se mutase gazda mea, un oarecare părintele Partenie, din greșală, se vede că n'a fost dus la ureche, și după ce căptușise bine luleaua neamțului, veni la casa unde ședeam și se apucă de lucru: mobile, borcane de dulceață și tot ce găsea prin casă, lua și arunca afară, ajutat fiind întru această duhovnicească îndeletnicire și de cucoana preoteasă, care, pe cât socot, dusesese deadreptul la gură. Ca să nu dea sfințiile lor peste mine, eu mă ascunsesem sub un scaun, rezemându-mă cu picioarele pe chingile lui.

În adevăr, pe mine nu m'au văzut, însă au văzut scaunul și într'o clipeală mă pomenii aruncat cu scaunul tocmai în mijlocul curții.

Mai multe de acestea mi se întâmplase, totuși acum pot să spun că eram mulțumit la Hârlău, dar eram mulțumit numai pentru că la Hârlău scăpasem de Ralița.

N'o știți pe Ralița.

Eu o știu foarte bine. Ralița este o fetișoară

de seama mea, fiica lui coconul Toader care era prieten cu toată lumea și era prieten și cu tată-meu. Bietul cuconul Toader, D-zeu să-l erte, pare că mi-e dor de dânsul.

„Cafea, dulceață, un pahar de rachiu, o pișcătură de pâine și mâncare pentru cuconul Toader“. Acestea erau vorbele cu care deschidea ușa cuconul Toader. Era om foarte bun ; lăsa pe toată lumea să răză de dânsul și să-i zică orice, numai cu condiție ca să-i dea mâncare : mânca toată ziua, avea darul mâncărei.

Cuconul Toader venia foarte deseori la noi, și de multe ori venea și Cucoana și fetița D-sale. Când veneau singuri, treaba lor ; iară când veneau cu fetița, numai ce auziam :

— Raliță, du-te și te joacă cu Toderiță !

Ralița, de cuvânt, fuga la mine, iară eu ca să nu rămân mai pe jos, fuga la dânsa, și-apoi, dă Doamne bine : prin grădină, prin bob, prin coșare, prin fânărie, prin pod.... nu rămânea loc pe unde să nu ne-ascundem ; într'o zi ne-au găsit tocmai pe vârful casei.

Așa mergea treaba de câte ori venea Ralița la noi, ba mi se pare că pusesem la cale ca într'o zi să merg și eu pe acolo ca să ne suim pe casa lor. Mă gândeam acuma chiar ce bine o să ne fie pe casă la cuconul Toader : eu o să stau la un bold al acoperemântului și Ralița dela cellalt bold o să strige : „cu-cu...“. Cu toate acestea lucrurile se schimbă altfel. Din ziua de când ne-au găsit pe casă și chiar îndată

după ce cuconul Toader a plecat dela noi cu cucoana și cu Ralița, începui a auzi de ici de colo :

— Hei, ce zici Toderiță, ți-e dragă Ralița ?

Ha ? Dar pe unde ați mai fost ? Ha ? Prin pod ați fost ? Mai ales mama Sultana nu mă slăbea cu Ralița.

„Hei, de ce ai vărsat paharul cel cu apă ? Nu l-ai văzut ? !... Dacă era Ralița o vedeai ? ! Adă-mi sticla cutare de colo ! Nu vrei, dacă te-ar chema Ralița, te-ai duce !”

Apoi : „Vino la masă, Raliță, du-te încolo, Raliță”. Cu încetul mama Sultana îmi schimbă și numele ; în loc de Toderiță îmi zicea Raliță.

Deodată când începuseră a-mi vorbi de Ralița, rîdeam și nu băgam în seamă ; mai pe urmă însă, văzând că gluma prea se îngroașe, începui să mă cam pun pe gânduri :

„De ce tot Raliță și Raliță ? Prea multă Raliță ! Ralița asta nu prea.... Se vede că nu e frumos să umblu cu Ralița, nu șade bine să mă joc cu Ralița ? !... De acuma nu mai vorbesc cu Ralița.”

„De acuma nu mai vorbesc cu Ralița”, îmi zisei în gând, și ca să mă țin de vorbă așteptam cu nerăbdare ca să mai vie Ralița pe la noi pentru ca în ciuda tuturor să nu mai vorbesc cu dânsa.

Intr'o zi mă jucam acasă pe afară, căci de

joc, slavă lui D-zeu, aveam loc și de ajuns și de întrecut. Casa era pe o colină. În partea despre miazăzi, în fața casei, se vedea tot lacul și dincolo de lac, tot șesul care se întindea până hăt departe la poalele unui deal pe care era așezat satul în care ședea cuconul Toader. Lângă curte, până în vale, se întindea ocolul pentru vite ; iar în partea despre răsărit, până iarăși devale și până aproape de lac, se întindea grădina noastră. Când mă gândesc la grădină, par'că o văd și acuma : mare, mare, înconjurată cu un gard de nuele și plină de fel de fel de verdețuri semănate tot table, table, unele lângă altele : ici o tablă verde de cartofi, dincolo o tablă tot verde, dar mai gălbue de fasole, dincolo o tablă vineție de bob ori de varză și așa mai departe. Din curte treceai în grădină peste un pârleaz ; iară de îndată ce treceai pârleazul vedeai o cărare, care despiciând grădina în două părți, se scobora drept până hăt devale lângă gard, unde înaltă și cucuiată ca o barză cu ciocul lung, se zărea cumpăna dârză și mândră a unui puț. Câte ceasuri nu petreceam eu jucându-mă la acest puț, aci plecând cumpăna în jos, aci dându-i drumul și aci trăgând-o din nou ca s'o vîr până în fundul puțului ca să văd cât e de adânc. Câte zile n'am petrecut eu în această grădină ! De atâtea ori pe zi alergam din curte la puț, de atâtea ori pe zi măsuram eu cărarea, că mai la urmă cărarea îmi plăcea că era o nimică, îmi părea numai de o palmă. Când porneam la

fugă dela pârleaz, cărarea îmi părea ca o curea, care pare că mi-o trăgea cineva pe sub picioare, și dela pârleaz mă pomeneam lângă puț. Nu vă puteți închipui cu toate acestea, ce lungă îmi păru într'o zi această cărare. Incepusem mai adineaori să spun, că într'o zi mă jucam acasă, pe afară. Ei bine, mă jucam în adevăr și eram chiar prin curte, când deodată, aruncându-mi ochii pe șes, văd... știți ce am văzut? Credeți că am văzut lacul sau drumul de pe vale ori satul din față, de pe coasta dealului? Nu. Nimic dintr'acestea. Am văzut numai pe Cuconul Toader cu cucoana Ralița; și, așa i-am văzut, ori ca să zic mai bine, așa mi-au sărit în ochi, că tot șesul, toată valea și tot dealul și tot locul dinaintea mea îmi păreau că toate sunt numai ei, sau mai bine îmi păreau că toate sunt numai Ralița, și Ralița îmi suna și în cap și Ralița îmi păream că eram și eu.

Ce-am mai făcut, ce-am mai zis după aceasta, nu știu; știu atâta că mă pomenii deodată alergând la vale pe cărarea din grădină, care de astădată îmi părea ca o scândură care mergea împreună cu mine și chiar și mai repede decât mine, și la capăt nu mai ajungeam; mă pomenii alergând pe cărarea din grădină și în sfârșit mă văzui pitulat lângă puț. — Ce făceam acolo! Cine e acela care ne-ar putea spune ce-o să facă el când o veni moartea să-l strângă de gât? Nu știu ce facem. Tot ce-aș putea să spun este că tot gândul meu era acum ca un isvor nesecat și nesfârșit de : Ralița-

ralița-ralița-ralița-ralița-ralița, căci atâta au-
ziam, atâta îmi suna în minte ca un clopot ne-
milostiv.

Ralița-ralița-ralița.... când deodată aud la
deal în curte :

— Toderiță ! Toderiță ! Unde este Toderiță ?
Ralița căuta să mă găsească.

— Toderiță ! Unde ești Toderiță ? ! Dar To-
deriță, adică eu de colo de lângă puț :

— „Dă Doamne să nu mă găsească, dă Doam-
ne să nu mă găsească....” că numai Dumnezeu
doară dacă ar fi făcut vr'o minune, altfel nu era
chip să nu mă găsească Ralița.

„Dă Doamne să nu mă găsească ! A ! de nu
mi-ar fi frică să nu mă vadă, hei, ce-aș mai
trece gardul într'o clipeală, și, după ce m-aș
vedea eu dincolo, de-o mai pune ea mâna pe
mine, apoi Raliță să-mi zică atunci și câinii.

Așa mă gândeam, când deodată văzui ceva
negru pe cărare, apoi rapa-rapa-rapa-rapa re-
pede la vale, și, hop, mă pomenesc cu Ralița.

— Aci ești, Toderiță ?

— Ba.... nu....

— Dar ce faci acoloa ?

— Eu ?

— Da, ce faci acoloa, ha ?

— Eu... aici este apă... în puț....

— Dar de unde vine apa asta aici ?

— Apa ?... vine din... din... apa are izvoare.

Vrei să-ți arăt izvoarele ?

— Vreau, da. Unde sunt ?

— Isovoarele sunt dincolo, peste gard. Vrei să le vezi, stăi acolo. Uită-te, eu mă duc pe ici. Uită-te, pun așa piciorul pe gard și mă sui, și... dar stai acolo, așteaptă și... și... și...

Și... în sfârșit sar de pe gard afară din grădină și la fugă cam prin dosul și prin prejurul gardului, și fugi, fugi vârtos. Se întâmplase într'o zi de mă speriasem de un bivol. Era pe acolo un bivol împungător și eu fiind într'o zi afară din curte, temându-mă ca să nu mă ajungă, într'un suflet am fost în casă, dar tot n'am fugit cu atâta grijă ca de Ralița. Par'că mă văd cum fugeam : pălăriuța neagră lăsată pe spate și eu plecat cu capul înainte, par'că sburam. De astă dată n'am ajuns în casă, ca atunci cu bivolul, ci intrai în gazdă tocmai în cotineața ori bordeiul porcilor, unde pentru prietenia Raliței și de sufletul mamei Sultanei, mă dădui de bună voe, jerftă porcilor, și aceasta pentru vr'o două ceasuri, căci până ce n'am văzut pe Cuconul Toader cu cucoana și cu Ralița duși departe, tocmai prin fundul șesului, n'am eșit de acolo.

Dar câtă ralițăială am mai mâncat eu încă și după aceia dela mama Sultana, numai D-zeu știe. Tocmai de aceea numai când mă văzui la Hârlău, numai atunci mă crezui mai în liniște. În adevăr la Hârlău eram liniștit : mă duceam dimineața la școală la be-a-ba, la be-ă-bă. Monitorul mă asculta, băeții îmi mâncau din ghiozdan cozonacul, care mi-l dădea gazda mea, ca

să am ce lua în gură până ce voiu veni acasă, la amiază, (era după Paști). D-l Tăzlăuanu mă punea la post, și totul mergea bine. Mă plimbam prin oraș, mă duceam la pompierie, mă uitam la catargul cel mare, unde se păzea de foc și mă gândeam ce bine ar fi să mă pot sui și eu acolo sus ; halal cine e soldat, se sue în catarg când îi place !

— Mamă Frăsină, zic eu într'o Duminică bucătăresei, D-ta ai văzut catargul ?

— Dar cum, Doamne iartă-mă, să nu-l văd !

— Mamă Frăsină, dar D-ta te-ai suit în catarg ?

— Dar la ce, Doamne iartă-mă, să mă sui !

— Mamă Frăsină, dar dacă-i vrea să te sui, te sui ?

— Poi ce nevoe am eu să mă sui acolo ?

— Dar dacă-i avea nevoe, te sui ?

— Poi n'am nevoe să mă sui acolo.

— Mamă Frăsină, dar unde te sui D-ta ?

— Nu mă sui nicăiure. Când eram mai tânără, cum e acuma la Paști, mă suiam și eu în scrânciob (dulap), dar acum !... Scrânciob văzusem și eu de multe ori ; se vede că tocmai de aceia nu făceam nici un haz de el ; cu toate acestea în dorul catargului o luai și eu spre scrânciob, mai vârtos că n'aveam ce face acasă : be-a-ba, be-e-bă, îl știam încă de multă vreme pe de rost, așa că la școală mă duceam de-a dreptul la post.

Par'că văd și acuma scrânciobul și cu lumea de-acolo : o cumplită înghesuială de lume. De departe mie îmi părea ca un fel de paradă dela Arghiropol, o paradă care d'abia mergea. In partea dinnainte, ca un fel de steag, se vedea scrânciobul, însă în partea mai dela urmă se ridica un nor de praf, de credeai că e din gura tartarului, acolo era hora la scrânciob. Din apropiere vedeai un adevărat bâlcu de sărbătoare. Lăutarii cântau, hora juca, scrânciobarii strigau: loc ! loc ! loc ! cât le lua gura. Lume de-o parte și de alta, unii mâncau și beau, alții sfătuiau, alții jucau popice ; mai încolo bucătării, grătare unde se frigeau cârnații și de unde eșea un miros de-ți cârnea nasul ; prin prejur băeți cu acadetele, portocale, mere murate și altele.

Până acuma nici odată nu fusesem eu numai singur la scrânciob ; de aceea căutai să intru pe unde era mai puțină lume. Mă oprii chiar lângă proptelele scrânciobului.

— Dacă aș avea și eu un scrânciob, nu mare, mic așa cât mine, cum l-aș mai învăț ; aș pune într'un scaun și pe câinele nostru, pe Leu !...

Cam așa gândeam, când deodată scrânciobul se oprește și lumea se îndesește la scaunul de jos, unde se aude :

— Un sorocovăț...

— Eu dau doi !

— Cinci lei jumătate.

— Șease lei !

— Șease lei ! Lasă că te învăț eu să vii să mă imădești la scaun.

- Învață-mă vere, că și eu te-oîu învăța.
- Șapte lei jumătate.
- Opt lei!
- Opt lei și jumătate.
- Nouă lei.
- Zece lei în capăt!
- Zece lei! Hai, scoate părale, să te văd.
- Scot, măi, scot, nu te teme! Ce te pui tu cu cojocarii? !... Ce, gândești că numai căsapii și porcarii au părale? !... Iată zece lei.

— Dați-i drumul!

— Ha! Ha! Ha!... S'a pârilit cojocarul! Zece lei ca să se dea în scrânciob cu fata jupânesei dela spital! Ha! Ha! Ha!...

Așa se mai aude la urmă și scrânciobul pleacă; dar nu face nici trei învățături și numai ce iară:

— Stați! Opriți la Ghiță Cojocarul! Dau un galben să-l dați jos cu tot cu fată.

Iată galbenul.

Scrânciobul se oprește, și Ghiță Cojocarul scoborându-se din scaun cu tot cu fata jupânesei dela spital, pleacă spre horă, spunând nu știu ce din gură și arătând pumnul; iară cel cu galbenul se așează în scaunul gol, cu mâna în buzunar la pantaloni, se razemă într'un cot, se uită spre horă, suflă zdravăn pe nas și dă din picioare, pare că face oale. Până la una alta, se vede că îi place chiar lui însuși cum este el, și de aceea fără voe chiar te uitați la dânsul cum era îmbrăcat: haine negre de postav; la gât în

loc de cravată un șerfuleț de lână de canava roșie, împletit de mână; cisme cu tocurile înnalte, cu două tălpi groase și pline de ținte; iar pe cap pălărie vânătă de fils: boer în toată forma. Boerul însă stă și se uită, stă și în sfârșit strigă:
— Hei, scrânciobari, ia să-mi aduceți aice pe fata cucoanei Ilencu, du-duca cea de colo cu filea și cu flori în cap.

La aceste vorbe, un scrâncibar și cu vătaful dela scrânciob se duc la horă, la ceata fetelor, smulg pe una dintre dânsele și o aduc pe cât pe sus, pe cât pe târiș, o așează în scaun lângă Domnul cel cu galbenul și mână înainte, împrejur.

Domnul cel cu galbenul trage pălăria pe ochi și face loc fetei pe scaun, iar fata se prinde cu amândouă mânilor de huluba scaunului și se întoarce cu spatele la dansul, pare că ar fi fost certați.

Uitându-mă la dânșii de unde ședeam, de lângă propteaua scrânciobului, îmi venea și mie în minte povestea cu Ralița, și mă miram singur în gând:

„Ce fel de oameni trebuie să mai fie și aceștia dau parale ca să se dea în scrânciob cu fete. Cum de nu le e rușine!... Când m'ar pune pe mine lângă o fată, Doamne, m'ar lua dracul!”

În timpul acesta însă, scrânciobul se oprește.

— Ho, ho! Stați! Opriti la chir Panaite și mai puneți o nadă că e prea ușor acolo. Luați de colo de lângă proptea pe băețelul cel cu legătura roșie.

La aceste vorbe eu mă uit împrejur să văd de ce băeţel vorbeşte vătaful, când colo, hop, mă pomenesc cu un scrânciobar, care mă iea pe sus şi mă pune în scrânciob la chir Panaite, adică la Domnul cel cu galbenul, între dânsul şi între duduca cea cu flori în cap.

Când mă văd eu colo lângă o fată, ce să vă mai spun ! Ertăţi-mă, fraţilor, şi D-zeu să vă erte pe toţi, sau povestea popei când l-a luat porcul călare noaptea din biserică : rămâi sănătos, dascăle, că pe mine m'a luat dracul ! Cât de multă lume îmi păruse mai înainte la scrânciob, acumă îmi părea şi mai multă ; iară toată acea lume care mai înainte îşi căuta de treabă sau de petrecere sau de vorbă, acumă părea că lăsase tot şi se uita numai la mine ; pare că-i auzeam pe toţi, din toate părţile, zicând : uită-te Toderiţă şade cu o fată, Toderiţă şade cu o fată ! Toderiţă cu o fată ! Toderiţă cu o fată ! Toderiţă ! Toderiţă ! Toderiţă ! Toderiţă şi iar Toderiţă.

Chiar scrânciobarii acumă par'că nu mai strigau : loc ! loc ! loc ! parcă strigau Toderiţă ! Toderiţă ! Toderiţă ! Şi băeţii cu acadele, cu portocale şi cu mere murate tot Toderiţă strigau. Ce ruşine ! Ce ruşine ! Cu toate acestea scrânciobul merge, învârte zdravăn şi nici un mijloc de scăpare nu se vede. Chiar Panaite dăduse un galben şi acum trebuia să-l dea mult ca să-şi scoată paralele. N'ar fi mai ajuns mama Frăsina cu scrânciobul şi cu tinereţea ei.

— Zi să ne dea o porție zice în treacăt Chir Panaite către vătaf.

— Are haz că o să-i aducă de mâncare !... Ah ! De-ar da D-zeu să-i aducă mâncare ! Când s'o da jos Chir Panaite ca să mănânce, hop și eu de colea din scrânciob și la fugă acasă ! Ce bine e că i-a venit în minte să se ducă să mănânce !... Cam așa gândesc eu, când de odată scrânciobul se oprește. Eu de grabă să săr jos....

— Stăi, băețele, zice Chir Panaite, stai că mai avem treabă. Până să isprăvească, însă, D-lui vorba, numai ce mă pomenesc cu un băiat de cârciumă că-i adusese porția, adică o oală de vin, o jumătate de pâne tăiată în două sferuri și două bucăți zdravene de cârnăt. D-lui plătește băiatului, scoate o basma roșie din buzunar dela pantaloni, o întinde pe genunche, pune oala pe dânsa, cam între picioare, pe care le strânge bine, pune paharul lângă oală, pânea mai sus despre dânsul, iar bucățile de cârnăt le ia în mână și scrânciobarii încep iarăși să învârtească :

„Nainte băeți, cu toții !” și scrânciobul sboară nu glumește.

„Așa, bravo ! Așa îmi place mie să meargă scrânciobul”, zise Chir Panaite. Apoi, luând o bucată de cârnăt :

— „Duducă, Duducă ! Dar mata nu mănânci o bucată de cârnăt ? N'auzi, Duducă ?”

Are haz că o să-mi dea și mie să mănânc, aici în fața lunei, mă gândesc cu tot dinadînsul,

pentru că la noi acasă nici odată n'aveam voie să ies cu mâncare dela masă, ori să mă duc mâncând, ori cu gura plină, să mă vază un om străin.

„Cine s'a mai văzut să umble cu mâncarea molfăind pe afară și înaintea oamenilor? Nu-mai calicii și țigani și soiurile cele rele! Oamenii mănâncă la masă, frumos și cu rânduială”.

Așa mi se spusese acasă și aceste vorbe îmi sunau prin minte, cu toate acestea Chir Panaite, după ce dăduse Duducăi o bucată de cârnat, se întoarce și la mine.

— Ian ascultă, Nicule, cum te cheamă?

— Pe mine... Toderiță.

— Toderiță?!... Bravo. Na-ți o bucată de cârnat.

— Nu... că... eu nu...

— De ce?

— Mmm — am mâncat acasă.

— Ei, mâncat acasă, las că știu eu, ține de colea și taci din gură; ține și pâne.

Ce să fac? Iau pânea și cârnatul și petrec mâna cu dânsule încolo la spate. Ce n'aș fi făcut eu ca să le pot arunca! Chir Panaite și cu Duduca D-sale începuse a mânca, iar eu făceam planuri cum să arunc bucățile din mână.

— Ei, face Chir Panaite, ce zici, e bun cârnatul la scrânciob, duducă Raliță?

„Bun” mi se pare că răspunde Duduca, iară eu rămân turtă. S'a isprăvit! Nu destul că e fată, apoi o cheamă și Ralița!... Ralița, Ralița.

— Nicule, nu mai vrei o bucată de cârnat ?

— Nu, lasă, Duducă, că-i dau eu dela mine !

— Nu, nu, las că-i dau eu. Dar ce are băiatul, uită-te cum s'a schimbat la față !

— Poate e ceva bolnav ? !... sau ?... Hei, scrânciobari, țineți aici, ! Să-l lăsăm să se ducă ! Cine știe... cârnatul a fost cam gras, și....

.....

In acest timp, însă, scrânciobul oprindu-se, eu de bucurie, săr singur jos, cad în nas, dar repede mă scol, și într'o clipeală, par'că n'am mai fost pe-acolo. De s'ar fi uitat cineva dela scrânciob în urma mea, ar fi văzut numai praful ca o sfoară lungă, vânăță-alburie, care se întindea pe deasupra drumului până în depărtare, unde se mai zărea nu numai ca un punct negru sau ca o pană, care fugea fără să atingă pământul. Acea pană eram eu — Toderiță.

* * *

Am pățit-o și la Hârlău.

Vremea până seara am petrecut-o bătând laturile, când prin grădină, când pe după casă. Ori pe unde mă duceam, mă așteptam să întâlnesc pe cineva, care să deschidă vorba de scrânciob. La masă n'am mâncat nimica, iară seara, înaintea culcărei, când mă închin :

„Tatăl nostru, carele ești în ceruri“, încheiu : și ne izbăvește de cel viclean.... și de Ralița.

LA TÂRGUL FRUMOS

De acuma merg la școală la Târgul-Frumos. Tatăl meu, din satul Onești, cătunul Plugari, aproape de Hârlău, s'a mutat la Lungani aproape de Târgul Frumos.

Toamna, la deschiderea școlaei după vacanța mare, m'a dus tot la Hârlău la școală, dar am stat puțin timp, poate vr'o săptămână sau două.

Nu-mi aduc aminte cum a fost atunci la școală; se vede însă că-mi plăcea, pentrucă în ziua când a venit tatu-meu de m'a luat acasă, fiindcă trebuia să ne mutăm dela Onești, când am mers la profesor, la Domnul Tăzlăuanu să ne luăm bună ziua, eu am plâns. Imi părea rău că plec.

Atâta îmi aduc aminte că am fost schimbat gazda. M'a fost dat la Sandu Popei, cumnat cu Cucoana Smărăndița după bărbatul ei dintâiu. Ea nu mai era în Hârlău, căci se măritase de a doua oară, mi se pare cu unul Vasile Vătămanu dela Ceplența.

Imi aduc aminte că acuma cunoșteam Hârlăul bine, cunoșteam ulițele și mai ales prăvăliile, ori tărăbile pe unde mă duceam de făceam târgueli.

Mai ales îmi aduc aminte următorul lucru.

Aveam de mult, nu știu de unde, un tun, o jucărie de alamă, lung ca de vr'o 12 centimetri și cu calibru la vr'un centimetru. Il aveam acasă. Oricine îl vedea la mine îmi zicea : „Aista-i tun, să cumperi praf și să-l încarci ca să împuști cu el ca la războiu !”

L-am luat la Hârlău și într'o zi am cumpărat praf.

Am cumpărat dela o tarabă unde era o ovreică bătrână. Ținea praful într'un fel de pungă de pânză, un fel de buzunar mare, care stătea atârnat la un colț al tărăbii. De vr'o șase parale mi-a dat ca o lingură de masă încărcată. Nu văzusem praf de pușcă până atunci. Tatăl meu avea pușcă, dar n'o încărca. Aveam gând s'o încarc eu acuma când m'oiu duce acasă.

De-ocamdată am încărcat tunul.

Am cumpărat praful într'o zi când am eșit dela școală, la amiază.

Când am venit acasă am încărcat tunul.

Imi aduc aminte ce frumos îmi părea praful de pușcă. Ca un fel de sămânță mărunță, ca cea de mac, dar mai lunguiață, lustruită, strălucitoare.

Am turnat în tun cât a încăput, am pus apoi

de-asupra, în buza tunului, o bucăţică de hârtie şi am bătut, am îndesat bine hârtia cu capătul creionului. Pe urmă trebuia să-i dau foc. M'am dus în bucătărie. Momentul nu prea era potrivit, pentru că tocmai atunci bucătăreasa s'aşezase pe un scaunel mic lângă vatră, ţinea ciau-nul între glesnele picioarelor şi mesteca mă-măliga..

Eu am adus un scaun mai mare, am aşezat pe el tunul cu gaura de pus foc în sus ; apoi am luat cu cleştele un cărbune şi am pus pe gaură.

— Dar ce faci acolo, mă întrebă bucătăreasa.

— Ceva !

— Ce ceva ?

— Ceva frumos, răspund eu şi tot aşez cărbunele cu cleştele.

— Dar dacă umbli cu foc nu prea-mi pare frumos.

Dar n'apucă ea să isprăvească vorba şi numai deodată paaaf !!... A luat foc praful, a pocnit tunul, a umplut bucătăria de fum de nu se mai vedea nici în ceriu, nici în pământ, a speriat bucătăreasa, de a fugit afară de a ajuns tocmai în mijlocul stradei, s'a răsturnat ciau-nul cu mă-măliga. A speriat pe Sandu Popei şi nevasta lui care aleargă cu ochii holbaţi la bucătărie.

Eu am fugit într'o odaie tocmai în fund şi m'am ascuns după o uşă.

Ce scandal pe urmă ! Intrebări, cercetări. Praf de puşcă ? !... De unde praf de puşcă ? !

Cine a adus praf de pușcă ? !...

O auziam pe bucătăreasă zicând :

— Il întrebam eu ce face cu focul, dar D-lui zicea că face ceva frumos !...

La T.-Frumos la școală nu ne-am dus la director, m'a înscris Domn-Ionescu, profesorul de la clasa întâia.

Imi aduc aminte cum mi-a schimbat și numele.

Tatu-meu a fost spus că mă chiamă Nădejde.

— E-e-e ! Nădejde ? !... zice profesorul. Ce nădejde ? ! Nadejde slav, rusesc, păcat ! O să-l punem Speranță, latinește ?...

— De, zice tatu-meu, stând pe gânduri, că n'ar fi voit nici să-mi schimbe numele, dar nici să contrarieze pe profesor ; apoi se adresează la mine :

— Auzi Toderiță, Domnul Profesor zice că în loc de Nădejde e mai bine să-ți pună numele Speranță. Vrei să schimbi ?

— Dacă zice Domn Profesor, da, răspund eu.

— Bravo, zice Domn Ionescu și mă scrie în catalog Speranță. Par'că văd și acuma scris cu ia la urmă : Sperantia, după ortografia de pe atunci.

— Carte ai ? Mă întrebă profesorul.

— Da, zic eu și mă gândesc: acuș mă întrebă de be-a-ba și mă pune la caraol... Scot însă cartea din ghiozdan.

— Știi a citi ?

— Da.

Profesorul pune mâna pe abecedar, îl deschide pe la mijloc.

— Citește colea.

Citesc.

— Bine, zise el, să iei lecție de-aice până dincoace, pe mâne.

Am închis cartea de grabă și am pus-o în ghiozdan ca nu cumva să-i vină în gând să mă întrebe de be-a-ba.

Am plecat vesel dela școală, că am scăpat de *be-a-ba*.

Când m'am înscris la școală la T.-Frumos era într'o Joi dimineață. După prânz Joia nu se învață. Vineri dimineață însă înainte de a suna clopoțelul eram la școală.

La T.-Frumos școala de băeți era în deal, lângă pojărnicie, chiar lângă catargul unde se păzea de foc.

Când am intrat în clasă m'a luat în primire monitorul clasei, Domn Prigoreanu, un flăcău de vr'o douăzeci de ani, cu ceva semne de mustață și îmbrăcat cu o manta soldățească, gri, cu vîpușcă roșie la guler, mâneci, buzunare și poale. Mă gândeam că D-lui trebuie să fie un fel de profesor; am aflat însă că era și el elev în clasa întâia, dar se vede că avea de mic ap-titudini, talent de om mare, că știu că am aflat peste vr'o douăzeci de ani că era vardist în Iași, în strada Albineț.

Când deschideai ușa ca să intri în clasă vedeai drept în față masa profesorului, dincolo tabela pe cele trei picioare, iar în mâna dreaptă vedeai adâncul clasei cu băncile.

Domnul Prigoreanu m'a luat de mână, m'a dus înaintea spre tabelă prin fața băncilor, apoi pe la capetele băncilor și mi-a zis :

— Du-te și te-așează colo în fund.

Am trecut cu greu printre bănci, că nu era loc și eu eram îmbrăcat gros ca de iarnă, era prin Noembrie.

N'apuc însă a mă așeza bine și numai ce aud pe D-l Prigoreanu :

— Nu, nu acolo între Bogdănescu și Culai Nedelcu, că sunt prea obraznici ; treci în banca din fund, între Jenescu și Neculau, că-s cumiți. M'am așezat.

În câteva minute am făcut cunoștință cu toți cei de pe lângă mine : *Neculau, Jenescu, Sclipetea, Tabără, Cosmovici Vasile, Morțun, Vlahu, Bogdănescu, Culai Nedelcu*, adică cu cei mai mici, pentru că erau unii mari, cum era unul *Catană*, cu care nu îndrăzneam să intru în vorbă dacă nu vorbeau ei.

D-l Profesor nu era în clasă. Școlarii nu știau ce făceau, adică făceau ce vreau. Bogdănescu vindea penițe, dădea trei penițe vechi pe una nouă. Cosmovici cânta :

Culai, Bulaiu

Samănă mălaiu....

Sclipetea se plângea lui D-l Prigoreanu :

— Uite- D-le, Bulău prinde muște și le bagă în călimară la mine. Vlahu râdea de Ovanes Ciomag și-l făcu Armean parfumat !... Nedelcu venise la mine c'un fel de pâlnie sau leică (cum se zice în Moldova), spunea că e astupată și mă ruga, dacă pot sufla mai tare, să suflu să se desfunde. Eu n'am voit să suflu, dar a suflat Ionescu și cum a suflat s'a făcut tot alb pe obraz de făină ori cretă rasă.

Nu mult după asta văd pe D-l Prigoreanu întinzând mâna și adunând de pe la băeți gologani. Li întreba pe rând : Tu vrai ? Tu vrai ? Și care zicea da, trebuia să dea cinci parale ; care zicea *nu*, trebuia să aducă mâne.

— Dar tu vrai ? mă întrebă pe mine.

— Da, răspund eu și-i dau cinci parale.

— Așa, zice el, la eșire din școală vii după mine.

Nu știam pentru ce i-am dat parale, dar vedeam că dădeau toți. Cine știe, dacă nu dai, te pomenești că te pune la caraol sau la stroi...

Cred că trecuse vr'un ceas de când sunase clopoțelul de intrare. În clasă un hăra-hăra adevărată școală jidovească.

— Dar Domn Profesor nu vine ? întreb eu pe Jenescu.

— Nu, zice Jenescu, astăzi trebuie să vină târziu pentru că Cuconul Iancu Verdeanu, Directorul e dus la moșie, nu-i acolo și când nu-i el atunci Domn Ionescu șade de vorbă în cancelarie cu ceilalți profesori.

În adevăr, am mai stat mult până să vină. Îmi aduc aminte că eram îmbrăcat cu haină blănită și nu mai puteam de căldură. M'aș fi desbrăcat și n'aveam unde să pun haina. Nu erau cuere. Dela o vreme însă tot m'am desbrăcat. Am pus haina pe scaunul băncii și m'am așezat pe ea, îmi părea că stau sus pe un car cu fân. Mă gândeam : acuș vine Domn Ionescu și dă cu ochii de mine : Dar ce te-ai cucuiat acolo ? !... Ian dă-l jos și-l pune la stroi ! !....

Nu trecu însă mult acuma ; ușa se deschide și intră Domn Ionescu.

— Rugăciunea.

Se scoală toți, apoi s'așază. Tăcere.

— Monitorii la ascultat. Tabără la tabelă ; numerarea, zice Domn Ionescu.

Îndată, la capătul fiecărei bănci, se așează câte un monitor care începe la ascultat pe rând elevii din banca lui.

Elevul Tabără — tot un fel de monitor — se așează lângă tabelă, cheamă elevii pe rând și-i pune de scriu numere. Par'că-l aud cum dictează :

— Douăzeci și trei de milioane, trei sute două mii, opt unimi.

Băiatul scria : 23302008.

— Mergi la loc, zicea Tabără și chema altul, căruia îi dicta acelaș lucru.

Acelaș lucru l-a dictat tot anul.

Domnul Ionescu deschide sertarul, cutia mesei, scoate hârtia și s'apucă de făcut scrisori.

A scris una, pe urmă a strâns-o frumos, a aprins o lumânare, a topit ceară roșie, a pecețluit scrisoarea, a dat-o unui băiat, i-a spus unde s'o ducă și apoi s'a apucat de scris alta, cu care făcu tot așa.

— Dar unde trimite Domn Ionescu atâtea scrisori? întreb eu pe Jenescu.

— La cucoane!

— Așa de multe?

— Da. Câte odată scrie până ce sună clopoțelul de eșire din școală.

În adevăr chiar în ziua aceea s'a întâmplat așa. Par'că-l văd cum ședea la masă și scria. Avea niște haine negre, un fel de uniformă de polițist ori de pompe funebre: haine negre cu vipușcă albă, cu lampas alb dublu la pantaloni, cu trese albe tot de postav, la mânici și la șapcă cu grad de colonel. Șapca formă franceză, cozoroc drept și teșită la spate.

Avea păr mare. Cum ședea aplecat la scris, îi cădea părul în ochi ca o coamă, deaceea din când în când dădea cu mâna de-l ridica din ochi, ori scutura din cap de-l arunca în sus.

Domnul Ionescu făcea scrisori. Tabără la tabelă dicta douăzeci și trei de milioane... monitorii ascultau pe bănci; iar băeții ceilalți neavând de lucru, eșiau din bănci câte unul, se duceau în fața mesei lui Domnul Ionescu, ridicau mâna în sus cu un deget ori două și se țereau afară cu vorbele: *Domn-Ionescu, învoițimă o leacă până afară.*

Cerutul pentru afară făcea un fel de muzică,

se așezau de rând doi, trei, patru... poate și opt și nouă băeți și care de care au glas mai subțire ori mai gros, zicea : *Domn-Ionescu, învoiați-mă o leacă până afară.* Ziceau din gură, ridicau mâinile cu degetele în sus și schimbau și din picioare în așa chip ca să dea a înțelege că sunt grăbiți.

Ajungeau de se adunau acolo atâtea băeți în fața mesei, pentru că Domnul Ionescu, ocupat cu scrisul, n'avea când să-i bage de seamă. Când avea însă ceva răgaz să se uite la ei, făcea un semn din cap și ei numai decât o rupeau de fugă pe ușă, dând unul pe peste altul. Locul lor, se înțelege, în curând era ocupat de alții. Unii eșeau, alții intrau. Ușa era mereu în mișcare.

Așa a mers până ce a sunat clopoțelul de eșire din școală.

Domnul Ionescu a oprit vr'o câțiva băeți să le dea să ducă niște scrisori, apoi s'a făcut rugăciunea.

Când am eșit din școală am văzut mulțime de băeți mergând după Domnul Prigoreanu. M'am dus și eu.

Mergea Domnul Prigoreanu înaintea și noi cârdul întreg după el.

Am luat-o în sus pe la Toderică Rusu ; iar dela Toderică Rusu am făcut la stânga spre mahala, pe deal. Departe. Drumul greu, plin de zăpadă și frig, dar dacă a zis Domn-Prigoreanu, ce să faci ? Să nu te duci ? Când am ajuns, nu mai puteam de picioare. Ne-am oprit la o casă țărănească.

O babă uricioasă sare la noi cu ceartă. Ne dă dracului să nu lăsăm poarta deschisă că intră porcii.

Intrăm în casă. Până să intrăm însă, cum eram mulți, o femeie strigă la noi să închidem ușa că se răcește în casă.

În casă, pe pereți, câteva colivii cu sticleți, mulți sticleți.

D-l Prigoreanu deschide o colivie, bagă mâna și prinde un sticlete.

Sticletele țipă : cioiu-cioiu-cioiu !!

D-l Prigoreanu îl dă unui băiat.

— Ține, ai un cântăreț-chemător, face un leu !!

Băiatul ia sticletele și pleacă pe ușa.

Oare mi-o da și mie un sticlete ? mă întreb eu în gând, uitându-mă cu drag și cu nerăbdare la sticleții din colivie. Îmi părea un an până să-mi vină și rândul meu. La unii le dădea câte doi. Mă întrebam oare i-or ajunge să dea la toți ? Mi-o rămânea și mie vr'o unul ? Ce bine e de Domnul Prigoreanu că are atâtea sticleți ! Și mă miram de el cum de vrea să-i vândă ? ! Și încă să-i vândă numai cu cinci parale unul !.. Mie să-mi fi dat și un galben pe unul, nu l-aș fi dat.

În sfârșit mi-a venit și rândul meu.

— Na și ție un cântăreț-chemător, zice D-l Prigoreanu, întinzându-mi un sticlete.

L-am luat în mână și când m'am uitat la el și l-am văzut ce frumos era, capul cu negru-

alb și roș ; aripile și corpul cu aceleași culori vii amestecate cu un fond cafeniu ; iar ochii negri și vii, nici nu știu când am eșit din casă. M'am pomenit numai că înotam prin zăpada drumului de pe tăpșanul care se întindea înspre casele și cârciuma cu scrânciob ale lui Toderică Rusu. De bucurie mergeam, nici nu știam pe unde călcam. Când am ajuns acasă la gazdă, era târziu de tot. Ședeam tocmai în partea cealaltă a târgului.

D'apoi acuma se vine ? ! Unde mi-ai fost ? întrebă gazda mea, o bătrână, mama Irina.

— Am fost la Dom-Prigoreanu.

— Ce, Dom-Prigoreanu ? N'ai fost la școală ?

— Ba, da, dar după școală ne-am dus la Domn-Prigoreanu de ne-a dat sticleți.

— Ce sticleți ?

— Uite, zic eu ridicând mâna să-i arăt sticletele. Dar când zic eu : uite, sticletele sbârrr ! din mână, sboară prin casă pe sus, pe la icoane pe de-asupra perdelelor, face vr'o câteva cercuri împrejurul odăei și în sfârșit se așază pe sticla candelii dela Maica Domnului. Dar n'apucă el a se așeza bine pe candelă, când deodată numai ce-l vedeam sburând din nou pe sus, iar în urma lui cade ceva dela candelă.

— Na !! Ce-a făcut ? strigă repede mama Irina. A vărsat candela ? Ce-a făcut ?

Nu vărsase candela. Sticletele se lăsase pe puntea dela candelă, pe capătul ei, și puntea ușoară de tinichea, s'a răsturnat. A căzut plină

de untdelemn pe perinele și așternutul clădite în capul patului sub icoane.

— Uite !! Uite !! Ce mi-a făcut, zice mama aruncând una după alta lucrurile stupite de untdelemn. Apoi se 'ntoarce către mine și-mi face din deget :

— Să nu te văd că-mi mai aduceți sticleți, să-mi umpli casa de vrăbii, lua-l-ar dracul pe Domnul acela, cum i-ai zis ....

Apoi aruncându-și ochii în sus și văzând sticletele pe marginea unei icoane :

— Na !! Uite-l unde s'a cocoșat, Acuma da-c'ar fi să mă închin, trebuie să-mi fac cruce la dânsul ? !...

Așa mama Irina găsește mereu pricină de supărare pe bietul sticlete, pe D-l Prigoreanu și pe mine.

Eu stau cuminte și smerit înaintea ei ca un vinovat, dar nu înțelegeam ce fel de om este mama Irina să nu-i fie dragi sticleții, paserile așa de frumoase !! Pe de altă parte nu-mi plăcea nici pornirea contra lui Domn-Prigoreanu, un Domn așa de bun și detreabă care ne dădea sticleți și care cu asta îmi părea că făcea chiar onoarea școalei ! Ce are a face școala dela Hâr-lău cu cea dela T.-Frumos ? ! Pe când la Hâr-lău se puneau coarne și se scotea la stroi, aici ne dă sticleți ! !...

DICTANDO

Eram la Târgul Frumos.

Auzisem de mult vorbindu-se despre Târgul-Frumos ; auzisem povestiri despre iarmarocul (bâlcium) cel mare care se face acolo de Sfântul Ilie cu lume multă, prăvălii cu fel de fel de jucării, care vin de-a dreptul dela Iași ; comedianți cari merg în catalige, alții cu maimuțe, alții care joacă păpușele, cu Vasilake cel cu nasul mare, care vine și cântă și cânele îl apucă de nas și Vas'lake trage și cânele trage și de odată vine un om sălbatec cu capul sburlit și cu o gură mare și îi apucă pe amândoi în gură și îi înghite.

Auzisem de mult vorbindu-se de Târgul-Frumos și mai auzisem și pe tatăl meu că o să mă dea acolo la școală și bucuria mea era nespusă. De un lucru numai mă cam îngrijam : mă temeam ca profesorii dela Târgul-Frumos să nu fie prea răi.

— Tată, întreb eu într'o zi, dar Dom-Profesor dela Târgu-Frumos nu pune pe băeți la *caraol*, ca Dom-Profesor dela Hârlău ?

— Nu, Toderiță, îmi răspunde el. La Târgul Frumos dacă înveți bine și te porți cuviincios, îți dă premii, îți dă cărți frumoase, condee frumoase....

— Dar la stroiul nu-i pune pe băeți ?

— Nu. La Târgul-Frumos, nu. Băeții care se poartă bine și învață....

— Dar coarne le pune, tată ?

— Ce coarne ! ! Aice e școală bună ; aice se 'nvață carte, se 'nvață... câte nu se 'nvață aice. Lasă, o să vezi.

Așa închee tata și eu aștept cu încredere.

Ce are a face Hârlăul cu Târgul Frumos ! Adevărat că și Hârlăul e mare, e mult mai mare decât Târgul Frumușica, dar la urma urmei, Târgul-Frumos este altă ceva : e Târgul-Frumos !... Decât Târgul-Frumos doară Iașul dacă o fi mai mare ?

Așa mă gândeam eu într'o zi mergând la școală dis de dimineață, într'o dimineață de toamnă prin luna Octombrie 1864.

Mergeam și cu cât mergeam mai mult cu atât mi se părea că pășesc mai larg și mai apăsat, cu atât mi se părea că sunt mai mare și puternic, și par că chiar pământul de sub picioare simțea greutatea și apăsarea pașilor mei. Iară toată această putere și voincie, mi se părea acuma că-mi vine curat numai din pricină că sunt școlar al școlii din Târgul-Frumos. Mi

se părea chiar că de când m'am înscris la școală și până astăzi am și mai crescut.

Ce încet și mărunț mergeam mai eri până a nu mă înscrie la școală, și cum merg astăzi ! Ah ! De-ar trăi mama să mă vadă cum mă duc la școală la Târgul-Frumos ! Aci e școala cea bună unde nici nu se postește, nici nu se pune în caraol, nici la stroi, nici coarne.... Aici e școala unde se învață tot... tot ! Negreșit, dacă ești la Târgul-Frumos, te faci și profesor : iată D-1 director dela școala din Hârlău, era de loc de aici din Târgul-Frumos, feciorul părintelui Gheorghe.. Dacă înveți aici poți să te faci și ofițer și ghinărar și căpitan și chiar ondrofițer ! Doamne, câte lucruri frumoase s'or mai fi învățând aici ! Aci trebuie să se fi învățând și broscării !! Dacă aș învăța și eu vr'o câteva acuma în grabă, ce-aș mai face când m'aș duce acasă !!... Dar cine știe ? !... Dacă o fi greu de învățat ? !... Cine știe cum s'o fi învățând aici ? ! Eu pe cartea mea știu a citi ; ba știu chiar și pe dinafară. Ori și când m'ar întreba, pot să răspund fără nici o greșală, chiar ca în abecedar : „Din arborele căzut toată lumea taie lemne ; vine mură în gură ; baba bate mâța ; popa bate toaca ; Platon și cu Aristot suduiau filosofia ? .Adică de ce s'o fi suduit !) Tot paiulul își are umbra lui.... (numai asta cu paiulul nu prea îmi vine la socoteală : dracul știe ce-o fi însemnând paiulul !! De potrivit par'că s'ar potrivi cu paiu, dar eu socot că trebuie să fie un

paner, un coșuleț, adică : tot coșulețul își are umbra lui.... adică.... da : dacă îl pui la soare ori la lumină trebuie să aibă umbră...." Toată încurcătura mea vine din cauza ortografiei, care întrebuița u scurt fără semnul scurtărei).

Cam cu gânduri de acestea ajung la școală.

Nu mult după ce vin eu sosește și Dom-Profesor.

Băeții îl primesc cu rugăciunea (obișnuită : Impărate ceresc, etc., apoi băeții șed jos. Dom-Profesor se așează pe scaun și începe a căuta prin cutia mesei, iar Dom-Prigoreanu cu un glas încet și apăsător strigă :

— St !... Tăcere că scrie Dom-Ionescu !

Băeții tac și stau nemișcați. Și eu tac, dar în inima mea se luptă de-odată mulțămirea și nerăbdarea :

— A ! Acum o să ne învețe Dom-Ionescu cum știe D-lui... ca la Târgul-Frumos.

Așa zic eu în gând, privesc țintă la masă și aștept.

— Ce face Dom-Profesor ? Face o scrisoare. Ce repede mai scrie și cum mai aduce pana ! !... Târgul-Frumos ! Dacă aș putea eu scrie ca D-lui ! !... Uite-te a isprăvit o scrisoare, a dat-o de-o parte. Face alta. Poate o să ne arate și nouă cum se fac scrisori ? !

Cam așa îmi zic eu în gând, urmărind cu ochii cece se petrece în școală, și privind pe Dom-profesor care face scrisori și pe băeți care ies neconținut din bancă și se înșiră înaintea mesei ca să-i învoiască afară.

Aceasta însă nu ține mai mult decât vr'o două ceasuri, căci Dom-profesor isprăvește de scris și de pecetluit, cheamă vr'o câțiva băieți mai mari, le dă la fiecare câte o scrisoare, le spune câteceva încet, îi trimete pe toți și apoi luându-și șapca cea cu galoane multe, ese și D-lui spunând monitorului cuvântul *Dictando*.

— Ce să fie asta *Dictando*? La Hârlău n'am auzit de așa ceva. Asta e de-aci dela Târgul-Frumos, mă gândesc eu, când deodată monitorul strigă cu glas tare și cântător :

— Spaptele la scaun, mânila la piept; să n'aud gura nimănuia.

O mare foșnitură se auzi de odată în toată clasa, iar după foșnitură o tăcere de pustiu. Nimenea nu se mișcă, ori cel puțin știu că eu unul mai nici nu suflam. Nu știu de ce, dar simțiam că mă tem și îmi părea că și celorlalți le era teamă de ceva.

Monitorul se mai preumblă de colo până colo, îl văd plecându-se și vobrind din când în când cu câte un băiat, îl văd scoțând câte o bucată de pâne din ghiozdanul unui alt băiat și punând-o în ghiozdanul său, îl mai văd din când în când umblând și cu părale, ba într'o vreme avea și un sticlete pe care l-a vândut unui băiat. apoi iarăși îl mai aud strigând :

— Spatele la scaun, mânele la piept; să n'aud gura nimănuia.

Și așteptând să văd ce *dictando*, îl mai aud încă de multe ori strigând, până când în sfârșit dă Dumnezeu și vine Dom-profesor.

Dom-profesor vine. Dom-Prigoreanu îi ese în nainte, îi dă o hârtie și Dom-Profesor strigă :

— Ghiță Osu !

Deodată văd că ese din bancă un băiat mare, tot așa de mare ca și Dom-Prigoreanu, și merge cu mâinile în jos spre Dom-Profesor care deodată cu mâna lui plină de galoane îl înfășcă de păr — avea păr lung băiatul — îl învârtește de vr'o cinci-șase ori dela dreapta spre stânga, apoi îl întoarce dela stânga spre dreapta și în sfârșit îl izbește cu capul de tabelă cu atâta voinicie, că băiatul cade jos și tabela se răstoarnă peste dânsul.

— Eși afară ! strigă Dom-profesor infuriat și tremurând. Eși ! Eși ! Prigorene, dă-l afară.

— Haide-afară, strigă Dom-Prigoreanu, iea pe băiat mai mult în brațe și-l scoate pe ușă.

— L-ai dat afară ?

— Da, Dom-Ionescu. !

— Pentru ce l-ai dat afară ? Adă-l aci la dictando. Adă-l aci de urechi.

— Dom-Prigoreanu ese și numai decât întră îndărăt aducând de urechi pe Ghiță Osu.

— In genunchi, măgarule ! zice Dom-Ionescu. Unde te duci, nu știi că astăzi e dictando ? Așa. Acolo să-mi stai ! Acuma să iasă Ardeleanu Vasile.

— Present, răspunde un băiat tot așa de nalt și cu un păr blond și tot așa de mare ca al lui Ghiță Osu.

— Ce prezent ? Eși afară, strigă Dom-profesor, și de îndată ce băiatul se apropie, îl ia de păr ca și pe celalt și îl învârtește.

— Mă rog, Dom-Ionescu.

— Ce mă rog ? zice Dom-profesor. Pentru ce te rogi ? Pentru ce ? Pentru ce ?

Băiatul nu mai zice nimica, se pare că nici nu mai suflă, dar Dom-profesor îl învârtește înaintea până ce băiatul cade jos.

— Așa, măgarule, te lași jos ? !! Te faci mort ? ! Stăi, să-ți arăt eu. Prigorene, pune-l pe bancă.

Intr'o clipă Dom-Prigoreanu lungeste pe Ardeleanu pe banca cea dinainte, cu fața în jos, și Dom-profesor care scosese din cutia mesei o vargă lungă, vine repede și începe a-i trage lui Ardeleanu pe nerăsuflăte.

Ardeleanu țipă, strigă ; Dom-profesor trage ; varga se rupe, Dom-Prigoreanu îi dă alta care rupându-se, Dom-profesor o trânteste de capul lui Prigoreanu :

— Măgarule ! Ți-am spus de o mie de ori ! să-mi cauți vergi bune, să nu mă faci să mă opresc la mijloc de o sută de ori ! Marș de-acolea, dă afară pe măgarul... ori să stea la genunchi. Să vină acuma Gangură Vasile..

Din bancă se ridică acuma un băiat micușor, ceva mai mare decât mine, cu părul blond, tuns și îmbrăcat cu o manta cu glugă roșie ; părea copil dintr'o casă bună. Ardeleanu se așează în genunche lângă Ghiță Osu, Dom-profesor așteaptă pe Gangură, însă clopoțelul sună de 12 ore.

— Atunci tu Gangură să-mi rămâi aici, și tu

Prigorene. — Rugăciunea.

Un băiat zice rugăciunea, Dom-Profesor ese, băieții es și ei și mai la urmmă es în sfârșit și eu și o iau spre casă.

— Acum îl bate pe Gangură până ce-l omoară, zice un băiat.

*

* *

— Aha ! Iată și Ioniță vine acasă, a eșit dela școală. Hai, Toderiță, mănânci ? Mă întreabă gazda.

— Nu mi-e foame..

— Dar ce ai de ești așa roșu ? Te doare capul ?

— Nu ; dar mi-i frig.

— Ce ai ? Tremuri ? !.... Ce ai pățit ?

— Nimica.... La... la... la școală...

— Ce ai avut la școală ?

— Nu. Nu eu. Astăzi numai Ghiță Osu și Ardeleanu și Gangură, dar pe Gangură l-a lăsat pe urmă, că a sunat clopoțelul

— Dar ce a fost ?

— Poi, ce să fie ? ! zic eu, a fost.... Dom-profesor.... Târgu-Frumos.... Dictando !....

IAR BE-A-BA

Cu sticleți, cu Tabără, cu dictando, cu Dom-Prigoreanu a trecut anul. Am trecut în clasa a doua cu premii. Mi-a dat ca premii două cărțile, una cam albastră și alta roșie, cu titlul una *Agripina* și alta *Carantina*. Toată vacanța mare m'am tot ispitit să le citesc, dar n'am reușit. M'am apucat în multe rânduri să le citesc, dar nu mergea, nu înțelegeam nimic. Și aveam ca o muștrare de cuget că nu le citisem. Le țineam printre cărțile mele. Simțiam un fel de mândrie să le țin pentrucă îmi serviau ca martori că am fost premiat, dar nu găsisem mijloc să le citesc. Ajunsesem de citisem aproape câte jumătate de pagină din fiecare și citisem și 'năuntru pe ici pe colo, pe ciupite, câte trei patru cuvinte sau chiar două trei rânduri, dar atât. *Agripina* știam că e nume de fată și eram sigur că era vorba despre o *Agripină*. Și bănuiam că și *Carantina* e nume de fată, dar numai bănu-

iam, n'aveam nici o siguranță, pentru că știam că vorba Carantină însemnează altă ceva.

În sfârșit am trecut în clasa a doua.

S'a început școala, mă duceam la școală, învățam bine, dar era o belea. Nu se găseau cărți tipărite la toate obiectele. Aveam numai *Istoria sfântă* și *Cartea de lectură*. La *gramatică*, *aritmetică* și *geografie*, ni se dicta în clasă și noi scriam pe caete.

Eu însă nu prea eram meșter la scris, nu puteam scrie repede să mă țin la rând cu ceilalți băeți, rămâneam în urmă.

De obicei profesorul pune pe monitor să ne dicteze.

La aritmetică nu ne dicta nimic. Auziam că o să ne dicteze mai încolo. De-ocamdată profesorul ne arăta el la tablă cum se face adunarea, scăderea... și eu pricepeam numai decât și făceam cum ne arăta el.

La gramatică ne dicta. Imi aduc aminte că începea așa :

— Ce este gramatica română ?

— Gramatica română este arta de a învăța să vorbim și să scriem bine într'o limbă.

Cum ne dicta însă, cum se făcea, la gramatică mă țineam de ceilalți băeți cu scrisul și îmi învățam totdeauna lecțiile.

Cu geografia n'a mai fost însă așa.

Imi aduc aminte că geografia la clasa a doua primară începea așa :

„*Planiglob sau mapemondă*... și eu nu știam

ce e nici *mapemondă*, nici *planiglob*. Îmi părea că *mapemonda* era un fel de mama pădurii, iar *planiglob* un cocoșat, și mă frământam cu mintea să pricep ce are a face cocoșatul cu mama pădurii. Mai încolo spunea de *orizont*!.... care îmi închipuiam că era un fel de zăngănit ca de talangă pe care îl făcea mama pădurii.

La geografie, Domnul Tudorache Verdeanu, profesorul, ne trimetea de ne dicta pe un elev din clasa a treia, căruia îi ziceam Domnu Filipescu. Acest Domn Filipescu era băiat mare, ca Dom-Prigoreanu. Ne cam temeam de el. Ne dicta la geografie, dar ne dicta cam repede, așa că eu rămâneam în urmă cu scrisul. Ca să mă ajute punea pe un coleg, numit Petrovici, care scria repede, ca să-mi scrie și mie.

Petrovici avea un scris frumos și scria repede, dar eu nu prea-i puteam citi scrisul. Din pricina asta rămâneam cu lecția neînvățată la geografie. N'aveam când s'o învăț. Că azi după masă ne dicta și pe mâne dimineată aveam lecție. Mie nu-mi ajungea vremea de seara și de dimineată ca s'o învăț, pentru că erau cuvinte pe care nu le înțelegeam, și de multe ori n'aveam încredere că sunt scrise bine, îmi părea că sunt schimonosite și de aceea nu vream să le pronunț înaintea profesorului; spuneam pur și simplu că nu știu. Cuvintele erau așa de străine pentru mine că n'aveam încredere nici în scrisul meu.

Din toate aceste pricini ajung că într'o zi, într'o Joi, să fiu oprit la post — caraol.

Joia zi de târg, vine și tatu-meu dela țară.
Se duce pe la gazda mea :

— N'a venit băiatul.

— Cum se poate ? De ce ?

Hai la școală să-l caute.

Mă găsește.

— Dar ce faci acolo ? De ce n'ai venit acasă ?

— Apoi sunt oprit la caraol pentru că n'am știut la geografie.

— Cum ? ! Oprit că n'ai știut ?

— Da, dar este la caraol și Domnul Dudescu din clasa a treia, și Domnul Filipescu, și Mitașeriu din clasa a patra.....

— Bine, dacă mai sunt și alții treaba lor, dar eu voiu să știu de ce n'ai știut la geografie ? N'ai învățat ?

— Ba învățat, dar n'am avut când să învăț bine pentru că n'am putut citi lesne scrisul lui Petrovici.

— Ce scrisul lui Petrovici ?

— Da, scrisul lui Petrovici, pentru că pe dânsul l-a pus de-a scris în locul meu pe caetul meu, pentru că eu nu puteam scrie așa repede cum dicta Domnul Filipescu.

— A ! Nu te puteai ține cu scrisul după dictat ? Vrea să zică nu poți scrie ?... Atunci trebuie să mergi înapoi în clasa întâia, să stai acolo încă un an ca să înveți a scrie repede, așa de repede ca să poți scrie și cu ochii închiși și cu piciorul. Hai la Domnul Ionescu să te primească înapoi în clasa întâia,

M'am dus cu tatu-meu la Domnul Ionescu, l-a rugat să mă primească îndărăt în clasa întâia, și Domnul Ionescu m'a primit, și-mi aduc aminte că mi-a dat și două mere așa de mari că nu încăpeau nici unul în buzunar. Erau aproape cât capul meu.

— Așa, zice tatu-meu, eșind din cancelaria școalei unde am fost găsit pe Domnul profesor Ionescu :

„Așa, de acuma te duci înapoi la Domnul Ionescu, în clasa întâia ; trebuie să înveți a scrie, nu trebuie să treci clasele ca gășca prin apă ! Dacă treci rău o clasă, cealalte nu le mai poți trece deloc !”

A doua zi m'am dus în clasa întâia.

Parcă mă văd cum ședeam în banca întâia în capăt, în față, fără carte, fără ghiozdan. Încă nu intrase Domnul Ionescu în clasă.

Băeții se adunau împrejurul meu și se întrebau : De ce-a venit aice ? Nu prea îndrăzneau să mă întrebe : știau că eram din clasa a doua, superior lor. Pe de altă parte eu nu eram dispus să stau la vorbă cu ei, să mă înjosesc să le explic că tatu-meu m'a dat înapoi în clasa întâia. Mai pe urmă au început să vină dintre colegii mei din clasa a doua :

— Dar ce faci tu aice în clasa întâia ? ! Hai la noi în clasa a doua, că avem aritmetica, facem *subtragerea cu împrumut la cifra alăturată ! !...*

Când a venit Dom-Ionescu a făcut rugăciunea, apoi a zis băeților :

— Uitați-vă, de azi înainte aista o să fie „monitorul clasei. Să-l ascultați ca pe mine“.

Apoi cătră mine :

— „Să fii monitorul clasei. Să ai grijă de „toată clasa și de lecții și de liniște. Care nu „te-o asculta să mi-l spui mie. In fiecare zi „să-mi ascuți întâi pe monitorii ceilalți și apoi „să ai grije să vezi cum ascultă ei pe ceilalți „băeți. Incepe chiar de-acuma cu monitorii.

Am început.

Pentru moment am început cu oarecare sfială, nu cu oarecare lipsă de curaj. Imi părea bine că am ajuns un Dom-Prigoreanu, dar îmi părea rău după clasa a doua. In puține zile însă m'am obișnuit cu noua situațiune și am început să fac chiar unele schimbări în clasă.

Intâiu am așezat băeții în bănci altfel. Până aci erau amestecați. Eu am ales pe cei mai înaintați, pe cei cari citeau la Evanghelie și i-am pus în băncile mai din fund. După dânșii urmau cari erau la citire la abecedar, apoi cei dela silabire și începătorii. Am tras băncile de la peretele din rând cu ușa și am făcut și pe aici loc de trecut. Până acum se trecea numai pe la un capăt al băncilor, despre feretsre. Am tras băncile și dela peretele din fund, să fie loc și pe-acolo. Am pus pe băeți să-și pună hainele pe ferestre unde erau geamuri numai pe din afară. Toate acestea le făceam numai cu învoirea lui Dom-Ionescu. Intâiu îl întrebam și apoi aplicam.

Tot cu învoirea lui Dom-Ionescu am schimbat și obiceiul de a dicta la tabelă numai cum dicta Tabără : *Douăzeci și trei de milioane, trei sute două mii opt unimi*. Am pus ca la fiecare băiat să se dicteze alt număr.

Cea dintâiu schimbare însă a fost următoarea. A doua zi după ce m'a pus monitor, mă pomenesc că mulți băieți cum intrau în clasă, veniau la mine și-mi aduceau ceva : un covrig mare, un măr frumos, un pachet cu halva.

— Ce e asta ? întreb eu.

— Iea, e pentru D-ta.

— Pentru ce ?

— Apoi așa se dă la Domnul monitor.

Nu știu cum m'am gândit eu, dar mi s'a părut că mai drept ar fi să-i dea lui Dom-Ionescu și atunci orice-mi dădeau băieții eu puneam pe masă la Dom-Ionescu. Cu încetul s'a făcut pe masă câtă ții-i grămada de covrigi, mai ales covrigi, mere, franzeluțe mici, covrigi de zahăr, de șerbet alb cu roz, câte un picior de pui fript, bucăți de salam, măslina, penițe, creioane și altele.

Când a venit Dom-Ionescu s'a oprit foarte mirat :

— Ce sunt astea ?

— Băieții mi-au dat, au zis că așa se dă la monitori.

— Cum se poate ? întrebă Dom-Ionescu, face o cercetare amănunțită : cine a adus și cine a luat, apoi încheie :

— Nici monitorii, nici profesorii nu ieau și nu primesc nimic. Școala nu e cu plată. Școala vă cere numai să învățați carte și să vă purtați bine. Să nu vă aflu că mai dați ceva cuiva.

O schimbare mai mare care s'a făcut în clasa întâia din pricina mea a fost încetarea bătaei. Nu-mi plăcea deloc să văd pedepsindu-se și mai ales nu-mi plăcea să văd bătându-se. Din pricina asta făceam toate chipurile să nu se ajungă la bătae. Când un băiat făcea o greșală, o prostie, îl dojeniam eu, îl povățuiam, îi dădeam de grijă să nu mai facă, dar nu spuneam lui Dom-Ionescu.

Aceste lucruri îi plăceau lui Dom-Ionescu, care se simția mai liniștit și își putea vedea în liniște de scrisul și trimisul scrisorilor, iară eu simțind că-i place cum fac, aveam grije să fie ascultați toți băeții, să cercetez pe toți monitorii, să facă caligrafie și dictando, să scrie numere și să spun și lui Dom-Ionescu notele care trebuia să le treacă în catalog.

Astea au început să aibă răsunet și în afară de școală. Mulți cunoscuți de-ai tată-meu îl întâmpinau cu vorbele :

— Am auzit că aveți la școală un băiat foarte bun. E ca un fel de ajutor al profesorului. Și e și foarte cinstit, nu vrea să primască nimic de pe la băeți.

Se înțelege că părinții copiilor când aveau prilej îmi făceau complimente și mie.

Atențiunea aceasta a părinților și a profe-

sorului îmi măgulia mândria mea personală și mă împingeau să-mi dau și mai mult osteneală pentru binele școlai.

Odată însă, mi se pare după vacanța de Crăciun, s'a întâmplat de m'am bolnăvit și am întârziat cu dusul la școală și numai ce aud dela băeți :

— S'a dus Dom-Ionescu și a venit în locul lui un popă rău, foarte rău : bate băeții de-i stâlcește.

Asta m'a pus pe gânduri. Bate băeții de-i stâlcește, însemna pentru mine că s'a stricat toată școala, nu numai că se dusese toată monitoria mea, dar se stricase și toată rându'ala care se făcuse de când eram eu monitor. Bietul Dom-Ionescu, s'a dus ! Ce bun era ! Acuma nici nu mai bătea. Cel mult dacă lua câteodată de ureche. Popă rău, foarte rău : mă gândeam eu, asta mă poate întoarce și înapoi la be-a-ba !!

Mă temeam să mă duc la școală.

Era într'o Duminică.

Tată-meu mă adusese la școală. A mers pe la gazdă de mi-a dat în primire ha'ne, lucruri, cărți, ce-mi adusese de-acasă, apoi a trecut în oraș. Avea de făcut târgueli.

Eu am făcut și eu târgueli. Am cumpărat acadele dela cofetărie, acadele făcute de șerbet, lungi ca niște țigări, și luasem și doi cocoși de zahăr roș-transparent ca de sticlă.

După ce isprăvește târguelile tată-meu zice :
— Acuma hai să mergem la părintele Sandovici, care a venit profesor în locul lui Domn-

Ionescu, să-i spun că ai fost bolnav și de-aceea ai întârziat și nu te-am adus la școală.

Părintele Sandovici era tocmai popa cel rău. Mă temeam să dau ochi cu dânsul, dar n'aveam ce face. M'am dus.

M'am dus, dar când ajungem la ușă ce mă fac? Aveam în mână cocoșii de zahăr! Să-i țin așa să mă văză cu ei? Nu se putea. Să-i pun în buzunar, se strică. Ii țin în mână, în fiecare mână câte unul, dar tra^u mânilor înnăuntru în mânecile paltonului — în mânecile blănii, aveam blană de iarnă.

Intrăm în casă. Ședea mai la vale de Timuș, într'o casă unde mai nainte fusese farmacie, mi se pare proprietate a lui Tudurache Verdeanu ale cui erau casele mari de alătura, din fund.

— Bună ziua. Eu trebuia să sărut mâna părintelui Sandovici. Pentru asta însă trebuia să-i apuc mâna. Dar cum s'apuc mâna, dacă mâinile mele erau ocupate cu cocoșii de zahăr? Mă apropiu de el, profit de împrejurarea că el vorbind cu tată-meu se uita mai mult într'acolo și în loc să pun mâna pe mâna lui, eu ridic numai mâna cu mânica până la mâna lui, îi sărut mâna și mă îndepărtez numai decât. Acelaș lucru l-am făcut și față de cucoana părintelui.

Mă așez apoi pe un scaun și stau liniștit și mulțumit că am scăpat din încurcătură.

Nu stau însă mult și încep a simți că cocoșii mei de zahăr se topesc. Ridic o mână și mă uit.

Degetele roșii ca de sânge. Era cald în casă. Cât eram afară, eram în frig, nu se topeau, în casă însă, la căldură, se muiau. Se muiau din două pricini : pe deoparte de căldura din casă, de altă parte de căldura dela degetele mele. Se muiau, se topiau repede. Incep să mă uit la tată-meu dacă are gând să mai stea mult. Mă temeam că o să înceapă a picura pe jos zeamă roșie din cocoșii mei de zahăr. Prin mânici începeam a simți unele puncte cam ude și cleioase. Scaunul meu era aproape de sobă și soba do-goria grozav. Se făcuse în sobă foc zdravăn, pe cât se pare. Avea părintele Sandovici lemne multe, se vede. Pe atunci lemnele erau eftine, trei lei jumătate, patru lei vechi un car de lemne. Leul de atuncea prețuia treizeci și cinci de bani, prin urmare un car de lemne se urca la un franc douăzeci, un franc patruzeci de bani.

Apoi pe lângă căldura din casă și dela sobă mai era și căldura dela mâinile mele. Imi era cald de nu mai puteam. Ce vrei ? Imbrăcat cu palton blănit, în căldura din casă, lângă soba încinsă și mai pune la socoteală și de căldurile care mă luau când mă gândiam că acuș-acuș, de atâta căldură cocoșii mei de zahăr or să înceapă a se transforma într'un izvor de picături de zeamă roșie.

Mă uit mereu la tată-meu și-i fac semn să mergem. Tată-meu însă n'are timp să se uite la mine. Se înfipsea cu părintele Sandovici în vorbă adâncă. Vorbiau de cunoștinți vechi, de

unul Nicolai Mânzat ; de unul Chiriac ; de unul Zaharia, nu știu cel din Evanghelie.— Sfântul Zaharia cel bătrân, tatăl lui Sfântul Ioan Botezătorul, ori poate altul ; în sfârșit se descoperiseră cunoscuți vechi de pe la școală. Mi se pare că se găsiseră și ceva rude: se zice că un câne al lui tata-mare s'a fost culcat odată sub un car al unui unchiu al părintelui Sandovici.

Tată-meu n'are când se uita la mine, iară eu mă gândesc de ce o fi lăsat Bunul D-zeu cocoșii de zahăr să se prefacă în zeamă roșie, iar cărămizile vechi de care acasă la gazda mea era plină curtea și noaptea îți spărgeai capul, nu puteai merge din pricina lor, nu se prefac în beltea de gutui sau beltea de coarne, pe care o ține mama Sultana sub lacăt în dulap, ori măcar în dulceață de fragi ?

Tatăl meu nu se uită la mine, însă zeama roșie dela cocoșii mei mi se pare că a început acuma să se prefacă în muște, pentrucă pe la mânilor, pe la mânicile mele e o bâzâială de muște de-ți vine să te întrebi dacă nu cumva s'a rătăcit pe-acolea vr'un roi de cei care-au fugit astăvară dela noi dela țară.

Bâzâe muștele pe la mâni, dar se ridică cu bâzâitul până să mi se bage în ochi și în nas. Și nu mă prea pot nici apăra de ele. Mișc mai mult capul și dau din umeri, căci mâinile pline de zeamă nu prea puteam să le ridic în sus, să le pun în mișcare.

În sfârșit a venit și vremea de plecare.

La sărutat mânilor am făcut ca și la venire, am ridicat mâna cucoanei ca și a părintelui mai mult cu dosul mâinii și cu gura mânecii, dar la închis ușile îmi veni mai greu. Rămăsesem mai la urmă și trebuia să închid eu ușile. Ca să închid însă ușile, trebuia să pun mâna pe clanțe. Dar cum să pui mâna pe clanțe? Cu toate acestea am pus-o. Am încercat întâiu să pun numai câte un deget, dar nu mergea. Erau niște clanțe tari în coardă, a trebuit să pun aproape toată mâna. Se înțelege că au rămas toate clantele cleioase. Cu ocazia asta s'au mai șters mânilor, s'au mai descleioșat. Dacă ar fi fost vara, să fi fost cald afară, negreșit că tot roiul de muște din casă ar fi trecut pe la clanțele dela cele vr'o trei-patru uși pe care le-am fost închis eu. Care o fi avut noroc să vină după noi să deschidă ușile, știu că s'au îndulcit bine pe mâni, mai ales dacă s'o fi întâmplat să aibă pe mâni mănuși glacé. Mă gândeam eu: Ce-o să zică cocoana părintelui când o pune mâna pe clanțele astea?! Dar ce-o să zică părintele?! Par'că-l văd cu mânilor unse, ținându-le cu degetele răsfirate, uitându-se la ele și par'că întrebându-mă pe mine: ce e asta? Și mereu îmi vin în minte vorbele: „*Popă foarte rău.... bate băeții de-i stâlcește.*”

— Ei, ai văzut pe părintele Sandovici? mă întreabă tată-meu după ce ajungem în stradă.

— Da, răspund eu, băgând de seamă cu oarecare bucurie că cocoșii mei, ajungând afară în frig, încep a se mai întări.

— Samănă să fie om bun. Cum ți s'a părut?

— De, mi s'a părut bun, dar zic eu în gând : să vedem cum rămâne cu clanțele unse ! !

— Chiar îmi păruse bun părintele, mai ales că m'a și lăudat. Mi-a zis :

— Da, da ; știu că-i băiat bun ; învată bine ; a fost în clasa a doua și acuma e monitor. O să-l țin monitor și eu.

— Imi păruse bun, dar acuma intrasem la îndoiială din pricina clanțelor.

Și noaptea am visat tot clanțe unse și zeamă roșie amestecată cu muște și pe părintele Sandovici cu mânilor pline de zeamă roșie și gata de bătae, deși parcă nu-mi păruse așa de zurbagiu.

A doua zi când m'am dus la școală, mă gândiam să-mi ieau slujba de monitor, să n'o ieau ? S'o ieau ? Te pomenești că zice că de ce n'am așteptat să-mi zică el ! ! Să n'o ieau, o să găsească în clasă vuet și neregulă și hărmălae și o să fie mai rău ! Am luat-o.

Când a intrat în clasă, liniște ; băeții la locuri, cuminți ; monitorii la ascultat. Un monitor făcea cu băeții exerciții de scris numere la tabelă ; eu ascultam lecțiile pe monitori....

Facem rugăciunea, pe urmă mă întrebă :

— Ei, ce făceați acuma ?

— Îi spun.

— Bine, zice el ; să faci tot așa. Mă ascultă întâiu pe mine să vadă ce știu. Mă pune de citesc la Evanghelie în mai multe locuri. Atunci în clasa întâia în loc de carte de citire se citea

din Evanghelie. M'a ascultat la rugăciuni, la aritmetică, la scris numere, la tabela înmulțirii; mi-a zis foarte bine și mi-a mai zis că în fiecare zi să-i aduc scris de acasă câte o pagină de caet, într'o zi scris mare — caligrafie și în altă zi scris mic — dictando; dar scris frumos, bine și curat.

Am făcut așa.

Mergea foarte bine cu părintele Sandovici, nu părea deloc popa cel rău care bate băeții de-i stâlcește. S'a întâmplat de vr'o câteva ori de a bătut, dar rar. Mi se pare că venise supărat de acasă. Prin târg se spunea că venia cam cu chef. Nu știu ce era, dar când bătea, bătea rău. Mai ales bătea băeți de cei mari. Și când îl bătea, îl lua odată de păr, începea să ți-l învârtască și-l învârtea până ce-l trântia la pământ.. Ori îl lua în palme peste obraz și peste cap până ce-l innăucea de cădea jos.

Eu știu că făceam toate chipurile să înlătur bătaia. N'am pârît nici odată pe nici un băiat. Ii dojeniam eu și le spuneam să se păzească și mă ascultau, se păzeau. Mă mir și eu că eram așa mic și mă ascultau băeți mai mari, dar socot că nu mă ascultau atât pe mine cât se temeau de el. Văzuse că bătea grozav. Nu făcea cum făcea D-l Ionescu mai demult că se pregătea de bătut pe așezate, bătaia Părintelui Sandovici venia ca o furtună.

In sfârșit, afară de vr'o câteva cazuri, am dus-o bine până după Paști.

După Paști vin câțiva băeți noi între cari și doi frați, Pralea Ioan și Pralea Gheorghe. Părintele mi-i dă pe seama mea să-i învăț.

N'aveam loc în bănci. Le-a pus o bancă anume pentru ei, lângă ușa clasei a patra, aproape de masa părintelui.

Incep lecțiile cu ei. Fac literile mari, literile mijlocii, literile mici și dau la *be-a-ba*. La *be-a-ba* însă Pralea cel mic schiopătează, nu poate trece mai departe. Le știe toate când îl ascult să le spună de rând, de pildă : *re-a-ra, re-ă-ră, re-e-re, re-i-ri, re-î-rî, re-o-ro, re-u-ru*, dar când îl pun pe sărite și-i arăt pe *ri*, adică pe *re-i-ri* el zice că-i *re-o-ro*. Greu de cap mă gândesc eu și îmi aduc aminte de mine dela Hârlău ce mi-a pățit sufletul. Ceilalți știu toți și frate-său Pralea Ioan știe. Poate Pralea Ioan știe pentru că e mai mare.

— Ascultă, Pralea Ioan, tu ești mai mare decât frate-tău ?

— Da, mai mare.

— Poat de-aceea n'o fi putând el învăța *be-a-ba* ?

— Poate.

— Cu cât e mai mic ?

— Cu vr'un an.

— Apoi de ce nu l-ați mai ținut vr'un an acasă ?

— Dacă n'a vrut ! A zis că vrea să vină și el la școală.

— Ei, vrut... nu vezi că nu poate învăța ? E greu de cap ! !... Acuma o să trebuiască să-l pun și la caraol, la post ! !...

— Să-l pun la caraol, zic eu, dar mă gândesc : cum să-l pun la caraol ? Ca să-l pui la caraol trebuie să spui părintelui ! Dacă-i spui părintelui, te pomenești că cine știe cum i se pare părintelui și-l înhață la bătae !!... Și dacă-l înhață la bătae și-l bate și se supără, te pomenești că te-apucă și pe tine :

— Dar tu, monitor, cum l-ai învățat ? Cum i-ai arătat ? Cum i-ai spus lecția ? Tu știi *be-a-ba* ? !

— Nu, nu-i chip să-i spui părintelui.

— Ascultă, Pralea Ioan : mai arată-i și tu lui Pralea Gheorghe acasă. Arată-i de multe ori, cât de multe ori.

Eu ziceam să-i arate, dar știam eu dela Hâr-lău că nu face nimic cu arătatul. Ziceam însă ca să-i arate acasă pentru că n'aveam ce face altceva ; ziceam mai mult ca să scap pentru moment și de nevoe parcă îmi venia să cred că cine știe poate i-o da el peste leac.

Ceilalți toți deci și Pralea Ioan trec cu lecțiile mai departe, iar Pralea Gheorghe rămâne la *be-a-ba*.

— Ascultă, Pralea Gheorghe, tu iei repetiție pe mâne cincî rînduri, până la *he-a-la* ; dar cată mâne să le ști bine și pe sărite. Dacă o auzi părintele că nu știi, atunci....

• Eu îl amenințam, dar în acelaș timp mă cutremuram la gândul când s'ar întâmpla nenorocirea să dea părintele cu crucea peste dânsul și peste... mine !...

A doua zi Pralea Gheorghe nu știe pe sărite nici cele cinci rânduri !

— Să le iei repetiție pe mâne, dar iea seama să le înveți numai decât !! Ascultă, Pralea Ioan, de ce nu-i arăți frățini-tău acasă ? ! Nu te temi că dacă o afla Părintele... atunci eu o să-i spun că ți-am zis să-i arăți !!

— Apoi eu îi arăt, zice băiatul, dând din umere ; eu îi arăt, dar dacă nu poate !...

Asta dă din umere, celălalt nu știe, și eu ce mă fac ?

Trece vr'o săptămână cu repetiția.

Intr'o zi însă iată Părintele se oprește la banca lor, tocmai la Pralea Gheorghe..

— Dar aiștia ce fac ? Învață, știi ceva ?

— Da, răspund eu ; învață, știi, am ajuns la cetire ; numai Pralea Gheorghe e mai mic, săracul, și încă n'a isprăvit *be-a-ba*.

— Apoi cată de isprăvește și tu, zice părintele, netezindu-l cu mâna pe capul lui tuns și cu un păr gălbuiu și des.

— Am scăpat de data asta, mă gândesc eu ; dar cât o s'o pot duce așa ? !

— Ascultă, îmi zice părintele, iea-l mai de aproape și pe aista și fă-l să scape și el la cetire.

— Da, să-l ieau, răspund eu, și mă apropiu de dânsul și încep să-i vorbesc încet, să nu mă audă părintele care se așezase la masa lui, acolo aproape.

— Ascultă, Pralea Gheorghe, de ce nu bagi tu de seamă ? Uite ce e aci ?

— *Be-a-ba.*

— Dar de ce e *be-a-a-ba* ?

— De, știi eu ? !

— De ce nu știi ? Câte litere sunt aici ?

— Două litere. .

— Care e cea dintâiu ?

— *Be.*

— Și cea de-a doua ?

— *a.*

— Și cum zici ?

— *Be-a-ba.*

— Apoi când zici *be-a-ba* tu nu vezi că spui întâiu pe *a*, apoi pe *be* și pe urmă pe amândouă legate împreună : *ba* ?

— Ba, da.

— Dar colea ce e ?

— *De-a-da.*

— Ei, de ce e *de-a-da* ?

— Pentrucă *de* și cu *a* face *da*.

— De-o-do.

— Și dincoace ?

— De ce face do ?

— Pentrucă este *de* și *o*.

— Și dincoace ?

— *Se-u-su.*

— De ce face *se-u-su* ?

— Pentrucă e *se* și *u*.

Ii arăt așa în mai multe locuri, dar trag cu ochiul dacă nu mă aude părintele că fac așa șmecherii ; apoi zic : ei, de-acuma să bași de

seamă că așa e la toate și mâne să-mi știi lec-
ția ! O s'o știi ?

— Da.

Și mâne a știut-o.

Așa am scăpat iar de be-a-ba.

LA GOEȘTI

Cu monitoria mea mă făcusem vestit tot târgul în T.-Frumos. Băeții din clasa I cărora le eram monitor vorbeau acasă și spuneau despre mine că făceam și dregeam tot ce se făcea în clasă și că profesorul, părintele Sandovici, primia și lăsa totul cum făceam eu. Oamenilor le plăcea că mă purtam bine și blând cu copiii lor. Că nu-i însemnam, nu-i pâram la profesor ca să-i bată, nu ceream și nu primiam să-mi dea nici bani și nici un fel de daruri; nu le vindeam nici sticleți ca D-1 Prigoreanu, ba le arătam și-i ajutam la lecții.

Lucrurile astea, se 'nțelege însă eu nu le făceam ca să-mi capăt mulțumirile ori laudele lor. Eu le arătam și-i învățam pentru că-mi plăcea mie să le arăt, să mă gădesc în treabă. Ii feream de pedepse și de bătae pentru că nu-mi plăcea să văd bătăi și schingiueli. Acasă la noi nu văzusem lucruri de astea, nu văzusem certe,

nu văzusem supărări. Pe mine nu mă certase nimeni acasă. Oamenilor însă le plăcea cum făcam eu și vorbeau despre mine, pentru că mulți cunoșteau pe tatu-meu.

Se întâmpla de mă duceam acasă la vr'un băiat cu care eram prieten, eram foarte bine primit, mă poftea la masă, îmi dădeau dulciuri, prăjituri și mă poșteau cu multă stăruință să mai vin și altă dată.

Și vorba despre mine s'a întins mai ales dela examenul de vară.

Par'că văd cum era în ziua de examen. Spălat pe jos, curat; ferestrele deschise; părintele Sandovici, profesorul, la masa lui, iar de o parte și de alta mulțime de lume, doamne și domni, părinți și rude de-ale școlarilor, precum și fețe mai alese din frunțașii târgului.

Eu ședeam într'un capăt în banca din față și când se încurca vr'un școlar la vr'o întrebare, profesorul mă întreba de răspundeam eu. Dar eu răspundeam și fără să mă întrebe: mă țineam dator să rspund, de oarece eram monitor. Iară când m'a ascultat pe mine, lumea din sală mi-a bătut aplause și mi-a strigat bravo. Iar la urmă, la eșire, care cum trecea pe lângă mine găsia cu cale să mă netezească pe cap ori să mă bată pe umăr. Mie îmi era rușine, îmi ardeau obraji.

Apoi la împărțirea premiilor.

În anul acela a fost o împărțire de premii cum nu se mai pomenise, așa spuneau toți.

Incepând dela scara de afară, balconul, antreul și sala cea mare unde era clasa a patra, totul era împodobit cu brad, cu foi de teiu și flori. Pe jos covoare. La o parte o masă pe un postament ridicat. Pe masă flori și cărți.

In partea cealaltă scaune.

Toată boerimea târgului : domnii cu doamnele : Toderică Rusu, Stamate, Naum, Telemah, Lecachi, Jora, Lazăr Trancu, Iancu Baptist, Bălăceanu, Docăneasa și alții. Era și tatăl meu.

Noi premianții eram în sala de alătura — fosta clasa 'ntâia. Trăgeam cu ochiul ce frumos era în clasa a patra..

La un moment începe muzica. Muzică militară. Lumea se ridică în picioare. Cânta un imn. După muzică directorul școlii, Iancu Verdeanu, noi îi ziceam cuconu Iancu, om nalt, frumos, barbă căruntă, mai mult cioc decât barbă ; iubit și respectat de școlari, ideal de om drept și bun ; după muzică trece lângă masă și ține o cuvântare la sfârșitul căreia încep a se striga premianții.

Aud numele meu. Dau să mă duc. Nu pot străbate. In ușe stau băeții din celelalte clase, mai ales din clasa a treia și a patra.

Prin înghesuiala de băeți o mână se întinde spre mine, mână cu haină preotească. Era mâna părintelui Sandovici.

Străbat, mă apropiu. Mă prinde de mână și mă duce înaintea mesei. Domnul Director iea o coroană și mi-o pune pe cap. Muzica întonează

cunoscutul arpeiĵ în suire și scoborâre : tramti-ramti-ramti-ri !! Trimiti-ramti-ramti-ra !

Profesorul de clasa a treia, Domnul Averescu îmi pune în mână un vraf de vr'o câteva cărți, între care mi se pare : igiena, dreptul administrativ, o colecțiune de fabule, o călimară verde care se închidea cu încuetoare, condeiu, penițe, linie și creioane. Lumea bate în palme. Eu mă zăpăcesc, par'că nu știu pe ce lume sunt. Luasem premii și anul trecut, dar atunci nu era muzică. Nu știu ce fac. Stau pe loc. Aceiaș mână mi se întinde. Părintele Sandovici mă duce la scaunul unde era tată-meu. Ii strânge mâna : să-ți trăiască ! Tată-meu emoționat și el. Ce vrei, tată și avea un singur copil și i se făcuse atâta cinste ! Pe vremea când învățase el nu se dădeau premii.

Spunea singur chiar că a fost puternic impresionat. Imi aduc aminte că nu mult după aceea a fost bolnav de tifos și mulți ziceau că boala i-a venit pe urma emoției dela premiarea mea.

Lui i se părea că toată serbarea a fost făcută numai pentru mine. Pe-al meu l-a chemat întâiu ! Par'că-l văd la eșire ce încântat era când îl felicitau cunoscuții și-i strângeau mâna !

În sfârșit cu asta s'a încheiat clasa întâia. Din toamnă am început a doua.

În clasa a doua merge bine ca și 'n a întâia. Nu mai eram monitor pentrucă profesorul nostru, cuconul Tudorache Verdeanu, frate cu directorul, nici nu punea monitor. Când eșia din

clasă de se ducea în cancelarie lăsa pe unul ori care să țină liniște. Dar ne spunea că noi toți suntem monitori, fiecare pentru el. Și când făcea careva vr'o greșală, era vai de el. Curul Tudorache bătea, nu mult dar tare și nu ta niciodată. De aceea clasa a doua era cea mai cuminte. Băeților le plăcea cuconul Tudorache, și mie mai mult. Par'că-l văd, nalt, cam de vr'o treizeci de ani, purta favorite ca împăăratul Maximilian cel împușcat. Din pricina asta îmi era simpatic și Maximilian. Il cunoșteam după portret. Pălărie naltă și manta gri cu tăetură militărească. Când eșiam dela școală aveam acelaș drum și eu mergeam totdeauna după dânsul. Nu știu unde citisem prin Istoria sacră că : cutare, mi se pare Set, a călcat pe urmele tatălui său, de aceea era și el om bun, drept și temător de D-zeu, de aceea mergeam și eu după cuconul Tudorache și căutam să calc pe urmele lui, mai alse când era zăpadă și se vedeau urmele. Mă gândiam cum oiu fi eu când oiu fi mare și-oiu avea favorite ca cuconul Tudorache. Dar curios însă, am călcat mereu pe urmele lui și cu toate astea nici odată n'am purtat favorite !

Mergea bine clasa a doua,, adică eu mergeam bine, dar ce se întâmpla ?

La Crăciun eram acasă la țară : vacanța de Crăciun.

A treia zi de Crăciun, la Sf. Ștefan, eram la masă la proprietarul moșiei, la cuconul Cos-

tache Mavrody. Par'că-l văd : om bătrân, slab, nalt, cu părul alb, cu barbă albă și chel, semăna cu Sf. Iosif de pe icoanele ce reprezintă Nașterea Mântuitorului. Avea invitați la masă de Sf. Ștefan, pentru că avea un fecior Ștefanache, cel mai mare, ceilalți erau George, Alecu și Mihăiță. Feciorii boerului erau însă mari, oameni cu barbă și mustăți ca tatu-meu.

La o vreme se 'ncepe vorba despre mine :

— Am auzit că ai un băiat bun, părinte. Il laudă toți pe la T.-Frumos. Iți face cinste. Asta trebuie să te bucure.

— Da, mă bucură, dară pe de altă parte sunt necăjit.

— De ce ?

— Pentrucă stau aci la Lungani și pe dânsul trebuie să-l țin la T.-Frumos..

— Ei, și ?

— Și e rău. Mai întâiu că e departe, nu e lângă mine, sub ochii mei. Știu eu ce face el acolo, pe la gazdă, ce se 'ntâmplă cu el ? Cum îl îngrijește, cum îl hrănește. Și dacă se întâmplă ceva, până să aflu eu d'aci trece vreme.

— Apoi de ce nu-l dai la școală aici în comună la noi, la Goești, aproape o svârlitură de băț ? Costache Ciornei e profesor bun, fecior de boer. Cunosc pe mama lui, Madame Ciornei din T.-Frumos, care are casele cele mari de lângă Bahluiiu, dela vale de școală, din jos de pojărnicie. Cunosc și pe frate-său Vasile, care e profesor peste deal, la Sinești, și pe celalt frate care e comisar în T.-Frumos.

— De, m'am gândit eu la Goești, dar la Goești e școală de țară, cu program redus, nu ca la oraș.

— Ei, apoi să pună program ca la oraș!...

Dela vorba asta, ce s'a mai vorbit, ce s'a mai făcut nu știu, dară după Paște tată-meu m'a dat la școală la Găești.

— Dar programa? întreb eu atunci.

— Programa ca la târg, întocmai!

— Foarte bine, zic eu, dar rămân pe gânduri: nu-mi place că mă iea dela T.-Frumos, unde aveam atâția cunoscuți, atâția prieteni! Cunoșteam băeții, cunoșteam profesorii, cunoșteam târgul. Eu socot că am și plâns, ori dacă n'am plâns, mă mir ce-am făcut?...

M'a dat la Goești.

Goeștii aproape de Lungani; din Lungani se vedeau Goeștii și din Goești Lunganii. S auziau clopotele în noaptea de Inviere, se vedeau și luminile când eșia cu Invierea. Un ceas cu trăsura.

La început mă trimetea dimineața cu trăsura și seara venia trăsura de mă lua.

Intr'o dimineață se nimeri însă că tată-meu avea nevoie de trăsura să se ducă undeva și pe lângă asta mai era și ploae, așa că trebuia ori să nu se ducă tată-meu unde avea de dus, ori eu să nu mă duc la școală. Nu știu cum s'a făcut atunci, dar în curând tată-meu a mers la Goești și m'a dat acolo la o gazdă.

M'a dat la gazdă la D-1 Neculai Vasiliu, administratorul unui mare parc al proprietății.

D-l N. Vasiliu era încântat să mă capete la el. Avea și el doi băeți, mai mici decât mine; unul Alecu în clasa întâia și unul Ionel care nu era încă de școală.

D-l N. Vasiliu auzise de isprăvile mele de pe la T.-Frumos dela școală și se bucura că băiatul lui o să fie cu un învățat ca mine!

Era nostim om D-l N. Vasiliu, avea ideile lui: „E mare încurcătură cu numele, zicea el: pe unul îl chiamă Gh. Ionescu, pe altul Ioan Ghiorghiu! Pe mine mă chiamă N. Vasiliu! Pe băiatul meu Alecu ar trebui să-l pun Alecu Vasiliu sau Alecu Neculăescu! Ar trebui simplificat însă. De aceea eu pe Alecu l-am scris în școală: Alecu Alexandri, iar pe Ionel o să-l pun Ion Ionescu: numele după numele de botez și gata!

Imi aduc aminte de pe la început, când mă dusesem la Goești. Era într'o dimineață, vara, după Paști. Diminețile vara sunt așa de lungi! Și copiii de școală dela sate cum s'au sculat și au îmbucat ceva, o șterg la școală, nu de dragul cărții sau al școlii, ci ca să scape de acasă unde mai e câteceva treabă dimineața: de dus o vacă la cireadă, de închis un vițel, de cărat niște apă; și de unde se mai capătă cu câte o bogdaproste sau urecheală! Dacă s'au dus la școală, au scăpat și încă scăpat bine, că la școală până să înceapă lecțiile e joacă în tot bunul.

Era într'o dimineață.

Școlarii băeți și fete încă nu veniseră toți.

Cei veniți se jucau prin curtea școalei.

Localul școalei era în reparație.

Școala era acuma în casele unuia Gheorghe Ciorbă, cobzar, casă închiriată, adică ce casă ? Odae de vr'o șapte metri pe cinci și un puiu de odăiță. În odaie, clasa, școala ; în odăiță cancelaria. În cancelarie o biată masă și două scaune. Acolo ședea Domnul și fuma.

În clasă bănci și o masă cu scaun, amândouă de teiu, învechite.

Par'că mă văd cum stăteam de vorbă cu un număr de colegi, adică patru colegi : trei fete și un băiat, copiii preotului Ioan Gheorghiescu de acolo din sat ; Mariana, Cristina, Elena și băiatul Iorgu. Unii în bancă, alții pe bancă, stăteam toți cinci de vorbă ca niște oameni mari, să nu zic ca niște maimuțele. Imi aduc aminte că vorbiam despre Geografie. Ei nu învățaseră încă geografia și mă întrebau pe mine ce învățatură e aceea.. Le spuneam că se învață județele — era geografia României — apele, munții, lacurile și le înșiram lacurile pe din afară cum le învățasem și cum mi le aduc aminte și acuma : Balta Albă, Brateșul, Ialpușul, Catalpușul, Chitai, Sarichi sau Conduc, Șangai, Alibei, Burnusola.... și toți se uitau la mine cu admirație, par'că și-ar fi zis : D-le, dar ce mai de știe ăsta ! !... și în acelaș timp se cam și îngrijorau căci eu îi asiguram că o să învețe și ei geografia.

— Dar cum s'o mai învățăm acuma după Paști ? și așa greu ? ! Cum i-ai zis ? Burnusola ? Hurduz ? Burduz ! !...

Mă văd cum povestiam despre școală, despre băeți, despre profesori, dar îmi aduc aminte că făceam haz de necaz. Nu-mi plăcea de loc aci la Goești. Școala o casă proastă, murdară, nepodită, cu pământ pe jos. Ferestrele mici, cârpite cu hârtie. Praf în toate părțile, noroiu. Școlarii desculți, despoiați, murdari ; mânilor nespălate. Curtea școalei plină de găini, găște, rațe, porci și murdărie dela toate. Servitor un idiot. Proprietăreasa — Ciorbuleasa, una groasă și obraznică. Oamenii spuneau că e țigancă. În sat erau cam mulți țigani. Nu credeam par'că deloc că am venit acolo ca să stau mai mult, îmi părea că sunt pe drum, în trecere, în popas pentru scurtă vreme. Mai la urmă nici nu mai aveam gust de povestit, și dacă nu erau fetele n'aș mai fi vorbit nimic ; dar fetele au început să mă întrebe ele. Băiatul era de seama mea, de vr'o unsprezece ani, iar fetele ca de 13, 15, 17 ani, mărișoare. Dar ele nu mă întrebau dela școală, mă întrebau de pe la T.-Frumos de baluri, de nunți, petreceri, mode.

În sfârșit a venit și profesorul, Cuconul Costache. A intrat în clasă și par'că nu știa ce să facă.

A trimis să sune clopoțelul, apoi a pus să facă rugăciunea ; dar par'că n'aveau obicei de făcut rugăciunea. Când a zis să se scoale la rugăciune unii s'au sculat, iar alții se uitau pe împrejur, nu știau ce să facă.

— Georgescu George, spune rugăciunea, zice Domnul, și Georgescu George, Iorgu părintelui spune rugăciunea : Tatăl nostru.

După rugăciune școlarii șed jos. Domnul strigă catalogul : Alexandri Alexandru, Georgescu Coonstantin, Ghețel sin Iancu... Gagea Maxim... Gagea Ana... Pricop Maria....

Eu mă uit la școlari, toți cam mărișori. Țibichi Grigore băiat mare, Gagea aproape flăcău, Pricop Maria chiar fată mare.

Sunt numai două clase : I și II. In clasa a doua copiii părintelui Ioan : cele trei fete și un băiat și eu ; în clasa întâia copiii sătenilor și copiii albăstrimei din sat : ai agenților dela velniță, ai administratorului de pe moșie, un băiat roșcovan și neastâmpărat, Popovici Ioan, mi se pare ; vr'o trei fetițe ale unui grec care nu știu ce profesie avea, dar știu că juca cărți cu profesorul nostru ; fata lui Dascălul Neculai Pricop, copiii ovreilor dela velniță, dela dugheana din sat dela cârciumă, vr'o cincizeci, șaizeci de școlari în total. In catalog erau mult mai mulți.

După ce strigă catalogul, profesorul s'apucă de ascultă pe cei de clasa întâia la citire. Incepe cu cei mai înaintați. Cartea de citire se chema : Prietenul Tinerimei. Bucata începea așa : *Despre animalele sau dobitoacele....* Elevul însă care citește, în loc să zică *animalele*, zice : *alimalele..*

— Cum ? întrebă profesorul : alimalele ? !
Celalt !

— Despre alimalele sau dobitoacele....

— Și tu alimalele ? Celalt.

— Despre alimalele....

— Celalt.

— Despre alimalele....

— Celalt, celalt, celalt....

— Alimalele, alimalele, alimalele....

Profesorul supărat, cu ochii ațintiți asupra băncilor, se ridică în picioare. Un fior trece repede prin toată clasa, atmosfera se îngreue, se așteaptă o descărcare, un trăsnet....

Ușa clasei către afară e deschisă. Se deschide într-o tindă lungă a cărei ușă e deschisă afară și unde se vede o lumină bogată și albă a soarelui de dimineață.

Deodată lumina însă începe a se întuneca. Pe jos se întinde o umbră, care cu încetul se ridică pe ușa clasei, dată de perete, și ia forma unui patruped; iar în ușa clasei se arată un cap de vițel mânzat, cu botul negru și umed, cu niște ochi mari și proști; el se oprește un moment parcă ar fi căutat să vadă pe cineva, apoi cu un aer de cea mai mare duioșie trage un răget lung, lung: Mă-à-à-à !....

Noi, adică eu și cu Georgeștii — clasa a doua, începem să râdem; cei cu *alimalele* râd și ei.

— Cum? Încă râdeți?! Eșiți la genunche, zice Cuconul Costache celor cu *alimalele*.

Un număr de băeți și fete es de prin bănci și se așează în genunche pe lângă pereții clasei. Un băiat aleargă de gonește afară vițelul care nu prea nimerise bine cu vizita.

Nu știu ce-a mai făcut Cuconul Costache, dar știu că la aritmetică, la clasa a doua, ajunsese la înmulțire. Știau și înmulțirea, dar nu știau tabla înmulțirii.

— Dar la T.-Frumos ce-ai făcut la aritmetică, mă întreabă el.

— Noi am făcut cele patru operațiuni cu numere întregi și cu numere compuse, răspund eu.

— Toate numerele compuse ?

— Toate.

— Bine, atunci fă-mi socoteala asta :

Un zugrav are de zugrăvit o biserică. Pentru asta a cumpărat mai multe feluri de vopsele care la un loc cântăreau o oca și douăzeci și cinci de dramuri. Pentru toate vopselele astea a plătit un galben și un irmilic. Dar după ce s'a apucat de lucru a văzut că nu-i ajung vopselele, ci trebuie să mai cumpere vr'o treizeci de dramuri de albastru și cincizeci dramuri de alb.. Se întreabă acum câte parale îi trebuia ca să-și cumpere vopselele care nu-i ajung.

I-am făcut socoteala numai decât.

M'a lăudat, Apoi a explicat și el la școlarii lui cum se face împărțirea, și m'a pus pe mine să le arăt unde nu s'or pricepe, și să-i învăț tabla înmulțirii.

Mi-am împlinit misiunea.

I-am învățat și din numerile compuse. dar nu mă puteam obișnui cu Goeștii, eram mereu cu gândul la T.-Frumos. Cea mai mare bucurie a mea era când scăpam câte odată de mă lua tată-meu cu el la T.-Frumos. Aceasta se întâmpla când trebuia să-mi cumpere ceva de îmbrăcăminte.

Cum ajungeam în târg, numai decât trebuia să ncep a mă întâlni cu băeți dela școală. Și

atunci întrebări : Dar ce mai faci ? Unde, dracul, te-ai dus ? Te-au prins la Ruși ? Te-au luat Turcii ? De ce nu vii la școală ?

— Sunt la Goești.

— Ce Goești ? !... Vino la școală. Noi am început să facem hărți. Am făcut vr'o trei până acum. Săptămâna viitoare începem hărți pentru examen.

Așa se făcea la T.-Frumos : în clasa a doua, harta României, adică a Principatelor-Unite, în a treia harta Europei și în a patra toate continentele.

Dela o vreme se deprinde însă omul și cu ploaia, m'am deprins și eu cu Goeștii, de și de plăcut nu mi-a plăcut nici odată. Aveam gazdă acolo, dar Duminicile și sărbătorile mă duceam acasă la Lungani, ba câteodată mă duceam și în alte zile.

Dela școală ce să mai spun ? Școala s'a mutat în localul ei, unde era o sală lungă, iar de-o parte și de alta câte o cameră mare și una mică. În una mică ședea profesorul, în alta bucătăria ; în una mare clasa, în alta găinele profesorului.

Eu în scurtă vreme am ajuns de duceam toată școala. Făceam lecții, sau mai bine dădeam lecții, ascultam, puneam note.

Cu notele era așa. Eu mi-am făcut catalogul meu și când ascultam, puneam note în el. Dar tot eu făceam și cataloagele pentru Domnul. Și eu îi arătam notele din catalogul meu și el îmi zicea de le treceam în catalogul lui,

Părinții școlarilor se obișnuiseră de veniau la mine să întrebe cum le merg copiii. Mai ales ovreii, care erau mulți acolo în sat, veniau foarte des la școală; cel puțin odată pe săptămână.

Asta îmi aduce aminte de ceva.

Am uitat să spun că eu ajunseseam mai mare acolo în școală și făceam pe profesorul, pentru că profesorul n'avea când să se țină de școală. El venia de obicei dimineța în școală, stătea cam vr'o jumătate de oră sau cel mult un ceas, și apoi se ducea la Cuconul Tudorache — un grec care era ceva în administrația moșiei. Acolo la grec juca cărțile, cu cine se mai întâmpla, de multe ori numai cu Cuconul Tudorache și cu cucoana sau și numai cu unul.

Erau toți trei oameni tineri și acolo în sat nu găseau altceva să le treacă de urât.

Părinții școlarilor veniau la mine și se interesau cum merg copiii și mă întrebau ce note au.

Aceasta mă făcu să încep a le pune note și pe caete la scris caligrafie sau dictando. Făceam și eu cum se făcea la T.-Frumos. Mă instalam la masa unde ședea profesorul și cheamam pe rând pe școlari cu caetele.

Luam caetul fiecăruia. îi făceam corectări și apoi scriam pe caet nota în litere: bine, bineșor sau mai bine mijlociu și rău.; mai bine adică trebuie să scrii mai bine.

Cum însă școlarii evrei nu știau bine românește, îi auziam cum vorbeau și își tălmăceau

unii altora notele și mă întrebau dacă e așa, ca să știe cum să spună acasă la părinți.

Eu, ca să lămuresc lucrul — în interesul școlii, am început atunci să scriu pe caete notele cu cuvinte ovreești : *ghit, șleht, moh ghit*.

Și am ținut obiceiul ăsta multă vreme.

Am uitat să spun că nu după mult timp, m'am mutat cu gazda chiar la școală, la Cuconul Costache Ciornei.

Ce se întâmplă însă odată ? Vine revizorul. Eu nu știam că e revizorul, credeam că e cineva care caută pe Cuconul Costache.

Cuconul Costache nu era acasă, adică nu era nici în sat, era dus la Podul-Iloaei să-și iea leafa.

Revizorul intră în clasă.

Era după prânz.

Afară cald. Vara. Ferestrele deschise.

— Ce faceți voi acolo ?

— Aceștia scriu caligrafie. Aceștia alții fac la tabelă numerarea până la milioane.

— Dar unde-i Domnul profesor ?

— Nu știu, mi se pare la Podul Iloaei după leafă.

Revizorul privește un moment la cei cari scriau la tabelă sub conducerea mea, apoi trece de se uită la caete.

Se uită la unul, la altul, apoi iea un caet și-l răsfoește.

— Dar ce e scris p'aici ? *Ghit ? ! Moh ghit ? !*
Cine a scris ?

— Eu.

— Dar ce ? Ești jidan ?

— Ba.... Aci cât p'aci să zic : ba D-ta ești jidan ; dar m'am răsgândit și am zis : ba ei sunt jidani.

— Și dacă sunt jidani apoi să scrii jidovește ?

— Dacă nu înțeleg românește....

— Dar ce, e școală jidovească ?....

La vorba asta din urmă m'am rușinat.

De atunci n'am mai scris așa.

Am stat la Goești un an și o bucată. Bucata pentru clasa a doua, de după Paști până la Sân-Petru, iar un an pentru clasa a treia.

Par'că văd și acuma Goeștii : un sat așezat pe un piept de deal. Intr'o parte a satului un parc mare, o adevărată pădure, iar în vale, spre m'azăzi, la poalele parculăui, un lac sau iaz frumos ca un uriaș pește cu solzii de ăargint, își întindea coada spre miazăzi printre dealuri, înfundându-se în desişul întunecos al pădurii Goeștilor.

La Domnul Vasiliu am stat la gazdă numai până pe la Sf. Dumitru, pe urmă tatu-meu m'a dat la gazdă chiar la școală, la Cuconul Costache Ciornei, ca să nu mai am de făcut drumuri prin noroiu.

Am scăpat de drumuri și noroiu într'adevăr, dar nu-mi plăcea la școală.

Școala era numai butea casei pe un loc împrejmuit, dar gol. Nici o bucătică de copac, nici o tufă de liliac, nici iarbă. Era și grădina, încă

grădină mare, adică locul era împărțit în două și o parte se chema grădină, dar numai se chema, că de fost nu era, era numai loc gol.

Imi era urât, căci după ce se isprăvia școala, de plecau școlarii acasă și Cuconul Costache la greci, la joc de cărți, eu rămâneam numai singur de rătăciam pe prispa de 'mprejurul casei. Mă mai jucam din când în când cu Bezede — un câne mic fox-terier, cu coada scurtă, alb tot afară de o pată neagră care-i acoperia o ureche și fruntea cu un ochiu.

Era și un băiat : Grigore Țibichi, băiat mare, aproape flăcău, elev în clasa a doua și luat în serviciul școlii, pentru măturat, făcut focul, adus apă.

Seara, când mă culcam eu în pat, se culca și Țibichi pe jos, lângă sobă, ca să nu-mi fie urât până ce venia acasă Cuconul Costache dela cărți.

Il puneam pe Țibichi să-mi spună basme, dar nu știa, aducea însă pentru povești un alt băiat numit Gagea Maxim, pe care mi-l aduc aminte și acum : băiat mare, aproape flăcău, încins cu brâu și curea-chimir. În brâu cuțit cu teacă, iar la brâu mulțime de prășnele de care atârnav suvac, amnar de scăpărat, cuțit cu stricnele și ceva inele. Nu prea era nalt, dar lat în umere, voinic. Lua o prăjină lungă, o punea lângă umărul stâng, se încingea peste ea strâns cu o curea, puneă peste dânsa mânila la piept, iar eu mă suiam cu picioarele pe umerii lui sau pe brațele lui, mă țineam de prăjină și el mergea cu mine așa prin curte.

Intr'o seară, cum umblam așa prin sala școalei în admirația lui Țibichi, care mă admira pe mine că mă puteam ținea, dar nu admira de loc pe Gagea, căci zicea că m'ar putea duce și el tot așa de bine ca și Gagea, ce-mi vine mie în minte ? Cer să-mi dea de pe pat un fel de cuvertură sau măcat, care era un taclit ori șal mare. Am pus acest șal în spate ca o haină, acoperind capul lui Gagea, astfel că părea un singur om nalt cât doi.

Am voit să mergem întâiu să speriem pe bucătăreasa lui Cuconu Costache, o biată babă care gătia foarte bine ; dar pe urmă nu ne-am mai dus, ca să nu ne spună la profesor, ci ne-am scoborât în curte și am eșit afară pe drum.

Pe drum era frumos de tot : se vedea o păpălugă lungă cât lumea și cum luna era pe la răsărit, se vedea și umbra ei tot așa de lungă. Noi umblam pe drum, iar Țibichi ședea pe prispă și se uita după noi.

Ne-am dus întâiu spre răsărit, spre curtea proprietarului moșiei, dar gândindu-ne că pe acolo venia drumul lui Cuconul Costache când s'o întoarce dela grec, ne-am întors îndărăt să nu dăm cinstea pe rușine.

— Hai spre cârciumă, zice Gagea.

Cârciuma era chiar lângă școală, despre apus, lângă gardul școalei, pe un podiș ; iar dela cârciumă spre miazăzi era o râpă, un fel de prăpastie, dincolo de care locul scobora spre iaz.

Cârciuma era cu fața spre râpă, iar dinaintea cârciumei zăceau lungite niște trunchiuri lungi

și groase de lemn, niște furci de scrânciob, mi se pare. Pe furcile acelea ședeau oamenii ca pe niște bănci, ziua, de priviau la horă, iar seara stătea la sfat mai ales Ion Arsene, primarul comunei, întâiul primar din Goești, când s'au înființat întâiu primării în țară. Ion Arsene cu Grigore Untu — tâmplar vestit care împreună cu Filip Bârdâna tot din Goești au făcut la Ruginoașă palatul lui Vodă-Cuza. Pe lângă dânșii mai erau și alții. Grigore Untu era nelipsit în toată seara, se vede că nu prea avea de lucru pe-aiurea afară din sat, că vara, mai toată vara era dus pe la târguri, la Târgul-Frumos, la Podul-Iloaei, până și pe la Iași, unde făcea fel de fel de acareturi și binale. Era meșter mare, dar era și meșter de vorbă : unde era el numai gura lui se auzia. Spunea fel de fel de întâmplări : cu lupi, cu hoți, cu strigoi, cu tot ce vrei, mai ales întâmplări de ale lui și prin toate tot el izbândia și rămânea deasupra.

În seara aceea erau acolo la cârciumă pe lemne vr'o șase sau șapte inși.

Eu i-am zis lui Gagea să nu mergem, dar el n'a voit să mă asculte, a luat-o spre cârciumă.

Mergeam încet, adică mergea el încet, pentru că nu-l lăsam eu să meargă repede, că mă teameam să nu cad de pe el.

Mergem o bucată până aproape de scrânciob de unde puteam vedea și număra chiar inșii cari ședeau pe lemne, dar când încep eu să mă uit mai bine, deodată văd că ei încep să se ridice în picioare unul după altul, mai stau puțin pe

loc și într'o clipă nu mai rămâne nici unul. Nu știu unde s'au dus deodată toți, par'că i-ar fi luat vântul ori înghițit pământul !

A doua zi prin tot satul se povestiau două povești cu stafii. Stafiiile erau doi morți mai deosebiți, muriți de curând. Unul, un unгур pe care l-au îngropat tocmai la poarta cimitirului : n'a vrut părintele Ioan să-l amestece cu ceilalți morți, creștini adevărați, pentru că el era calvin de cei care mănâncă broaște.

Altul, un boer bătrân grec, mi se pare că se numia Mavroghene. Oamenii îi ziceau stafie pentru că ședea în niște case care semănau a pustii.

O poveste spunea că Ioan Arsene și cu mai mulți oameni au văzut trecând, noaptea, pe lângă gardul școlii, o stafie care trebuie să fi fost grecul cel bătrân.

Altă poveste spune că Grigore Untu a văzut o stafie pe lângă gardul școlii. Era o stafie subțire ca o prăjină și naltă cât biserica.

Era negreșit unгурul cel îngropat la poarta țintirimului. Grigore Untu stătea de vorbă cu Ion Arsene și cu alți oameni, când deodată nu știu care zice : Uite stafia și toți fug care încotro. El mai întâiu se uită după dânșii cum fug, apoi se gândește :

— Ce stafie ?

Când întoarce însă capul și se uită în spre școală numai iaca stafia lângă el cu mâinile întinse spre dânsul, clănțanind din dinți și cu niște ochi plini de scânteii. Să fi fost altul ar fi

murit de frică, dar el, Grigore Untu, a zis numai atâta :

— Lipsești Satano, și-a făcut cruce și pe minută nu s'a mai văzut nici urmă de stafie.

Dela Maxim Gagea am auzit povestea pe care am scris-o mai în urmă sub titlul : Povestea Poveștilor.

Imi era urât. Imi părea rău că m'a mutat dela D-l Vasiliu. La D-l Vasiliu era parcul cel mare care îmi plăcea foarte mult, pentru că acolo găsiam foarte multe lucruri care mă interesau : copaci nalți în cari mă urcam, isvoare cu apă limpede pe care instalam fel de fel de moriște; drumuri lungi și întortochete, prăpăstii, poene, pasări felurite, cuiburi de pasări cu pușori ! Imi aduc aminte cum m'am suit odată la un cuib de ciori și sburau ciorile împrejurul meu de nu știam cum să scap să nu-mi scoată ochii. Fântâni, râvnic cu pești ; epuri, căprioare și câte altele. Erau niște culbeci mari cât ouăle de găină.

Eu asemănam culbecii cu niște care încărcate care merg la moară.

Mi-am fost găsit și un joc cu culbecii.

Lângă o prăpastie era o casă de vânătoare, iar la casa de vânătoare se trecea pe un pod lung. Ca parapete de o parte și de alta erau numai niște lemne ceva mai groase ca mâna. Parapețele erau de mestecăn.

La fiecare capăt al podului, de pe capătul unui parapet la celalt, am pus câte o prăjină

groasă, așa că am făcut ca un patrulater. După aceea am adunat vr'o treizeci de culbeci mari și i-am înșirat pe un parapet ; ziceam ca să se ducă la moară.

Până să-i înșir însă pe toți, unii scoteau capul cu coarnele și voiau să plece. Eu însă aș fi voit să plece toți deodată, deaceea mă duceam și mai ciocăneam în spate pe cei ce se grăbiau. La urmă însă, când au fost înșirați toți, atunci am bătut cu un băț în parapet și toți au strâns capetele înăuntru.

De-aci încolo au scos capetele mai în acelaș timp și au început să meargă.

Au mers pe primul parapet, au trecut pe prăjina pusă de mine, au trecut pe parapetul al doilea, apoi pe cealaltă prăjină și în sfârșit din nou pe primul parapet.

Eu stăteam și mă uitam la ei cum mergeau și mai ales cum urcau și scoborau de pe un lemn pe altul ! În timpul acesta cântam sau flueram, ziceam că flueră oamenii cu carăle.

Așa au mers până seara când am plecat și i-am lăsat și adoua zi am mai găsit vr'o cinci șase ca adormiți în casele lor.

Operația asta o făceam adeseori, ajunsese parapetele lustruite de balele secretate de culbeci în drumul lor.

Opera cea mare a mea de-acolo însă era bisERICA pe care am făcut-o în parc.

Cum am făcut-o ?

Parcul era pe deal sau mai bine pe dâmbul

satului, începând din tăpșanul de sus, dinspre Lungani și scoboram spre miazăzi până la malul iazului.

La mijlocul parcului, cu fața spre iaz, era o seră mare sau florărie, cum îi ziceau oamenii.

Eu îmi găsiam de joacă adeseori acolo în seră. Imi plăcea pentru că era mare și luminoasă și răsuna. Luminoasă era pentru că peretele despre iaz era tot de geamuri, de sticlă. De când am văzut-o 'ntâiu par'că mă gândeam că ar fi bună de ceva. Era împărțită în trei părți : una mare la mijloc și câte una mai mică la capete. Era goală pentru că florile erau scoase toate afară prin grădină. Numai în despărțitura despre apus, unde era ușa de intrare, erau clădite mulțime de ghiveciuri sau oale de flori.

Luam și eu câte un ghiveciu de adunam în el culbeci.

Intr'o zi voind să iau un ghiveciu și ciocănindu-l să văd de nu e dogit, am băgat de seamă că sună foarte frumos. Ar fi bun de clopot, mă gândesc și caut să-mi realizez gândul.

I-am făcut o limbă dintr'un lemn tare, i-am fixat-o cu oarecare meșteșug prin gaura din fund, unde am fixat și o pârghie orizontală de capătul căreia am legat o frânghie de care se trăgea clopotul. Pe urmă am mai făcut două clopote, unul mai mic iar unul mare de tot, ziceam că e ca cel din Iași dela Mitropolie, ori dela Ierusalim.

Clopotele le-am așezat în despărțitura dela ușă pe care o numiam tinda bisericii. Le-am a-

târnat de o poliță pe care se puneau ghiveciuri și care era par'că înadîns făcută pentru atîta lucru.

Tot de polița aceea am atârnat și toaca.

Toaca era chiar toacă, o scîndură mare de teiu uscat ; iar cele două ciocane le făcusem din cociani de porumb, anume partea dela cotorul porumbului desfăcut de boabe. Băteam cu cozile și răsuna ca o adevărată toacă.

Toată ziua tocam și trăgeam clopotele.

Preot eram eu. Imi făcusem odăjdii de hârtie și potcap roș de protopop.

Am învățat pe Alecu Alexandri, băiatul lui D-1 N. Vasiliu și încă vr'o doi alți băeți să toace și să tragă clopotele, căci eu fiind ocupat cu slujba, ca preot, n'aveam când să mă țin de tocat și de clopote.

Dascăl de strană mare era Iorgu Georgescu. iar de strană mică un elev : Ungureanu, par'că Ioan Ungureanu.

Intr'o zi, într'o Joi după prînz, am făcut o slujbă mare, a fost și lume la biserică. A fost D-1 N. Vasiliu cu cocoana, a fost un număr de școlari : Tibichi, Gagea, Popovici Ioan, fetițele grecului, mi se pare : Maria și Aglaia Neculau. A fost o slujbă lungă și frumoasă în care cel mai mare rol l-au avut toaca și clopotele. Era o clopoteală de te azurzia !

Cântam, citiam Apostolul, Evanghelia și făceam de toate, iar lumea se uita la noi și se prăpădia de răs.

După slujbă, Madame Vasiliu ne-a poftit pe la D-lor și ne-a dat dulceață cu apă și prăjituri.

Când n'aveam școală, parte de timp după ce-mi învățam lecțiile, o treceam cu ale profesoriei, cu cancelaria școlii : liniam și scriam cataloage, treceam notele, țineam în curent matricula, după cum cerea Cuconul Costache ; partea cealaltă de obicei desemnam, îmi plăcea desemnul și par'că nu-mi lipsia nici ceva talent. Desemnam de toate : oameni, animale, case, vederi, și mai ales caricaturi. Intrebuințam culori — acvarele ori cel puțin creioane colorate. Desemnam și dedeam la cine-mi cerea. Oamenii din sat mă lăudau, tatăl-meu însă nu prea era încântat.... Se temea să nu mă fac zugrav,— vorbia de zugravi de biserici ; zicea că zugrăvia e meșteșug calicos, câți zugravi cunoscuse el toți erau părliți și nu se țineau de cuvânt.

Și mai era ceva pentru care nu-i plăceau desemnurile mele. Eu le dădeam cui le cerea. Oamenii ori femeile când le duceau acasă, le puneau pe pereți. Și unde pe pereți ? Unde găsisiau locul cel mai potrivit ? Se puneau la icoane sau lângă icoane.

De aci indignrea tatălui-meu.

— Mă duc la om, zicea el, să-î fac o aghiasmă, o sfeștanie, și când dau colo la icoane, să-mi fac cruce ori să dau cu tămâe, ce să văd ? Țigani, jidani, câni ! !.. la icoane ! !

Altă dată, când mă săturam de desemnat și n'aveam ce face, nefiind cine să vadă de mine, să mă supravegheze, făceam și prostii.

Odată m'am luat cu vr'o câțiva băeți și m'am dus prin pădurea Goștilor, unde m'a gonit un șarpe și m'a apucat ploaia.

Altă dată eram să mă împușc.

Am găsit într'un sărtar la Cuconul Costache un pistol. L-am luat, la-m clănțănit, m'am dus prin bucătărie, am clănțănit cu el asupra babei — bucătăresei; am clănțănit asupra lui Bzedică, asupra pisicei, apoi am luat o măgălie de chibrit și-am pus-o pe cilindru în loc de pețiță ori capsulă. Am tras de piedică, cocoșul a lovit cilindrul, dar n'a pocnit de loc. Eu voiam să pocnească. Voiu să văd dacă e astupat. Il duc la gură și-i suflu în țeavă. Nu răsufală. Nu răsufală, dar văd par'că ceva fum la cilindru!! Il întorc atunci să mă uit la cilindru, dar când îl întorc, deodată: pooc!! și se isbește îndărăt spre piept. Am rămas zăpăcit. Când mă limpezesc și mă uit înaintea mea — eram pe prispa din dos unde era o bucată de balcon, la bucătărie, ce să văd? Câteva găini moarte, împușcate și altele vr'o câteva se sbăteau să moară.

O clipă dacă zăboviam și nu întorceam pistolul, pocnia în gură la mine.

Imi mai aduc aminte de-o ispravă.

Intr'o zi nu știu ce căutam pe sub pat, o minge, mi se pare.

Sub pat am găsit o goarnă de lăutari, goarnă simplă, fără clape. Cuconul Costache o găsisese și el pe drum, pierdută de niște lăutari. O mai

văzusem eu, căci când a găsit-o a trecut cu ea pe la noi, prin Lungani; era cu părintele Ioan și cu primarul.

Ce bucurie pe mine. Invățasem mulțime de strigări de goarnă dela pompierii din T.-Frumos și știam să le fluer. Acum o să le învăț din goarnă.

Numaidecât m'am apucat de lucru. Cuconul Costache nu era acasă. In câteva minute am învățat să suflu. Imi venia greu că răsuna prea tare. Mi-am adus aminte că soldații puneau mâna și o astupau, eu am băgat într'ânsa un prosop.

De-ací 'nnainte regulat, cum pleca Cuconul Costache la greci, eu hai la goarnă.

Până aci cântam din harmonică, din vioară, din fluer — se 'nțelege, după ureche, nu cu note.

In scurtă vreme cântam toate semnalele care le știam și marșul.

Știam să le cânt, dar le cântam tot înnăbușite cu prosopul. Aș fi voit să găsesc un prilej să le cânt odată afară, în aer, în larg.

Iacă într'o zi pe la amiază, baba bucătăreasa aproape plângând se dă de ceasul morții că a făcut o prăjitură care-i place lui Cuconul Costăchel și Cuconul Costăchel nu mai vine și prăjitura o să cadă, o să scadă, nu știu ce-o să mai facă! Ar trimite pe cineva la greci, să-l cheme, dar n'are pe cine!! Țibichi tocmai acum nu-i acasă.

— Vrei să ți-l chem eu într'o clipă? întreb eu.

— Dar cum nu, mamă ; cum de nu !! Îți faci o pomană mamă !...

— Bine, zic eu. Intru în odae, scot goarna de sub pat, mă duc în cerdac, o îndrept spre casa grecilor și zi-i : Ta-ta-ti-ra !! Ta-ti, ra-ti, ra-ti-ra !... etc.

Nu isprăvesc bine și numai ce-l văd de departe pe Cuconul Costache al meu, aproape în pas gimnastic, cu capul gol, cu pălăria în mână și descheiat la haină, venind spre școală.

— Vine, mamă....

— Să trăești, să trăești, puiule, zice baba ; dar eu nu prea sunt încântat de reușită, îmi pare că... am cam scrintit-o. Mă duc în școală și mă apuc de citit, îmi făceam de lucru, mă temeam să nu mă certe. Cuconul Costache însă ce-mi zice :

— Nu trebuie să mai cânti ! Ce-o să zică oamenii ? O să zică : profesorul nostru petrece, face chefuri cu muzica !...

Eu m'am uitat la el și mă gândiam : Ce se potrivește ?

* * *

În sfârșit cum a fost, cum n'a fost, am făcut la școală la Goești și clasa a treia, după programa școalelor urbane și mi s'a dat atestat de trei clase ca să mă duc la T.-Frumos în clasa a patra.

Când mă duc însă la T.-Frumos să mă înscriu în clasa a patra, institutorul de clasa a treia, Ștefan Averescu și Directorul Iancu Verdeanu

zic că nu se poate să fi făcut la țară clasa a treia așa de bine cum se face la oraș și atunci băiatul n'o să se poată ține de ceilalți.

— N'o să se poată ținea ? întreabă tată-meu, speriat de ce se întâmplase altă dată cu clasa a doua. Decât să nu se poată ține, mai bine să facă încă odată clasa a treia.

Astfel am mai pierdut încă un an.

Dar ce-ați zice dacă v'aș spune că am mai pierdut încă unul, că am rămas încă un an repetent în clasa a treia ?

Iată cum s'a făcut.

În clasa a treia am legat prietenie cu un coleg, Niculescu Ioan, cu care mă înțelegeam foarte bine. Niculescu însă avea defectul că se certa pentru toate nimicurile și arunca vorbe urâte.

Eu cu situațiunile mele trecute : monitoria din clasa întâia dela Părinetele Sandovici, monitoria și cam profesoria dela Goești, ajunseseam foarte pretențios și, cum se zice, cu nasul de ceară, îmi săria țâfna și numai decât săriam la bătae.

Din pricina asta deseori se întâmplau lucruri regretabile între mine și prietenul Niculescu. Îmi aduc aminte că într'o zi Niculescu, fiind la mine, nu știu ce mi-a zis, că am sărit la bătae.

În timpul acesta, gazda mea care nu fusese acasă, deschizând ușa, ne găsește încăerați : îl băgasem pe Niculescu după un cufăr și acolo îl ghigosiam cu pumnii.

— Dar ce faci acolo ? mă întrebă gazda.

— Nimic, răspund eu, Niculescu a venit la mine.

Și eu, adevărat, nu săriam numaidecât la bătae, dar Niculescu avea obiceiul că îndată ce-l amenințam cu o vorbă, el începea să se îndese în mine : îmi întindea obrazul și zicea : Na, dă ! Na, dă !... Și eu dădeam. Și cum îl atingeam numaidecât îi curgea sânge din nas.

Ne împăcam însă repede, nu ținea multă vreme supărarea.

Intr'o zi însă eșind dela școală, i-am cârpit iar o palmă lui Niculescu de l-a umplut sângele și Niculescu a spus hotărât că o să mă spună la D-l Averescu.

Eu știam însă că D-l Averescu bătea.

Să mă bată pe mine ? Pe mine fost monitor ? fost ? !... Cu atestat de clasa a treia ? !... Și atunci a doua zi nu m'am dus la școală. Dimineața am plecat la școală, dar trecând pe lângă biserica Sf. Nicolae m'am oprit la biserică unde erau adunați mulțime de băeți de stradă, care trăgeau clopotele pentru un mort.

Am tras și eu clopotele în ziua aceea, le-am tras și a doua zi, iar a treia zi când mă duc la școală, găsesc școala goală, băncile date afară... Eri fusese examen și eu rămăsesem repetent.

* * *

Cu vremea m'am lecuit și de țâfnă.

Eram la Iași, la o gazdă cu alți băeți, dădeam concurs pentru internat la liceu.

Intr'o zi nu știu de ce , sar la bătae la unul cu toată furia.

Un băiat mare de prin clasa a șaptea, care era de față, vine însă la mine și mă prinde de mâni. Eu mă sbat, el mă ține. Mă ține și nu-mi zice nimic, numai se uită la mine.

Eu văzând că mă ține zdravăn și e mai tare mult decât mine, m'am muiat.

— Ți-a trecut ? mă întreabă el. Eu strâng din umere.

— Ți-a trecut ? Ori mai vrei ceva ? Da ori ba ?

— Da.

— Bine, dar ține minte.

Am ținut minte.

RADU NEGRU BASARAB

Cine știe ce-o să mai pățesc !

Așa mă gândiam odată, într'o dimineată de întâiu Septemvrie. Mă gândiam și mergeam grăbit la deal, cu ghiozdanul la o parte și pășind pași mari, că doar acum eram mare, că intram doar în clasa a patra a școalei primare de băieți din Târgul-Frumos.

Mergeam acelaș drum ca și anul trecut, căci sedeam la gazdă tot la cocoana Marghioala în șesul iarmarocului dela Sf. Ilie.

Drumul mergea dela capiștea jidovească spre răsărit, trecând peste Bahluiu podul dela Dascălul Vasile și apucând mai încolo la deal spre Cuvioasa Paraschiva. Dar eu treceam numai podul ș'apoi o luam la stânga, la deal, pe cărărușa de lângă fântâna cu cumpănă ; pe lângă ograda hanului Leon ; tăiam ulița mare, treceam prin ograda lui Dumitrache Timuș, ginerile cocoanei Marghioalei, care de altfel se iscălia Maria Po-

pescu ; eșiam la casa Stamateoaei, ș'apoi o luam la stânga spre apus pe la casele lui Naum, printre casele lui Todirică Rusu și ale lui Baptist, și când ajungem pe tăpșanul de dinaintea porții lui Secache, iaca și școala, că școala era tocmai sus în deal lângă pompierie. Catargul cel 'nalt, de unde se păzea de foc era lângă gardul școalei.

Cine știe ce-o să mai pățesc !

Coconul Iancu Verdeanu, Directorul, profesorul de clasa a patra aud că e om bun, dar cine știe !.... Băeții din clasa a patra stau tot cu ușa închisă. Nu se vede nimic ce se întâmplă pe la dâșii prin clasă, nici ei nu spun nimic la nimeni.

De intrat pe acolo nici vorbă. Hanganul Vasile ori nu știu care dela noi, din clasa a treia, numai a crăpat o leacă ușa la clasa a patra și deodată toți au sărit la dânsul !...

Cuconul Iancu Verdeanu pare să fie om bun, samănă cu moșul Manolache. El nu se supără să te bată. Când prinde pe un băiat că a făcut ceva, îl iea numai așa o leacă de ureche și-apoi îl trimite : hai, du-te ! Mai de multe ori îi dă la palmă, dar nu bate la palmă ca d-l Averescu, ori ca ceilalți, cu varga mare, groasă, pregătită înadins. Cuconu Iancu îți dă la palmă cu ce-i vine la îndemână, c'un toc, c'un plumb de scris, câteodată și cu două degete. Dă repede și strigă : ține, D-le, ține ! Ține, D-le, ține ! dar nu te doare mai de fel.

Dar aud că de-acuma Cuconul Iancu vrea să iasă la pensie și în locul lui să fie Domnul Averescu sau unul din ceilalți.

Ti-i-i! Ce bate Domn-Averescu acum în clasa a treia, dar când o fi la clasa a patra, apoi curat că te face pastramă, cum zice Părintele Sandovici, dela clasa întâia.

Par'că-l văd pe Domnu Averescu în clasa a treia. Ușa clasei se deschide în fața băncilor. Băncile lungi dela un perete la celalt, de-abia rămâne de-oparte și de alta, pe la capete, câte puțin loc pe unde trec băeții. Cele două ferestre ale clasei sunt în peretele din fund, la spațele băeților. Când stai într'o bancă ai în față ușa, în stânga, în colț tabla în dreapta, în celalt colț soba, iar lângă sobă despre bănci catedra cu fața spre bănci și cu spătarul scaunului către sobă.

Băeții în clasă.

A sunat clopoțelul.

Procitesc, adică citesc lecțiile. Iși repetă fiecare lecțiile înainte de a fi ascultat. Citesc toți așa de grăbit și cu glas mare, că se face o bâzâială, o vorbărie de nu se mai înțelege nimic.

Peste un sfert de ceas când începe șgomotul a se mai rări, a se mai muia, când începe a mai auzi peste bănci sburând câte o vorbă: „Alexandrescu, ce mi-ai luat călimara?!...”, „Scipitin, mi-ai adus patru parale, datoria?”, „Le pădatu, să știi că te spun la Dom-Averescu!! — ușa se deschide.

În uşă se vede Domn-Averescu.

Se face o tăcere de pustiu.

Domn-Averescu mic de trup, scurt dar bine legat. Părul negru, cam mare, retezat de jur-împrejur şi cărare la o parte. Mustaţa mică, neagră şi barbişon negru drept în vârful bărbiei.

Domn-Averescu intră, închide uşa, merge până la catedră de-şi pune pălăria, apoi se întoarce spre uşă, adică spre icoană :

Rugăciunea.

După rugăciune Dumnealui începe să se primble prin faţa băncilor, iar băeţii citesc în gând.

Domn-Averescu se primblă cam vr'un sfert de ceas, apoi se urcă pe catedră, strigă la catalog şi s'apucă de ascultat.

La ascultat cheamă afară câte şapte, opt băeţi sau câte o bancă întregă. Se înşiră toţi împrejurul catedrei, în faţa băncilor şi spun pe rând lecţia. De pildă la gramatică atunci când cu adjectivele. Spune fiecare întrebarea şi apoi răspunsul ca în carte.

— De câte feluri sunt adiectivele ?

— Adiectivele sunt de trei feluri : cardinale, ordinale şi *distribotiv*.

— A ! *Distribotiv* ? ! Zice Domn-Averescu. Măgarule, mergi la părete. Cellalt.

Băiatul cu *distribotivele* trece lângă părete şi un altul urmează să spună lecţia :

— De câte feluri sunt adiectivele ?

— Adjectivele sunt de trei feluri *cardinale*, *ordinate*....

— A-ha ! Ordinate ! gardinale !! la părete.
Cellalt.

— De câte feluri sunt adicătivele ?

— Adicătivele ? ! La părete. Cellalt.

— De câte feluri sunt adiectivele ?

— Adiectivele sunt de trei feluri : cardinale, ordinale și distribulite.

— Distribulite !! Mergi ! Cellalt.

— De câte feluri sunt adjectivele ?

— Adiectivele sunt de trei feluri : cardinare, ordinare....

— Ordinare !! Mergi. Cellalt.

Și așa mai toată clasa merge la părete.

Ș'apoi după ce-i trimite pe toți la părete, Cucurul Ștefănache Averescu numai trage colo săltarul dela catedră și începe a scoate la vergi și a le căuta și a le alege, care e mai groasă, care e mai tare, care e mai nodoroasă, ș'apoi țî-i ia pe rând. Cheamă câte pe unul dinaintea lui la catedră.

— Ține palma.

Băiatul întinde palma cu frică și-o tot trage îndărăt.

— Ține bine, măgarule.

Băiatul vrea s'o ție, dar tremură, plânge, se roagă, și fără să vrea o trage innapoi.

Dumnealui ține varga ridicată în sus numai gata să dea, și vrea ca băiatul să ție mâna drept sub vargă, întinsă bine și nemișcată.

Băiatul, cum s'o țină ? ! O întinde el odată, dar când se uită sus la vargă, trage palma îndărăt.

Și dacă se întâmplă de trage băiatul mâna și D-lui dă cu varga în vânt, apoi se supără și-i dă cu varga peste mână, peste cap, pe unde apucă, până ce ține palma bine.

Ș'apoi are niște vergi de ustură, Doamne, Dumnezeule !!... Când mi-a dat și mie atunci geografie !!... Numai una la palma dreaptă, dar nu știu cum s'a nimerit tocmai peste încheeturile degetelor. Mi s'au umflat cele trei degete mari de nu le puteam îndoi de loc. Nu puteam ținea bine nici lingura la masă. Fetița cea mică a gazdei unde ședeam atunci se mira de mine : uite, mamă, Toderiță cum ține lingura ! Vr'o săptămână m'au durut degetele. Și pentru ce ? Dimineața când să eșim din școală, ne dă lecție la geografie și după masă la două ne ascultă. De unde să știi să arăți pe hartă ? Harta în clasă pe părete și noi acasă ! Când ne-a dat lecția a pus pe Niculescu Ioan de a citit, — că așa face D-lui la geografie, pune pe un băiat de citește, iar D-lui arată cu varga pe hartă. Atunci n-a dat lecție : Germania, și era de arătat mulțime de locuri : Hamburg, Brunswick, Dantzig, Leipzig și altele câte sunt în Germania. D-lui le-a arătat, dar noi n'am văzut nimic. De unde să vezi din bancă tocmai la tabelă, că la geografie punea harta pe tabelă ! Și harta veche și pe dânsa scris mic.

Când venim după masă la două, spune lecția la geografie și arată la hartă !!... Când puneai varga pe hartă și începeai să spui, numai ce auzai :

— La părete, măgarule !

Ș'apoi și obiceiul lui Domn-Averescu să tă-răgăneze și s'o lungească.

Mai bun era Părintele Sandovici. Par'că văd când l-a bătut pe Ardealeanu Vasile. L-a înhă-țat odată de păr și a început a învârti, și dă-i și dă-i și dă-i împrejur, o bucată până ce nu mai poate ; ș'apoi întoarce și în partea cealaltă și iar dă-i și dă-i și dă-i și când îi dă drumul, îi face vânt odată de-ajunge tocmai cu capul de tabelă. Răstoarnă tabela și cade și el acolo ca un sac. Bate rău Părintele Sandovici, dar repede. Te temi de nici nu știi pe ce lume ești, când vezi ; dar nu ține mult.

Domnu Ionescu dela clasa întâia iar bătea rău, bătea și la bancă, întindea pe băiat pe bancă, puneă să-l țină doi la cap și doi la picioare, ș'apoi s'apuca de tras cu varga. Și țipa băiatul cât îl lua gura și el da, da, da, nu se uita acolo ; da, da până ce isprăvia ori până ce rupea varga ! Da de multe ori lua și a doua vargă, și-a treia, dar tot repede. Cum l-a bătut atunci pe Ghiță Osu !

Și coconul Tudorache Verdeanu dela clasa a doua bătea cam încet ; dar Domn-Averescu când începe nu mai isprăvește. Când mântue el de ascultat și s'apucă să bată pe cei ce n'au știut lecția, apoi începe colo încet și trăgănat :

„Ian ține palma ! Ține bine ! Mai sus ! Mai jos ! Mai încolo ! Mai încoace !” — Jap ! îi trage una. Băiatul plânge, se roagă. El îi face

semn cu varga să mai țină : Haide, haide mai repede ! Ține palma ! Ține bine ! și iar : Mai sus ! Mai jos ! Mai încolo ! Mai încoace. Iar : jap ! și tot așa de ți se închide sufletul, țe apucă înecăciunea, un tremur, o frică, de nici nu mai știi unde ești. Se face în clasă o tăcere de nu se aude nici mărc. Șed băeții, nici nu suflă. Parcă tot te aștepti ca acuș să te apuce și pe tine. Și chiar se 'ntâmplă și asta. Numai te pomenești c'auzi : Dar tu de-acolo ? ! Ian vină 'ncoace !! N'a pățit-o astă vară Alexandrescu ! Bietu-Alexandrescu are obiceiul câteodată când se cam teme, când se cam îngrijește de ceva, face din gură așa nu știu cum parc'ar râde. Lui Domn-Averescu i s'a părut chiar că râde și numai ce-l auzim : Tu de colo, ian poftim ! și i-a tras o bătae !...

Doamne, oare de ce-or fi profesorii așa de răi ? ! Eu par'că n'aș putea să fiu profesor. Greu ! Ai de bătut atâția băeți și încă de atâtea ori ! Uite, cum e Luni dimineața ai : religia, gramatică, istoria, citirea : patru, adică ai de bătut de patru ori. După masă două : de șase ori. Chiar greu.

Dar lecții aș putea să dau și eu. Numai la geografie ar trebui să învăț a arăta pe hartă, și la aritmetică să fac lucrare la tablă, cum face Domn-Averescu când dă lecție, iar încolo, la religie, gramatică, istorie, științe naturale, învață băeții singuri din carte, numai trebuie să le spun de unde și până unde să ia lecție. La ca-

ligrafie scriu după model : poți să-i bați pe oricare, că nici unul nu scrie ca acolo în model.

Cine știe cum o mai fi și în clasa a patra. Cocorul Iancu Verdeanu bun, bun, dar cine știe cât de bun o mai fi ! Cine știe ce vină îmi găsește, chiar acuma la început ! Te pomenești că-i vine să mă asculte ceva.

Ian spune despre... despre...despre cine știe ce. De unde să-i spui ? Cine știe ce-o să mai pățesc !

Cu gânduri de acestea ajung în dreptul porții lui Lecachi, în fața școalei.

Poarta școalei deschisă larg. La vale, în mijlocul ogrăzii mari, școala albă, văruiată frumos. Parcă nu prea îndrăsnesc să intru.

Băeți nu se văd de loc. Poate nu mai e școală aci ! Ori a sunat clopoțelul și băeții sunt prin clase ? Am întârziat ! Am luat-o rău dela început !

Merg repede și cam în vârful degetelor să nu mă prea simtă..

Urc scările.

Pe ușă o hârtie. Lista cărților de clasa a patra.

Na ! Cărțile ! Și eu n'am știut nimic, n'am nici o carte. În tot ghiozdanul am numai două caete. Și acelea le-am făcut așa fără să-mi spună nimeni, nici n'am știut ce să scriu pe ele, am lăsat loc alb, am scris numai : *Caet pentru.... a elevului din clasa a patra a școalei primare din urba Târgul-Frumos. Teodor... 1870, Septembrie în 1.*

Deschid ușa dela intrare.

Tăcere.

E târziu ! Am pățit-o !

Ușa din stânga dela clasa a patra închisă.

Mă apropii încet.

Mă aștept să văd pe Coconul Iancu Verdeanu dar în minte îmi răsare tot Domn-Averescu, cu varga în mână pe catedră.

Ascult la ușa. Vorbă ! Gura lui Manoliu Dimitrie.

Intru. Numai vr'o trei băeți.

— Hei ! Iaca și Toderiță, strigă Alexandrescu Ioan, cu bucurie.

Dar eu nu mă bucur.

Samănă a pustiu ! Prea dimineață. Mai e vr'un ceas până să sune clopoțelul. Prea puțini băeți. Clasa prea mare, prea goală. Mă prinde o frică de nu știu ce să fac.

Școala nu se începe încă vr'o săptămână, că zice că nu e acasă Coconul Iancu Verdeanu. D-lui e la moșie.

În fiecare zi vin la școală, dar în fiecare zi tot cu frică și cu frică din ce în ce mai mare ; parcă mi se pare că eu sunt de vină că întârzie începutul școlaei și când o începe odată, o să dau seamă.

În sfârșit vine și ziua începutului.

— Hai în clasă, băeți, c'a venit Cc. Iancu.

La fugă în clasă.

În graba cea mare însă, în loc să intru în clasa a patra, deschid ușa la a treia și dau cu ochii de Domnu Averescu.

— Ce este ? mă întrebă.

— A venit Cc. Iancu, răspund eu și rămân zăpăcit în ușa.

Cum am plecat de acolo, cum am ajuns în clasă la noi, nu știu.

Când a intrat Cc. Iancu credeam că intră Domnu Averescu să mă ia în primire.

Se face rugăciunea. Băeții șed jos. Eu cu gândul la Domn-Averescu rămân în picioare.

— Ce vrei ? întrebă Cc. Iancu.

— Nimic.

Coconul Iancu s'așează pe scaun, reazimă amândouă mâinile pe masă și începe :

„*Dragi Băeți,*

„De astăzi începem materiile clasei a patra. Incepem Istoria Românilor sau Istoria Patriei.

„*După Dumnezeu trebue să ne gândim la Patrie. Și când ne rugăm lui D-zeu, tot pentru Patrie suntem datori să ne rugăm mai întâiu*”.

Cu astfel de vorbe Cc. Iancu începe lecția de Istorie. Dar eu nu sunt obișnuit cu explicații. Până acum n'am văzut pe nici un profesor explicând. Mie mi se pare că Cc. Iancu ține un discurs, ceva ca la împărțirea premiilor, de aceea mă ridic în picioare.

— Ce este ? întrebă Cc. Iancu.

— Nimic.

În clasa a patra făceam la Istorie : dela Mi-hai Viteazul până în zilele noastre, căci partea dela început o făcusem în a treia. Coconul Iancu însă, înainte de a intra în materie. face acum

o scurtă ochire asupra acelei părți. Vorbește despre Traian, despre coloniști, despre năvălirile barbarilor, despre suferințele Românilor. Ne înfățișează un tablou așa de viu, ne deșteaptă în suflet așa interes de viața Românilor din acele vremuri, că ascultăm fără să suflăm, îi sorbim cu nesațiu vorbele lui calde, bătrânești, pline de milă și de bunătate. Iar când ajunge de spune :

„Astfel D-zeul părinților noștri nu uită pe bieții Români, și cu ajutorul său, după atâtea suferințe, Radu Negru Basarab, scoborând din munții Făgărașului, izbândește să închege la poalele Carpaților un stat românesc, din care cu vremea trebuia să iasă o Românie mare“...

Pe mine mă apucă o jale grozavă. Imi pare că Români au fost dat și ei peste un Domn-Averescu care îi făcea să sufere. Și când aud că au scăpat de acea suferință, de odată parcă mă umplu de bucurie. Mă cuprinde un fel de milă. Mă înduioșează un fel de recunoștință către Radu Negru. Simțesc ca o strânsetură în gât și încep să plâng.

— Ce este ? întreabă Cc. Iancu.

— Nimic, răspund eu.

— Dar de ce plângi ?

— Așa.... Radu Negru Basarab....

LUNGANI

Incheind capitolul intitulat : *La Goești*, în seara de 31 Decembrie 1925, când lăsam creionul din mână, mi-au sosit cu plugușorul băeții dela Lungani, studenți aci în București : Rotaru, Roman și alții de pe acolo din alte localități din Moldova. Au venit cu plugușorul cum se face la Lungani, cu *buhaiu*, cu *tobă*, cu *fluer*, cu *clopote* și au spus de pe acolo un plugușor frumos care a ținut vr'un sfert de oră, cu jupânul gazda care a adunat secerători :

Nepoței și nepoțele
Cu secerele mărunțele,
Cu mănunchiu de viorele,
Când a fost grâul treerat
A încărcat :

Douăsprezece cară cu povară
Și-au plecat cu ele la moară,
Douăsprezece cară mocănești

Și-au pornit la moară la Ivănești.
 Iară hoața de moară
 Când a văzut atâtea cară cu povară
 A pus coada pe spinare
 Și-a pornit la Lunca Mare.
 Lunca Mare frunză n'are
 Lunca mică frunza-i pică.
 Iar morarul meșter bun
 A luat un căuș de grăunțe
 Și unul de făină
 Și-a zis : Ptru-ptru-ptru
 Și na-na-na,
 Moara sta și se uita.
 I-a dat un pumn în șele
 Și-a pus moara pe măsele
 A făcut cioc-boc
 Și-a pus moara la loc.
 Și nu curgea făină,
 Ci curgea aur și mărgăritari
 În curțile D-stre, boeri mari !
 Iar jupâneasa gazda
 A bătut în sită și 'n covată
 Și-a făcut un colac frumos
 Ca fața lui Hristos.

La plecare, unul din băeți, mi se pare Ro-
 man, a zis : Ce trebuie să fie pe vremea asta la
 Lungani !

Vorbele astea mi-au făcut milă de băiatul
 care doria de satul lui și de cei de-acasă dela
 el, numai decât îmi deșteptă un șir de amintiri

din copilărie din noaptea Sfântului Vasile dela Lungani : un sunet, un răsunet, o forfoteală amestecată de sunete apropiate și îndepărtate, de clopote și de talangă, cu sunete de buhaiu, de fluere, de tobe, de pocnituri de bice și de strigăte trăgănate de : Hă-ă-ă-ă-i-hă-ă-ă-ă-i !!

În adevăr, ce e la Lungani în seara Sf. Vasile !!

Parcă mă văd noaptea în casă, cu lumânarea stinsă, la fereastră, cu capul sub perdea, ascultând plugușorul și uitându-mă în curte la flăcăii înșirați câte trei-patru pe zăpada albă și la răstimpuri strigând hăi-hăi și trosnind din bice. Mă uitam la unii cum plecau, la alții cari veniau de le luau locul, și treceau ceasurile unul după altul pe nesimțite. Câte odată se făcea o pauză ; nu se mai auzia nimeni, ziceai s'au isprăvit, când deodată auziai un sunet de clopot mare de trăsură ori talangă de boi și un glas de cioban ori de bade de pe-afară din sat, de pe la o perdea de oi sau de pe la vr'o căsoae ori herghelie : Ha-ho, ha-ho !! Seara a 'nserat, noi cu plugul n'am umblat. Ian mai îndemnați flăcăi !! Hăi ! Hăi....

Dar capra sau brezaia, cum îi zic pe-aici ?

Când venia capra s'auzia de departe.

Cu capra erau toți flăcăii din sat, treizeci, patruzeci.

Umblau cu lumină, cu un fel de tortă. Puneau o păcorniță aprinsă într'un țăpoi de lumină cine știe până unde. Flăcăii toți strigau :

Ho-ho ! Ho-ho ! iar capra behăia ori necheza cum fac caprele. S'auzeau clopoței dela capră, cântec de fluer și sunet de mers de pași pe zăpadă.

Lungani !! Câte amintiri plăcute din copilărie îmi năvălesc în minte scriind aceste rânduri și un șir de lacrimi îmi întrerup scrisul ! !...

De ce lacrimi ? Regret că nu sunt acolo ? Regret că nu mai sunt ce-am fost ? Regret că nu mai sunt copilul cu sufletul fermecat de vraja misterioasă a unei nopți din altă lume ? Nu știu. Nu știu, dar văd ce mult loc ține în sufletul nostru dragul de satul tău, de neamul tău, de țara ta, de patria ta.

6 Ianuarie 1926.

LA IAȘI

— Bătaia, da, bătaia !... zice Părintele Vichente....

Părintele Vichente, preot la Biserica seminarului — Ieromonahul Vichente.

Era pe la sfârșitul lui August 1871, la Seminarul Socola din Iași.

Zi frumoasă. Orele două după prânz. Cerdacul lung dela clădirea veche a seminarului așezată cu fața spre răsărit, era acum în umbră. Soarele trecuse dincolo spre apus.

Părintele Vichente, statură mai mult ca mijlocie, brun, palid la față, barbă neagră, culion călugăresc pe cap, giubea suptire peste antereu, metanii negre în mână, șade lângă prima scară dinspre poartă, pe balustrada cerdacului, spatele răzimate de stâlp, picioarele lungite pe balustradă și puse unul peste altul.

Aproape de el, răzimați de peretele alb din cerdac, mai mulți seminariști de prin clasele mai mari : a patra, a cincea.

Scara vine în dreptul unei sale care duce din dos în grădina de sus.

Eu venind din grădina, pe sală, când să es in cerdac, mă opresc lângă ușă.

Părintele Vichente mișcând boabele de metanii, vorbește :

— Bătaia, da, bătaia !... Ce vrei ?... Omul e un dobitoc ! Dacă-l lași de capul lui rămâne dobitoc ! Bătaia învață minte. Cu bătae s'au făcut oameni mari. Uite Gheorghe Erbiceanu, Costache Erbiceanu, profesori, mari învățați... Cum era Scriban ? Și dacă a văzut cine era Gheorghe Erbiceanu, i-a dat fata, l-a luat ginere. Și câți și câți alții. Adică Mihalache Cogălniceanu n'a mâncat bătae ?

— Dar Cogălniceanu n'a învățat în țară, el a fost la Paris, la Berlin, zice un elev de lângă perete.

— Ei, și dacă a fost acolo, atunci l-au bătut nemții și franțuzii. Ce vorbești D-ta ? Petru cel Mare cum i-a civilizat pe Ruși ? Bătae dela roate ! Ii bătea și încăleca pe dânșii. De unde e cnutul ? !... Cum și-au băgat Rușii mințile în cap ? ! Acolo, în Rusia, poți să mănânci câtu-ți place, să bei, să cânti, să joci, treaba ta ; dar dacă te-apuci să vorbești de rău, atunci se schimbă vorba. Numai ce te pomenești că te chiamă la poliție. Te duci acolo, te primește frumos, te poștește pe scaun : Fiți bun de mai așteptați puțin, te tratează cu țigare, când deodată numai vezi că niște clape de fer ți se răstoarnă peste brațe, peste picioare, peste piept ;

jilțul pe care șezi se lasă în jos, scoboară într'o pimniță, apoi deodată se întoarce cu fundul în sus și pe fundul lui încep să curgă o ploaie de lovituri de cnut, lovituri de plumbi. În scurt, dar te bate de te rupe. După asta, jilțul se întoarce la loc și se ridică sus.

Când te deștepți vezi alături, pe-o măsuță, un pahar mare, un ștacan de vutcă.

— Poftiți, mă rog, nu vă supărați, zice polițaiul. Te mai lasă vr'o câteva minute, apoi îți spune :

— Asta a fost pentru că eri ai vorbit cutare și cutare.... La revedere....

Dar călugării greci cum băteau ? ! Cum l-au bătut pe Veniamin ? ! Mitropolitul Veniamin Costache, când era băiat în școală la Tre-Sfetele, l-au bătut de a fugit tocmai la Târgul-Neamț !...

Il bătea la falangă, așa se chema bătaia.

Il lua pe băiat și-l băga într'un știubeiu de-i rămâneau picioarele afară și apoi il băteau la tâlpi, îi trăgeau cu varga de țipa ca din gura șarpelui !...

Și-aici, la noi, când era rector Neofit Scriban, cel cu gura strâmbă, venia noaptea pe la miezul nopții în dormitor, cu doi-trei servitori țigani, se duceau la patul băiatului care era vinovat, îl desveliau, îl întorceau cu fața în jos, doi țigani îl țineau și unul îi trăgea de țășnea sângele. Când îl lăsau era ca și mort. Bătae, mă rog, nu șagă, bătae că leșinau și-i apucau frigurile și pe ceilalți băeți cari numai erau acolo

și vedeau bătaia. Așa era înainte. Acuma în seminar e bine, bine de tot. Ce pedepse sunt acuma ? Post, carceră, fleacuri, ca la liceu.

Așa vorbea părintele Vichente.

Iar eu de colo, dela ușa din sală, îmi ziceam în gând : Ce bine ar fi să reușesc la liceu !... Văd că aicea laudă bătaia... te pomenești într'o zi cu țișanii ! !...

Ce era cu liceul ? Eu voiam să mă duc la liceu, tatu-meu însă vrea la seminar. El zicea : Aud de liceu că e școală mare, dar știu că și seminarul e tot așa de mare. Și din seminar știu că au eșit oameni mari, profesori, cari îi știu chiar eu : uite Erbiceanu Gheorghe, care ne e rudă și îl știi și tu, Erbiceanu Costache așisderea, August Scriban și câți alții ! Dela liceu nu știu.... Văd pe feciorii lui Cuconu Costache, oameni mari, cu barbe, zic că au învățat la liceu, dar văd că nu fac nimică, tae frunză la câni, șed pe capul bătrânului tatăl lor !

Tatu-meu m'a pus la o gazdă, m'a înscris la concurs de bursă la seminar, m'a lăsat să dau concurs și s'a dus acasă. Eu însă m'am dus și m'am înscris la concurs și la liceu, și până acum aveam note bune la liceu ca și la seminar.

Voiam să intru în liceu. N'am avut însă noroc. Intr'o zi era examen în acelaș timp și la liceu și la seminar. Am dat la seminar și am întârziat la liceu : n'am mai găsit comisiunea. Am mai umblat eu, dar degeaba. Am rămas deci la seminar.

AMINTIRI DIN SEMINAR

Era pe la începutul lui Septembrie 1871, la seminarul Socola din Iași.

Urmam la școală ca extern, încă nu venise aprobarea concursului de bursieri.

Orele opt fără vr'o zece minute dimineața.

Băeții în clasă. Clasa I-a o odă mare de vr'o zece metri largă pe cincisprezece de lungă. Treisprezece bănci și în fiecare bancă treisprezece elevi. Băncile în amfiteatru. În fața băncilor catedra așezată pe un postament de vr'o trei ori mai lung decât ea.

Băeții, ce băeți, flăcăi, cei mai mulți chiar oameni cu bărbi și mustăți; unii aveau și ei băeți pe-acasă, erau oameni însurați.

Pe lângă dâșii eu eram un copil.

M'am așezat în banca întâia, în capăt, despre ușă. A venit însă un domn pedagog, d-l Crivăț, și a pus pe un alt elev în cap, a zis că eu sunt prea mic. Apoi tot a mai pus unul înaintea

aceluia, așa că eu am rămas al treilea. Pe cel din capăt apoi l-a pus d-l Crivăț să țină liniște în clasă, monitor.

La opt ceasuri sună clopoțelul.

Mă ridic în picioare și mă uit împrejur la școlari. Ce mare e clasa și ce mulți sunt. Bag de seamă că în băncile din față sunt de cei mai mici; cei mari cu bărbi sunt hăt în fund, sus.

Vine un miros de tutun.

Câțiva din cei mari se băgaseră tocmai în fund sub bănci, deschiseseră vr'o două ferestre, stăteau de vorbă și fumau.

Așteptam să vină profesorul din ora I-a. Era un domn Stroian. Om bun, foarte bun și explica frumos și înțeles.

Luaserăm până acum informațiuni depline despre toți profesorii: care era bun, care nu; care punea note bune, care pedepsia. Așteptam să înceapă lecțiile.

De mult mă gândiam eu oare ce-o să mai învăț aci în seminar? Înțelegeam de pildă limba latină, limba franceză, limba greacă, nu le știam și trebuia să le învăț; dar la geografie am învățat în școala primară toate cele cinci continente, ce să mai învăț acum? Dar la aritmetică? Am învățat cele patru operațiuni: adunarea, scăderea, înmulțirea și împărțirea. numere complexe, fracțiuni ordinare și zecimale, interes simplu și compus, dobândă, scont, aliaj, raporturi, proporții, geometrie!! Ce să mai înveți?

În sfârșit, vine profesorul, d-l Stroian. Un om la vr'o cincizeci de ani, roșcovan. Imbrăcat gros, cu o manta groasă cu pelerină și încălțat cu uu fel de șoșoni cu carâmbi (turetce) de pâslă. Se zice că-i erau picioarele umflate.

Cum a intrat, a cerut să se închidă toate ferestrele.

Ne-a explicat despre numerația decadică vorbită. Ne-a spus cum au numărat oamenii întâiu până la zece cu unități simple, apoi dela zece în sus au numărat cu grămezi de zece, ca și cu unitățile simple, zicând o zece, două zeci, trei zeci, etc. Am înțeles și chiar mi-a plăcut. Păcat însă că acest bun profesor n'a mai făcut altă lecție. S'a îmbolnăvit și s'a prăpădit. Il regretau toți școlarii.

Oara a doua, Religia. Trebuia să vină Părintele Silvestru Bălănescu, fost în urmă episcop de Huși. Om tânăr, călugăr nu știu în ce rang. Era blond, nalt și slalb, se zicea că-i bolnav de piept. Mai târziu am auzit că a fost trimis în Rusia la Petersburg să învețe teologia.

În locul lui la școală a venit atunci un pedagog, d-l Moise Pacu, fost în urmă profesor de religie la Galați, defensor eclesiastic la ministerul cultelor, mai târziu senator. Moise Pacu era mic de stat, slăbuț, cu mustățile rase, ca o babușcă. Băeții spuneau că e rău, pune note rele și dă pedepse. Ne-a dat lecție la Vechiul Testament și ne-a vorbit despre Pronia divină. Ne-a vorbit un ceas întreg, dar n'am înțeles nici ce ne-a spus, nici pentru ce ne-a spus.

Oara a treia, științe naturale. Profesor era un domn Grigoriu de care spuneau băeții că e un muntean dela Buzău. În loc să-i zică însă Grigoriu îi ziceau Țiu, pentru că în vorba lui în loc să zică țin clasă, el zicea Țiu clasă.

Cum a venit, s'a suit pe catedră, s'a uitat peste bănci și a început să vobească :

— O să vă explic ceva foarte frumos, dar de sigur că n'o să înțelegeți, pentru că nu sunteți atenți. Așa făceau și cei de anul trecut. Iată de pildă (aci ia pălăria de pe catedră și pune mâna pe panglică), de pildă să ne închipuim că acesta este pământul și acesta *equatorele*. Acuma (punând degetul arătător pe nas și privind la pălărie), dacă acesta este *equatorele*, să ne închipuim că pământul se învârtește ca o sfârlează....

Aci pune iar degetul pe nas și stă de se gândește. De altfel vorbește foarte rar, d'abia când și când scoate câte o vorbă. Stă mai mult cu degetul la nas și se uită la fereastră.

Pe când se uita el așa la fereastra care-i venia în stânga catedrei, iată în liniștea clasei se aude un râset în fundul clasei, pe sub amfiteatrul.

Când își aruncă d-l Țiu ochii, cum era în fața lui, ce să vadă ? Vede apărând în fund, deasupra băncilor, când un cap de băiat cu plete blonde mari, când o pereche de picioare cu ghete și cu ciorapi albi.

— Dar ce e asta ? întreabă profesorul.

— Andreescu, d-le, zice că așa se învârtește pământul, răspunde cineva.

Andreescu era un băiat care zicea că a învățat gimnastică la circ.

— Andreescu ?

— Da, d-le, Andreescu.

— Ia vino 'ncoace, Andreescu.

Andreescu nu vine.

— Da nu vii ?

— Nu, d-le, răspunde cineva, zice că îi rușine.

— Așa ? Atunci ia aduceți-l încoace.

Intr'o clipă se văd doi venind din fund și aducând pe Andreescu.

— Iată-l, d-le

— Tu ești Andreescu ?

— Da, d-le, zic câteva voci, dar ertați-l...

Ertăți-l, d-le.... Alte voci. Ertăți-l, sara-a-a-cul !... D-le, e bolnav ! !... sara-a-a-cul !...

Profesorul se uită la el.

— Intr'adevăr, par'că n'ar fi vinovat, zice profesorul.

— Nu, d-le, nu-i vinovat, sara-a-a-cul....

— Ei, du-te la loc, dar să nu mai faci.

— Și cum am zis, că pământul se învârtește, să ne închipuim, zice profesorul, dar în fund se vede iar când cap cu plete blonde, când picioare cu ciorapi albi.

Mare simpatie aveau băeții pentru d-l Costăchescu, profesorul de latină. Imi aduc aminte de o întâmplare. Odată, pe la miezul nopții, in-

tră cineva în dormitor și strigă : Băeți, hoții la d-l Costăchescu !

Intr'o clipă tot dormitorul a fost în picioare și în câteva minute nu se mai vedea nici un elev. Toți erau plecați spre casa lui d-l Costăchescu.

La Socola se întâlnesc trei dealuri. Unul spre apus pe coasta răsăriteană, a căruia era Seminarul, altul spre miazăzi pe coasta apuseană, a căruia era grădina Sturdza în fața Seminarului, altul spre nord în vârful căruia ședea d-l Costăchescu.

Ca să ajungi dela Seminar în deal la d-l Costăchescu, trebuia să treci printr'un ceir și să treci și o gârliță noroioasă. Parcă văd cum alergau băeții, un șirag lung de închipuiri negre pe albul întins care acoperia toată câmpia ceirului. În cârdul acela mă văd și pe mine cu un picior de pat de fer în mână — un fer care servia drept vătraiu la sobă. N'am ajuns însă la d-l Costăchescu, căci hoții dăduseră mai încoace la unul Belizare. Ce bine că nu erau la d-l Costăchescu ! Ne-am dus însă la Belizare, mi se pare un fost militar, am înconjurat casa, am fost prin grădină. Hoții fugiseră după ce bătuseră pe bietul Belizare. Am deplâns nenorocirea omului, apoi ne-am întors la școală. Imi aduc aminte însă că în drumul spre școală toți am trecut pe la cârciuma din Piscul Socolăi. Ce-am făcut însă ca să scăpăm de pedagogi cari erau toți cu noi ? Când ne-au dat ordin ca să plecăm

noi am și rupt-o la fugă ; dar în loc să mergem pe drum pe unde trebuiau să vină și ei, noi am luat-o deadreptul pe o potecă îngustă, printre șanțuri și am eșit la cârciumă.

Până să ajungă pedagogii pe înconjur pe drumul mare, băeții își făcură cumpărăturile trebuitoare : în primul rând tutun, apoi iar tutun și în sfârșit tutun.

Unii au mai luat și ceva cârnățarie, slănină, brânză, pâine și alte lucruri de mâncare. Cei mai mari, cu bărbi, și câteceva vin.

Era bun bietul d-l Costăchescu.

Ședea toată ziua acasă — când nu era la școală — ședea și citia latinește. A avea el o bătrână care-l îngrijia și pe care băeții o chemau *Baba lui Costăchescu*.

Mai știam de dânsul că nu pedepsia. Când se supăra pe vr'un băiat, îi zicea : *răule !*

Parcă-l văd când a intrat în clasă. A avea o pălărie neagră, cam înroșită de soare, veche. Un pardesiu de culoare cenușie, descusut la umărul stâng spre subțioară ; iar în față nasturul de sus atârna să cază, stătea spânzurat într'o bucată de ață.

La chip oval. Cărare de-o parte.

Un barbison mic în formă de virgulă, ca o coadă de boboc de găscă, cam strâmbă către dreapta.

Ne-a spus că latina e o limbă pe care trebuie s'o învățăm pentru că limba română vine din cea latină. Ne-a învățat cum se citește latinește

și ne-a spus să citim și să traducem niște exerciții din gramatica de Bodilescu, partea I. Alanda canit. Puello ludit, etc. Mie mi-a plăcut mult lecția lui, dar regretam tot așa de mult că baba lui nu-i cosia nasturele care spânzura și mâneca cea descusută. Parcă în ciuda mea însă cât l-am avut profesor pe d-l Costăchescu, adică până ce am eșit din clasa a IV-a, mâneca a rămas tot descusută. Nasturele dela o vreme a dispărut însă, lăsând în urmă-i numai o bucată de ață neagră, care atârna ca o lacrimă de tristeță după bietul nasture dispărut.

După latină vine lecția de istorie.

Profesor de istorie Neculai Giurgeanu. După informații rău, varga lui D-zeu. Te ocărește, îți pune note rele și te pedepsește.

Când a sunat clopoțelul ca să vie Giurgeanu, parcă îngerul morții ar fi trecut pe deasupra băncilor. Toți flăcăii cei cu mustăți și bărbi, din fund, de pe sub băncile amfiteatrului, unde stăteau de vorbă și fumau, au început să iasă și se urcă sus pe bănci. Auziseră că Giurgeanu strigă catalogul și care e absent e vai de steaua lui, tot anul îi pune note rele și-l pedepsește.

În clasă ca în biserică tăcere. Băncile amfiteatrului pline până sus în fund, unde ședeau cei mari cu bărbi — patriarhii — cum le ziceam noi.

Un băiat stătea la ușă cu ochii în gaura cheii, pândeau să vadă când o veni Giurgeanu.

Din când în când se aude numai câte o tusă

innăbușită. În sfârșit cel dela ușă o rupe la fugă în bancă.

— Vine !

Toate inimile bat de frică și clipele trec cu greu. Toți ochii sunt îndreptați spre ușă. Acolo e misterul.

— L-ai văzut ?

— Da, vine cu condica, catalogul.

În sfârșit ușa se deschide.

— E el. Nalt. Barbă neagră, lungă. Frumos la față, dar posomorât. Merge drept la catedră. Urcă, lasă condica din mână. Rămâne în picioare, se uită în fund pe deasupra amfiteatrului. Pune mâna strașină deasupra ochilor să vadă mai bine.

— Tiiii ! Ian te uită, mă rog, ce mai de-au venit !! Ce bărbi ! Ce capete de hoțomani !... Au defundat codrii !... Au fugit de oaste !... Au venit la pomană, la popie !... Trebuie să fie vr'o două sute ?

— Nu, d-le, răspunde monitorul, sunt numai o sută optzeci.

— Numai o sută optzeci !

Cu aceasta d-l Giurgeanu încheind vorba, s'așează jos și începe să facă apelul nominal.

Toți profesorii de până acum ne-au spus că obiectul lor e cel mai important. Numai cel de matematici ne-a vorbit mai puțin, ne-a spus numai că matematicile obișnuesc mintea să judece drept. D-l Pacu-Păcușor — cum îi ziceau băeții — ne-a vorbit mult despre însemnătatea stu-

diului religiei, pe care l-a băgat tot în Pronia divină, dar n'am înțeles ce ne-a spus. Trebuie să fi spus lucruri interesante, pentru că era băiat serios, cel întâiu în clasă, dar noi nu eram pregătiți să înțelegem lucruri așa înnalte.

D-l Țiu ne-a vorbit și el mult, nu-i vorbă că mai mult a stat cu degetul la nas — cu chip că se gândia — și se uita spre fereastră decât vorbia.

După prânz ne-a venit profesorul de muzica vocală Petru Sfițescu. Ne informasem despre el că e profesor bun, dar se supără repede și când e la repetiție la cor te lovește cu arcușul peste gât, după cap.

Eu nu știam cum se face corul, dar când auzit că vine, mă gândiam la arcușul lui și la gâtul meu, mai ales cum mă găsiam eu cam la îndemână, pe la capătul băncii.

Când a venit, când s'a deschis ușa de a intrat, m'am uitat întâiu dacă n'are arcuș. N'avea nici vioară, nici arcuș. Am respirat.

D-l Sfițescu era om simpatic. Tânăr de vr'o treizeci și ceva. Nalt, bine tăiat. Blond, rumân la față, mustața blondă și nu mare, rotunjită cât acoperea bine buza de sus. Părul blond, roșcat și frizat ca o căciulă de astrahan.... Imbrăcat elegant: costum jachetă gri, guler nalt, cravată subțire gri, lanț de aur la ceas, ghete de lac cu scârț, pălărie ușoară de mătasă neagră arcuită ca o gabrioleță.

Nu s'a urcat pe catedră. A stat înaintea băn-

cilor și ne-a vorbit. Se plimba câte puțin într'o parte și în alta. Ne-a vorbit despre importanța muzicei. Ne vorbea așa de frumos și de înțeles, că eu începusem a căpăta mare simpatie de el. Nu mă mai temeam acuma de arcuș; iar când se îndepărta spre celălalt capăt al băncii, eu mă cam ridicam în picioare, sprijinindu-mă cu pieptul pe fața băncii, ca să-l văd mai bine. Dădeam din cap în semn de aprobare și eram gata să și vorbesc ceva. De aceea când ajunse el să spună că și la animale se găsește muzica, eu am răspuns repede :

— Da, broaștele, d-le.

Băeții au râs, dar el urmă :

— Da, și broaștele, dar pasărilor cântă cu o deosebită artă....

— Da, ciorile !... eram să zic eu, dar ca să nu mai râză băeții am tăcut.

În sfârșit d-l Sfîțescu ne-a arătat pe tablă ce este portativul, cum se scriu notele și la urmă ne-a scris și un început de cântec, aria dela : *Scumpă țară și frumoasă*. Imi aduc aminte încă de aceste note scrise în partea de sus a portativului : *Do-si, re-do, re-do, si-la*. Pe urma acestei lecții plăcute m'am hotărât să învăț muzica în toate dichisurile ei, deși n'aveam gând să mă fac muzicant, cum n'aveam gând să mă fac nici popă. Pe vremea aceea aș fi voit să mă fac militar sau medic.

Cu deosebită bucurie am înregistrat faptul că se pot fixa în scris și melodii. Știam că sunt

cărți de cântări bisericești, dar acelea erau numai pentru biserică.

Tot atunci după prânz am avut și pe profesorul de cântări bisericești. Ne-a vorbit și el despre importanța muzicii și ne-a spus de muzica îngerilor din ceruri, cari cântau când s'a născut Christos. Iară când a început să ne explice despre notele de psaltichie cu gama : *pa, vu, ga, di, che, zo, ni, pa* și cu semnele : *Ison, oligon, chendima, chenlime, etc.*, eu eram cât p'aci să-l întreb : D-le, dar îngerii cântau și ei pe psaltichie ?

A doua zi dîmîneața, ora I, latina, profesor Gh. Costăchescu. Aveam despre el informațiuni că-i învățat, mai învățat și decât Voiacic care era profesor de latină la cursul superior și de cât Columb dela Liceul Național și decât Stoica.

Despre Vaiacic auziam că nu prea era român. Spuneau băeții că ar fi fost popă nemțesc. Nu știu atunci cum de era profesor la seminarul Veniamin, seminar ortodox. El povestia mereu că a fost în armata austriacă. Era un elev Iorga Constantin de pe la Roman, care îl imita perfect pe Vaiacic. Vaiacic era roșcovan la față, o față mare, lată. Era peste 50 de ani. Fusesse blond. Acuma cărunt. Avea un ochiu stricat din rășboiu, ochiul stîng. Pleoapa de jos dinspre ureche era ruptă și se vedea ochiul deschis jos.

Iorga când îl imita, punea degetul și trăgea pleoapa în jos. Când găsia pe vr'un elev că nu

știa lecția, Voiacic, care avea obiceiul că se infuria numai decăt, striga :

— Ha !! Te-am prins ! Oculuș al lui Voiaciuș nu doarme ! Când inamicul vine noaptea tiptil, Oculuș vede și dă foc !... Oculuș vede tot !

Și zicând aceste vorbe, trăgea cu unghiile pe catedră de săreau țândări. Apoi adăoga :

— Te voiu potcovi ! Iți voiu pune niște caiele de nici Filip potcovarul din Pisc n'o să ți le poată scoate. Iaca potcoava. Potcoava era un zero tăiat în patru locuri ca niște virgule, care zicea el că sunt caele (cue).

De altfel nu era rău Voiacic. Făcea gălăgie la lecție, dar dădea note de trecere.

De Stoica se temeau băeții grozav, Venia, ca delegat la examene și punea numai nota 2 și 3. Pe toți pereții era desemnat Stoica — *Scoica* — cum îi ziceau. Era desemnat cu un nas cât un castravete de cei de luncă.

În amintirile lui, Constantin Negruzzi spune că a avut un dascăl grec cu nas mare, un nas care cu ochelarii pe el semăna cu un turc călare pe un armăsar roșu. Cu toate acestea nu cred să fi putut concura cu nasul lui Stoica. L-am văzut și eu pe Stoica.

Despre Costăchescu se spunea cum a ajuns el profesor de latinește.

Se zice că se ținea profesor de latinește și în comisiune erau învățătorii cei mai mari și mai căpcăuni. Era și Stoica. Și candidați erau mulți cari de cari mai învățați. Dar cum se ținea con-

cursul așa, numai iacă și un fel de dascăli de biserică, cu un antereuaș scurt până pe la genunchi și cam rupt în coate, c'o căciulă veche de oaie și cu niște cisme vechi, cu turetcile (carâmbii) învechite de tot.

— Ce vrei d-ta ?

— Păi așa vrea să dau și eu aci un concurs de latinește.

— Cum te cheamă ?

— Gheorghe Costăchescu.

— Apoi știi latinește ?

— Da, știu.

— Să vedem, zice președintele și luă o carte, un autor care era mai greu și îl dă.

Costăchescu ia cartea, deschide tocmai pe la urmă, citește și traduce, și traduce până ce și președintele și ceilalți zic : destul, bravo, foarte bine.

Dar el nu se lasă cu atâta, ci s'apleacă în jos și începe a scoate de prin turetcile cismelor niște terfăloage învechite și afumate, și iar citește și traduce, și dela o vreme s'apucă de vorbit chiar latinește.

Atunci au venit și candidații ceilalți și l-au felicitat.

Și așa a fost numit Costăchescu profesor de latinește.

TOT LECȚIA DE ISTORIE

D-l Giurgeanu strigă la catalog și se uită la fiecare elev. Eu mă uit la dânsul ce încrețit și acru e. Mă uit și în acelaș timp aștept cu nerăbdare să-l văd cum o să explice la Istorie. Ni se recomandase un manual : *Istoria Românilor de D. Ionescu*. Mă uitasem prin carte, citisem vr'o câteva foi dela început și văzusem cam ce era Istoria Românilor. Imi aduceam aminte că în școala primară, în clasa a III-a, învățasem *Istoria Românilor de V. A. Ureche*, care începea așa :

- Cum se chiamă țara în care locuești ?
- Țara în care locuesc se chiamă România.
- Și mai departe :
- Așa dară tu ești Dac ?
- Bă nici decât. Eu sunt Român.
- Dar Românii nu vin tot dela Daci ?
- Nu ! Sunt mai bine de trei mii de ani, de când în Italia era o țerișoară mică numită La-

țium, adică țara Latinilor. În această țară domnia un rege numit *Procace*, care lăsă la moartea lui doi fii : *Numitore* și *Amuliu*.

Imi aduc aminte ce mult ne plăcea nouă, băeților, acest început de Istorie, și cu ce gust și cu ce ton îl recitam ! Dialog îl spuneam fiecare cu întrebare și răspuns ; iar după întrebarea : *Dar Români nu vin tot dela Daci ?* Răspundeam : *nu* și apoi deodată ridicam tonul și începeam să spunem pe nerăsuflăte :

— Sunt mai bine de trei mii de ani de când în Italia era o țerișoară mică numită *Lațum* (așa pronunțam, cu accentul pe *u* și fără *i* înaintea lui *u*, etc., etc.

D-l Giurgeanu, după ce isprăvește de strigat catalogul, închide condica și se uită spre capetele băncilor despre ferestre.

— Cum te chiamă ? întreabă pe elevul din capătul băncii întâia.

— Stoenescu Teodor.

— Tu să ai grijă ca în fiecare zi, când aveți lecție la Istorie, să asculți pe toți cei din banca întâia, să le pui note și când voiu veni, să-mi spui cum au știut. Cel din capătul băncii a doua tot așa să asculte pe cei din banca a doua ; cel din a treia, banca a treia și tot așa până în fund. Iară tu, Stoenescu Teodor, să-mi asculți și pe acestia d'n capetele băncilor care rămân neascultați. Să le pui note ca și la ceilalți. Ai înțeles ?

— Da.

— Ei, acuma să-mi vină acolea cei din banca din fund.

La aste vorbe, în tăcerea cea mare a clasei începe să se audă scârțâitul băncii din fund sub pașii grei și îndesați ai patriarhilor, care se pun în mișcare cam cu un fel de codeală.

— Ian te uită ce mai artileriști fugiți de oaste !... Și cum merg ! Deabia se mișcă ! !... De lene !... O să muriți de lene.

Se adună toți, cerc, despre ușă, în fața catedrei.

D-l Giurgeanu se uită la ei, apoi întreabă :

— Ce-i vechiu ? Tu ?

— Vechiu.... vechiu.... începe elevul întrebant, vechiu....

— Celalt ?

— Vechiu, vechiu....

— Celalt.... Vechiu ?

— Care știe ?

— Vechiu, D-zeu....

— Ei, ba mama dracului să te ia pe tine. Nu cine-i vechiu . am întrebant ce va să zică vechiu ?

Tac toți. Tac și stau încremeniți. Schimbați la față, galbeni. Cred că tot așa eram și noi cei din bancă. Nu știam ce vrea, ce ne întreabă, nici la ce o să ajungă. Pe cât mi-am dat seama însă, mai pe urmă, profesorul vrea să ne explice că istoria este : veche, medie și modernă sau nouă.

— Măi, dar proști mai sunteți, zice d-l Giurgeanu. Cum e banca asta, veche ori nouă ?

- Veche.
- Dar scândura de pe jos ?
- Veche.
- Dar cartea asta ?
- Nouă.
- Dar între vechiu și nou ce este ?
- Nu-i nici vechiu, nici nou !
- Nu-i vorbă că nu-i, vorba e ce este ?
- Este.... care.... este....
- Ian ascultă, cum te chiamă pe tine ?
- Dolinescu Constantin.
- Dar pe tine ?
- Dimitriu Constantin.
- Dar pe tine ?
- Polcovnicu Teodor.
- Care de care mai prost. Știți ce-i miez de pâine ?
- Da, care se mănâncă.
- Tot la mâncare, atâta vă pricepeți ! Ei, zi după mine. Miez de pâne. Zi !
- Miez de pâne.
- Miez de nucă.
- Miez de nucă.
- Miez de harbuz.
- Miez de harbuz.
- Miezul polobocului.
- Miezul polobocului.
- Ian auzi !! Ian auzi !! Tiu, bată-te D-zeu, păcătosome !! Ian auzi, miezul polobocului !!
- Ian ascultă, ce-i aceea de acolo ?
- Sobă.

— Ei, sobă. Bine c'a dat D-zeu să nimerеști ! Dar ce-ai zice tu, Dacă de colo din sobă ai vedea eșind o mașină cu niște urechi mari ca de măgar ?

Băiatul tace și se uită în jos.

— Ian ascultă. Știi ce-a pățit Nastratin Ho-gea ? Nastratin într'o zi l-a supărat pe Dracu și Dracu umbla acuma să-și răsbune. Ce face Dracu ? Se preface în măgar și se duce în odae la Nastratin, dimineața, când Nastratin se sculase și vrea să se spele. Măgarul umblă așa prin odae, se duce la Nastratin și-l miroasă, apoi se apropie de ibricul în care era apa de spălat, întinde botul la ibric, bagă botul înăuntru și într'o clipă intră cu totul în ibric.

Nastratin când vede așa, fuga la pașa ca speriat și-i spune :

— Pașo, măgarul a intrat în ibric.

— Ce spui, bre ? întrebă pașa ; ești nebun ? Trebuie să-ți dau bătae.

La turci era obiceiul că dacă cineva înnebunia, îi dădea bătae până ce-i trecea nebunia.

— Nu, nu sunt nebun ; dar cu adevărat măgarul a intrat în ibric, l-am văzut eu, hai să-ți arăt.

Se duc în odae la Nastratin. Dracul din ibric scoate urechile de măgar.

— Uite, uite urechile ! zice Nastratin.

Dar Dracul se arată numai lui Nastratin. așa că pașa nu-l vede.

— Unde, bre ? !....

— Uite, uite colea !....

— A, tu chiar nebun ! zice turcul și-l pune pe bătae pe Nastratin. Il bate tot îl întreabă :
— unde e măgarul ? în ibric ? Și dacă zice că e în ibric îi dă mereu bătae.

Și în toate zilele dracu se face măgar și se bagă în ibric și în toate zilele Nastratin mănâncă bătae, până ce dela o vreme Nastratin nu vrea să mai spună că e în ibric. Scoate tu urechile câtu-ți place, că eu m'am săturat de bătae. Așa dacă ar eși acuma din sobă o mașină cu urechi ca de măgar și c'un ciomag colea zdravăn și să-ți dea, să-ți dea, până ce te-o scăpa de prostie....

Zicând aceste vorbe, D-l Giurgeanu își luă catalogul și plecă fără să mai spună nici o vorbă..

Noi am stat câteva minute până ce ne-am închipuit că s'a îndepărtat, apoi am început să ne sfătuim ce să facem, ce lecție să luăm. Am hotărât să luăm ca lecție bucata dela început și s'o învățăm ca Tatăl nostru.

Cu miez de pâne și cu miezul polobocului, d-l Giurgeanu cred că voia să ajungă la evul mediu.

TUTUNUL

— Lăpușneanu !! Lăpșneanu !! șoptesc băeții trecând prin coridoare, urcând pe scări, eșind de prin clase, trecând în repetitoriu — la meditație....

Sunt în internat la Seminar. Am venit chiar azi. Mi-am adus pat cu toate ale lui M'am instalat în secția a treia (adică în dormitorul al treilea), unde erau pedagogi d-l Movilescu Mihail și cu d-l Moise Pacu. Parcă văd și acuma dormitorul mare, vr'o zece metri pe doisprezece, patru ferestre într'o parte și patru în cealaltă, mare și plin de paturi acoperite cu verde. Paturile erau puse cap în cap și drum între ele. Al meu venia în fața sobei, la căldură. Mă simțiam foarte mândru când mă uitam la el. Puțin lucru e să fii intern în Seminar, unde a învățat Costache Erbiceanu, Gheorghe Erbiceanu și poate și Cogălniceanu, dacă nu se ducea în străinătate ? !

Sunt în internat. Mi s'a dat și un pupitru în repetitor. Era pe la oarele cinci după prânz. Eșiau băeții de prin clase și treceau în meditații, iar eu mă încurcam printre dâșii. Aci ducându-mă în meditație, așezându-mă la pupitru și mai trebăluind printr'ânsul, aci eșind prin coridor și cătându-mi de lucru la băut apă.

Mă gândiam însă într'una ce-o fi cu Lăpușneanu? Are haz că or să ne asculte la Istorie despre Lăpușneanu!! Auzisem eu că pedagogii au obicei să te asculte!! Dacă sunt pedagogi, de ce nu te-ar asculta? Pedagogii pot să facă ce vor. Incep deci să mă gândesc la istorie, oare nu l-am uitat pe Lăpușneanu.... Alexandru Lăpușneanu.... Moțoc.... Boerii.... Otrăvit....

În sfârșit s'a început meditația, mi-am cetit lecțiile și la șapte jumătate mergeam la masă. Văd și sufrageria. O sală mare cu patru rânduri de mese lungi cât puntea de peste Bahluu din T.-Frumos, din Lipovenime.

Intră băeții toți, s'așează pe masă, se face tăcere. Aud iar șoptindu-se : Lăpușneanu.

Un pedagog se primblă printre mese. Unul mic, slab, cu nasul coroiat, roșcovan, cu mustățile rase, îmbrăcat cu un palton negru, deschiat până jos. Ține un umăr mai sus. Părea supărat. După ce trece printre toate mesele, se oprește în fund și citește o listă de vr'o cincisprezece băeți și închee : Aceștia toți să iasă colo la perete, la sobă și să stea în genunche, pentru fumat

Mesele erau servite. Un castron la patru băeți. O pâne de jumătate oca tăiată în două la doi băeți. In castroane lungi, întinse, salată de cartofi, sfeclă și măslină cu oțet și untdelemn, în fiecare castron cam câte șapte opt felii transparente de sfeclă ; trei-patru felii și mai transparente și cam semilunare de cartofi și câte trei-patru măslină din care vr'o două erau numai sâmburi. Acesta era primul fel.

Băeții nu se atingeau nimeni de mâncare, așteptau să se facă rugăciunea. Nu se făcea rugăciunea până ce nu eșiau la genunche cei pedepsiți.

Lipsiau câțiva și au fost trimis să-i cheme, sau mai bine să-i aducă.

Eu rămăsesem cu ochii la dâșii, încremenit. Uitasem de mâncare și de tot. Mă gândiam : Doamne, în ce școală, în ce iad, în ce căpcană, am intrat ? !... Să stai în genunche în fața tu-uror ? !

Ceilalți băeți însă nu făceau nici un caz de această pedeapsă înjositoare. Auziam numai într'o parte și în alta : Lăpușneanu, Lăpușneanu !

Părea lucru obișnuit.

Lăpușneanu era pedagogul care se primbla printre mese. El i-a fost prins fumând. El mai ales umbla după vânat fumători.

Acolo fumatul era socotit între păcatele de moarte, poate și mai mult !

Băeții însă fumau toți de-arândul, rar câte unul care să nu fumeze.

Eu însă care după be-a-ba nu mai fusesem pe-depsit și care fusesem monitor de atâtea ori, nu înțelegeam însă cum poate cineva pentru niște fum să se facă de râs, să stea la genunchi ! Sunt nebuni băeții ăștia, negreșit că sunt nebuni. Și doar eram și eu fumător. Ba încă ce fumător !! Fumam de când eram în clasa a doua primară. M'a fost dat tatăl meu la gazdă la niște oameni foarte buni — la Domnul Ionescu. Mă iubiau și mă îngrijiau ca pe copilul lor; ea era tânără, frumoasă și harnică, el om în vârstă, cu barbă albă, făcea comerț în T.-Frumos. Se ducea pe la Pașcani, pe la Târgul-Neamț și transporta de pe-acolo putini și burduri de brânză, putini cu lapte acru, putini cu roșcovi (un fel de bureți) mărinați; tutun și multe altele. Le transporta cu carele, că pe-atunci nu era cale ferată.

Aveau un băiat Christea Christache, era și el elev în clasa a treia primară, dar avea vr'o douăzeci de ani.

Toți trei, mama, tata și fiul fumau.

Christache m'a învățat să fumez și eu. Imi dădea să trag fum din țigara lui. Mi se făcea rău, amețiam. el râdea de mine și zicea că numai odată de două ori să mai fumez și n'o să-mi mai fie nimic. Când am intrat însă în internat, am lăsat fumatul. Și ce bine îmi părea acum că nu mai fumez ! Cu toate acestea, ce se întâmplă ?

Intr'un după prânz aveam pe D-l Țiu, lecție la geografia matematică.

Lecția la Țiu era foarte veselă. Mai ales la Țiu cei mai mulți nu învățau. Învățau cei din banca întâia și a doua, iar celelalte bănci până în fund — la patriarhi — din ce în ce mai puțin.

Când venia Țiu și chema pe un băiat să-l asculte :

— Să mă ertați, Domnule Profesor, n'am putut învăța.

— De ce ?

— N'am înțeles.

— Cum n'ai înțeles ?

— Dacă-i grea.

— Ei, dar nu mai e așa grea.

— Ba-i grea, Domnule, foarte grea. Foarte grea ! răspund de prin bănci mulțime de glasure.

— E grea, D-le, n'ați spus chiar D-stră că-i grea ?

— Ba, am spus că știința asta-i grea ; dar lecțiile nu sunt toate grele !...

— Ba asta e grea, D-le, să ne-o mai explicați odată.

— Ei ! bine, de explicat o să vă explic, dar tot trebuie s'o învățați și voi. Să vină altul. Petrescu Vasile.

— Aice.

— Nici D-ta nu știi ?

— Nu, D-le.

— Bine. D-ta n'ai văzut că am ascultat pe Petrescu Constantin, Petrescu Ioan și am ajuns cu ascultatul până la D-ta ? Nu puteai să te prepari și D-ta să capeți o notă ?

- Dacă n'am înțeles.
- Ei, s'o fi învățat așa pe din afară și la urmă când îți explicam eu înțelegeai.
- Dacă n'am avut timp.
- De ce n'ai avut timp?
- Am avut treabă.
- Ce treabă? Ce e tatăl D-tale?
- Cărămidar, răspund vr'o două glasuri din bănci.
- Ș'apoi ce te pune să faci cărămizi?
- Da, D-le, răspund aceleași glasuri.
- Dar nu e adevărat. Acuma e iarnă și e frig nu poți sta afară să faci cărămizi.
- Ba, da, D-le, tatăl lui face cărămizi în casă.

De data asta însă nimerise pe un băiat care a fost răspuns ceva și bietul Țiu se tocma cu băeții ce notă să-i pună, el ajunsese să-i pună opt și băeții cereau să-i pună zece.

În timpul târguelii iată intră în clasă un preot foarte respectabil, haină lungă, curată ca nouă, părintele Patron.

Se înclină către profesor. Profesorul se ridică, dă mâna.

— Mă rog, D-le Profesor, este un elev aci, un nepot al meu. Aș voi să știu dacă e băiat bun, silitor?

— Da, foarte bun, foarte bun Părinte, răspunde profesorul care habar n'avea, nu cunoștea nici pe monitorul clasei.

— Mulțumesc, D-le Profesor. Asta am dorit să știu. Am onoare să vă salut, zice preotul și se îndreaptă spre ușă.

— Salutare, Părinte, răspunde profesorul.
Preotul se întoarce însă îndărăt.

— Dar v'aș ruga, D-le Profesor, dacă sunteți bun, să-l chemați la lecție. Il chiamă Tănăsescu.

— Da, cu plăcere. Să vină la lecție Tănăsescu.

În clasă tăcere. E o persoană străină, musafir, un preot. Nimeni nu mișcă.

Nimeni nu mișcă, dar Tănăsescu nu vine.

— Dar am zis să vină Tănăsescu, observă profesorul.

— Nu vrea să vină, D-le, răspunde un glas

— Cum să nu vină, dacă l-am chemat eu ?

— Zice că-i e rușine.

— Da, e cam rușinos, adaugă preotul.

— Ce ? Se vede e micuț ? întreabă profesorul.

— Da, nu e tocmai mare, răspunde preotul.

— Ei, vino încoace, copile, nu te teme, mai zice profesorul.

— Zice că nu vrea, răspunde alt glas.

— Cum să nu vrea ? ! Iau să se ducă monitorul să-l aducă aci, vorbește profesorul.

Doi monitori se duc în fund, tocmai la capătul amfiteatrului, intră acolo pe sub bănci, trec vr'o câteva minute și numai ce vedem pe cei doi monitori, unul de oparte și altul de alta, aducând ca un fel de pușcăriaș, de haimana cu părul sburlit, negru la față, nespălat, cu un fel de palton lung și prăfuit, parcă l-ar fi scos dintr'un gunoier.

— Țsta e Țănăsescu ? întrebă profesorul, privind cu scârbă.

— Da, D-le Profesor, răspund monitorii și preotul.

— Țănăsescu ăsta ? zice profesorul. Ce Țănăsescu ? ! Asta-i mama dracilor !! Ciumă găinilor. Monitor, să spui să-l oprească dela masă.

— Dar n'are masă aci, nu e intern, e extern.

— Atunci să spui să-l oprească dela poartă, să nu mai vină pe aici.

Spunând aceste vorbe, profesorul își iea catalogul și iese.

Preotul ese și el după profesor cu vorbele :

— Mă ertați, D-le Profesor....

Băeții în urmă încep să iasă din bănci, să se ducă la Țănăsescu să-l felicite cu : mama dracilor, ciuma găinilor și de unde până unde s'a-pucă — zic — să-l popească ; îi trag căciula în jos peste urechi și peste ochi, îi cântă : „vrednic este" și-i dau cu palmele peste cap.

Cu asta se face un șgomot de nu se mai aude nici în cer, nici pe pământ, și numai ce vedem că ușa se deschide repede și ca o bombă intră Lăpușneanu :

— Dar ce e acoloa ? Ce-i șgomotul ăsta ?

Băeții o rup la fugă prin bănci.

— Stați pe loc, strigă el Nimeni să nu între în bancă. Monitor înseamnă pe cei de afară din bănci.

Trece apoi pe dinaintea băncilo, se duce până la fereastră, se uită pe la capetele băncilor,

pe-acolo, se întoarce îndărăt, apucă prin partea cealaltă, se oprește dinaintea unui fel de dulap care era făcut în perete, în zid, privește un moment, apoi se întoarce către mine și-mi face semn cu degetul să mă duc la el.

— Citește ce e scris aci pe perete.

— E numele meu.

— De ce l-ai scris ?

— Dar nu e scris de mine.

— Dar de cine ?

— Nu știu.

— Dar cine are nevoie să-ți scrie numele tău ?

— Nu știu, D-le, dar nu e scrisul meu, nici nu e scris cum mă iscălesc eu. Eu mă iscălesc cu *tia* nu cu *ță*.

— Bine. Du-te la loc, zice el cam zâmbind. M'am dus.

El a luat lista celor însemnați de monitor și a plecat.

— Uite cum dă năpasta peste om !! mă gândesc eu. Eram cât p'aci s'o pățesc, degeaba. Noroc că mi-a venit în gând de i-am spus că eu nu mă iscălesc cu *ță*, ci cu *tia*. Grozav e Lăpușneanu ăsta !! Mai grozav decât cel din Istorie ! Ce-o fi având Lăpușnenii de sunt așa răi ? Ce bine că nu m'a găsit și pe mine afară din bănci ! Vai de cei cari au fost însemnați de monitor !

În adevăr când mergem la masă, Lăpușneanu cu niște hârtiuțe în mână se primblă printre mese, apoi citește o listă de cei cari au fumat, să stea la genunchi. Aceștia es dela masă și se

înşiră în genunchi la perete lângă sobă ; o listă de cari n'au ştiut lecţiile să fie privaţi de masă; aceştia es afară pe uşă. O listă de cari au făcut sgomot în clasă — cei dela noi — să fie tot privaţi de masă, dar la urmă spune şi de mine că sunt privat de masă, pentru că deteriorez imobilul Seminarului !!

Eu, când aud așa, îmi pare că visez ; nu ştiu pe unde mă găsec.

— Dar ce-ai stricat ? Ce-ai stricat ? mă întrebă băeţii de pe alătura.

— Stricat ? ! mă întreb eu în gând, îmi aduc aminte de numele meu scris pe perete în dulapul din casă şi fără vorbă es dela masă.

— Ti-ti-ti-i-i !.... dar aici, în şcoala asta nu-i de traiu, mă gândesc eu, luând drumul către repetitor. Nu !! Nu-i de traiu !! Lăpuşneanu ăsta e nebun, e turbat !! Auzi ! Fără vină, fără dovadă că am scris eu, să mă pedepsească !! Să mă facă de ruşine !! Am deteriorat Seminarul !! Parcă aş fi dărâmat casa !! Şi părintele Vichente spunea că aici e bine !! Că nu te bate noaptea cu ȝiganii, ori nu te bate la falangă cum îl băteau călugării greci pe Mitropolitul Veniamin ? ! Dar când îşi face răs de tine nu-i destulă bătae ? ! N'ai avea tot dreptul să faci ca Veniamin ? ! Eşi colea pe poartă, pe din dos, te duci în oraş, găseşti un om cu o căruţă, te sui colo şi p'aci ȝi-e drumul ! La Seminar las să înveţe Lăpuşneanu, să înveţe cine o fi nebuni ca dânsul....

Bietul Veniamin !! Cum s'o fi dus el tocmai la Târgul-Neamț ? ! Negreșit dela Tresfetitele a luat-o pe strada mare, apoi pe Păcurari, pe la Moara de foc, pe unde sunt totdeauna oameni cu care și căruțe, și pe la băcănia cea mare, unde-i zic la „Jumăta de porc", unde e și fântână de apă oamenii caii și boii ; a găsit o căruță sau un car, s'a suit colo și du-te băete.... Dar eu n'am nevoie de mers așa departe. Până la Lungani găsesc numai decât. Dela Iași merg mereu căruțe și cară la T.-Frumos și Lunganii e aproape de șosea.

Așa mă gândesc eu și încep să-mi fac socoteala cam ce bani am de drum. Mă gândesc însă acum : Ce-o zice tatu-meu când m'o vedea ? Ai făcut vr'o pozna ? Te-au gonit ? Te-au dat afară ? Ce-or zice oamenii din sat ? O să răză de mine ?

Dus pe gânduri urc scara spre repetitor. Cineva îmi vine înaintea. E D-l Coman, pedagog, se duce la masă.

— Dar unde te duci ? mă întrebă.

— La repetitor.

— Dar ce, ești postit ?

— Da.

— De ce ?

— D-l Lăpușeanu a găsit că am deteriorat imobilul Seminarului.

— Imobilul ? !.... repetă el cu mirare și se duce înaintea. Pe mine însă pe minută mă prinde o jale, o milă de mine și un plâns cu

suspinuri de mi se rupe inima. Nici nu mai intru în repetitor. Stau într'un coridor lung, geamlâc fără geamuri — îmi șterg ochii, suflu nasul și plâng.

— La noapte fug și eu, hotărât că fug. Ce să mai stau ? ! S'a mirat și D-l Coman ! !

D-l Coman, îmi aduc aminte, era om foarte bun. Mă cunoștea dela concurs. Ne păzia când dădeam teze. Imi citia tezele și-mi spunea că-s bune. Mă întreba dacă n'am fost în școala militară, vedea că aveam o manta de uniformă. Lui i-am fost spus că vreau să intru la liceu. I-am spus pentru că m'a întrebat el de ce nu m'am dus la liceu.

Cât am plâns acolo în coridor am hotărât însă ca să nu fug noaptea, ci să aștept până dimineața, la sculare.

Cu gândul acesta m'am liniștit, mi-a trecut plânsul.

Mă duc în repetitor.

Mă opresc cu mâna pe clanță. Să intru ? O să-mi fie rușine de băeții cari vor fi acolo, de cei postiți. Postiți și ei ca și mine, dar....

Ascult la ușă.

S'aude cântând.

Seara după masă erau cântările, muzica, exerciții.

Ce să fac ? Deschid. Mă uit înăuntru. Unii cântă, alții stau de vorbă, unul scie. Parcă nu s'ar fi întâmplat nimic. Nimeni nu se uită la mine !

Mă așez la pupitrul meu. Scot o carte de cântări bisericești. N'am gust de cântat, dar o țin dinainte deschisă. Mă gândesc cum o să plec mâne dimineață. Toată grija mi-era să nu mă vadă cineva, să nu mă întâlnească poate chiar Lăpușneanu care era pedagog peste externi și de multe ori se ducea de le făcea revizii dis de dimineață.

Nu prea stau însă mult pe gânduri și aud prin coridor umblet, vorbă : vin băeții dela masă. Se deschide ușa mare. Intră vorbind. Apucă unii încoace, alții încolo, pe la locurile lor. Alții trec în sala cealaltă, unde era repetitorul cursului superior. Cei din cursul superior au trecerea pe lângă pupitrul meu.

În trecerea lui, unul de cursul superior îmi pune dinainte o bucată de pâne.

Mă uit după dânsul :

— De ce-o fi pus pânea acoloa ?

Dar un altul lasă altă bucată de pâne.

— Încă unul ? !....

Un altul iară. Și altul și altul !....

— Bieții băeți, sunt învățați să se ajute unii pe alții.

Bucățile însă curg mereu și mie îmi vin alte gânduri :

— Vrea să zică am ajuns să-și facă pomană cu mine ? !.... Să-mi dea ca la un calic ? ! Ca la un câne ! !....

Mă podidește plânsul.

Pun brațul pe pupitru și capul pe braț și plâng.

Plâng de necaz ? Plâng de rușine ? Plâng că nu știu ce să fac, cum să scap din mrejele în care mă simțiam prins ? Nu știu de ce ? Dar plâng de mă cutremur până în fundul sufletului.

Plâng și bucăți de pâne s'așează mereu pe pupitru lângă mine. Și cu cât simt că bucățile de pâne s'adună, cu atât plâng mai adânc.

La un moment un glas îmi șoptește :

— Ascunde pânea de-acolea. De vede vr'un pedagog, te pedepsește.

— Las să mă pedepsească, îmi zic eu în gând. Să mă pedepsească, să mă și omoare, tot atâta îmi face !....

Tot atâta îmi face, zic eu, deodată însă mi se arată chipul strâmb al lui Lăpușneanu, care cu un zâmbet răutăcios privește la mine și la bucățile de pâne.

Ridic capul atunci și mă uit dacă nu cumva Lăpușneanu e chiar acolo.

Nu-l văd, dar poate veni. Scot batista și adun bucățile de pâne. Nu încap. Pun și în căciulă, pun și într'o gazetă mare, mi se pare : „*Trompeta Carpaților*“ a lui Cezar Boliac, de pe atunci.

Adun toate bucățile și es cu ele în coridor.

Coridorul era dublu. Casa construită în unghiu. Ușa repetitorului drept în unghiu, coridor la dreapta și la stânga. Pe amândouă părțile era câte o ușă la câte o sală pe unde puteau să vină pedagogii.

Te pomenești că mă întâlnesc cu Lăpușneanu!

Ce să fac ?

Apuc pe dreapta și trec tocmai în fund, la ușa clasei întâia, dincolo de ușa sălei pe unde puteau veni pedagogi. Dar când ajung în fund, ușa dela repetitor se deschide și lumina lămpilor ajunge la mine !

— Vai, dacă era Lăpușneanu acumă ? ! Mă întreba ce caut p'aici, ori zicea că umblu după fumat !....

Ce să fac cu pânea ? S'o arunc pe fereastră în curte ? ! Arunc vr'o două bucăți. S'aude cum cade pe acoperemânt ! ! Dacă aude cineva, vine să vadă ce e și mă găsește ?....

Mai bine altfel. E o chingă, o grindă lată care se întindea cât coridourl. Pe dânsa stau bătute scândurele geamlâcului. Inșir bucățele de pâne pe chingă. Le-o găsi dimineața servitorul care mătură.

Mă grăbesc să isprăvesc cât mai repede, dar iată că în graba mea dau de un pachet, ceva învelit în hârtie.

Ce să fie ? Caut. Tutun ! Vai, ce să mă fac ? Poate află că am pus eu pânea, să nu creadă că am pus și tutunul. Iau pachetul și-l pun mai încolo, după un stâlp.

Acuma s'o șterg.

Parcă s'aud niște pași ? Parcă prin coridorul celalt. O iau încet spre repetitor. S'aude cântând. Fel de fel de glasuri și de bucăți. Cântă fiecare ce vrea. Nu se înțelege nimic. Merg încet până ce trec de ușa care venia d'afară, apoi încep a pași mai fără grijă.

Am scăpat însă, zic eu în gând, când deodată o mână zdravănă mă prinde de un umăr și o altă mână nervoasă mă înhață de piept :

— Na !! Mă gândesc eu, Lăpușneanu !!... De unde-o fi eșit ?

— Ce umbli pe-acolea ? mă întreabă, Ce cauți ?....

— Nimic.

— Cum nimic ? Umbli după tutun !!...

— Nu, Domnule.

— Cum nu ? Dar ce vrea să zică pasul ăsta încet și cu grijă ? !... Spune drept.

— Spun drept, zic eu și mă gândesc : glasul ăsta nu seamănă cu al lui Lăpușneanu. Cine să fie ? O fi alt pedagog, dar nu știu care e.

— Spui ori nu ? mai întreabă el și deodată aprinde un chibrit și se uită la mine.

Mă uit și eu la el. Era un elev de prin clasa a patra. unul Manoil. Am aflat pe urmă.

— Tu erai ?

— Da, răspund eu mai fără grijă, dar tot mă cam temeam, căci era superior cu clasa și diferența între superiori și inferiori, chiar cu o singură clasă era foarte respectată.

— Dar ce umbli pe-acolo ?

— Am lepădat niște bucăți de pâine care mi le-au dat băeții.

— Dar un pachet de tutun n'ai găsit ?

— Ba da, l-am pus mai încolo după stâlp.

— Aveai gând să-l ștergi ?...

— Nu, că nu fumez.

Ne-am despărțit.

Ce bine că n'a fost Lăpușneanu !

Cu toate astea, mâne dimineață o șterg, fug din Seminar. Hotărât.

Am trecut în repetitor.

S'a trecut și meditația de seară. Era Sâmbăta seara.

Ni s'a fost distribuit rufe curate. Erau puse pe patul fiecăruia.

Un elev micuț de tot, de prin clasa întâia, mi se pare Conta Constantin, se adresează pedagogului arătându-i niște rufe lungi și mari de tot :

— D-le Pacu, uitați-vă ce rufe mi s'au dat !

— Trebuie să se fi schimbat din greșală. Mai așteaptă, zice serios pedagogul.

Băeții râd. Pedagogul celalt, D-l Movilescu zâmbește.

Nu trece mult și un elev de prin clasa a patra, unul de cei mari, unul Grigoriu Vasile, care cânta la bas, arătând niște rufe ca de copil, grăește cu o voce de bas profund :

— Domnilor Pedagogi, vă rog uitați-vă ce rufe mi s'au dat.

D-l Pacu zâmbește. D-l Movilescu râde. Elevii râd cu zgomot. Dormitorul devine vesel. Se spun glume. După culcare se spun și basme. Era mai ales unul Crudu Vasile, din clasa a patra, care spunea niște basme foarte vesele.

Basmele astea m'au făcut să uit tot necazul cu Lăpușneanu.

A doua zi la sculare, afară viscolește, bate un vânt turbat.

Imi aduc aminte de fugit. Mă uit la fereastră :
— Ce fugit ? Acuma e vreme de fugit ? Dacă Lăpușneanu e nebun, fugă el !...

O noapte de somn sau poveștile vesele de seara, ori și unele și altele, mi-au schimbat hotărârea.

INTĂIU MAIU ȘI DOM-SECARA

Duminică. Zi de Mai, de pe la începutul lui Maiu. Dimineața pe la ceasurile zece.

Soare, frumos, senin.

La Seminarul Socola.

În biserica Seminarului slujbă.

Biserica plină de lumină.

Luminile gălbui de candelă și lumânări plutesc ca niște limbi de foc, în văzduhul plin de lumină al zilei de serbătoare.

Aurul catapitezmei strălucește ca o mare poartă de dantelă împletită din fășii de lumină și așezată la ușa raiului.

În biserică se cântă: *Bine ești cuvântat, Doamne, învață-ne pre noi îndreptările Tale....*

Biserica înțesată de lume.

De o parte, în stânga, dela ușa de intrare până aproape de altar, așezați în rânduri elevii scoalei; în dreapta oameni, lume de afară.

La strana mare cântărețul Balaban, inconju-

rat de elevi ; la stânga Părintele Gorgani, cel alt cântăreț, înconjurat de elevi.

Prin strane, profesori de-ai Seminarului, ca nelipsitul și învățatul profesor de grecește, Gh. Erbiceanu și alții. Lângă strana arhierască Rectorul Seminarului. Prea Cuvioșia Sa Arhimandritul Nechifor Iliescu Sprânceană, nalt, cărunt, slab, cu pometele eșite, barba rară, pe cap cu camelaucă. Teolog de prin Bucovina.

Lumea stăpânită de slujba sfântă ascultă în adâncă tăcere.

Deodată însă Rectorul care până aci stătea liniștit cu mâinile învelite în metanii, parcă și-ar fi adus aminte de ceva ; se întoarce cu fața spre stânga, privește cu băgare de seamă peste școlari, apoi cu o voce trăgănată și nazală întreabă :

— Dar unde e Domnul Secară ? Ian să-l cheme !

Un pedagog se desprinde de lângă grămada școlarilor și pleacă pe ușă. Un șoșot foarte încet se simte printre școlari.

Lumea pare nedumerită.

Rectorul nerăbdător adaugă :

— Dar nu s'a dus nimeni să-l cheme ? !...

— S'a dus, Prea-Cuvioase, răspunde un pedagog.

Nu trece mult și se vede înaintând în biserică un băiat — băețan, scurt, slab, cu mustățile rase, rău îmbrăcat : un palton cenușiu, nescuturat, vechiu, neîncheiat, cu poalele de dinainte

atârând până la pământ : un fel de pușcăriaș cu capul fără păr, ras pe cap ; pielea capului goală, galbenă, bătând în cenușiu. Inaintează și se apleacă să facă o metană în fața Rectorului.

— Du-te la Maica Domnului și fă metanii, să te erte ; ți-ai bătut joc de chipul lui Dumnezeu. Du-te !

Așa zice Rectorul, iar nenorocitul cu capul ras se îndreaptă spre icoana Maicei Domnului, unde s'apucă de făcut metanii.

— Dar ce-o fi făcut ăsta ? Cum și-a bătut joc de chipul lui Dumnezeu ? ! O fi necinstit vr'o icoană ? Cine e el ? ? ! De ce e ras pe cap ? Cine l-a ras ? .... Pentru ce l-a ras ? Așa se întreabă lumea curioasă și nedumerită.

Iată cum a fost :

În ziua de întâiu Maiu, la Arminden — cum se zice în Moldova — nu se ținea școală. După tradiția Seminarului, în ziua de Arminden toată școala mergea la primblare în grădina domnească — grădina lui Sturza, care se întindea pe coasta dealului în fața de răsărit a Seminarului. Șoseaua care ducea dela Iași la Bucium trecea printre gardul Seminarului și gardul grădinei.

Aci în grădină veniau Ieșenii de făceau Armindenul.

De pe la zece ceasuri dimineața vedeai trecând lume cu trăsuri încărcate cu merinde speciale : miel fript și vin pelin înainte de toate, apoi sardine, slănină afumată, mezeluri, măsline, ra-

chiu, vinuri cât de generoase și șampanie. Cei mai ortodoxi aveau grije și de lăutari.

Băeții noștri nu prea se bucurau de serbarea și primblarea din ziua de Arminden pentru că și serbarea și primblarea erau seci, n'aveau nimic atrăgător, nimic dulce, se bucurau băeții numai pentru că nu se țineau clase, nu se făceau lecții și se mai bucurau de gândul că poate cu prilejul primblării să se mai poată eclipsa prin desisururile grădinei să poată fuma vr'o țigară.

La ora zece punct am plecat deci din curtea seminarului, toți în rând câte doi, înșirați după clase, clasa întâia în frunte, apoi a doua și celelalte. iar în frunte de tot corul școlii.

Șeful corului era acuma un elev de clasa a cincea : Mironescu Alexandru, fost în urmă mitropolit primat : Atanasie Mironescu.

Băeți mulți. Drumul de sus dela poarta școlii până devale la poarta ceirului, la șosea, era destul de lung, și cu toate astea când a ajuns fruntea cârdului la șosea, coada nu eșise încă de pe poarta seminarului.

Mergeau încet, pas liniștit de primblare.

Corul cânta nu știu ce sentimental, cam trist, parcă un fel de marș funebru ; iar în urma cârdului, la distanță de vr'o zece pași, singur, cu fruntea aplecată, gânditor, cu mânila înfundate în buzunarele pantalonului, descheiat și fără nasturi, mergea un elev din cei mari, cu un pas cum ar fi mers după convoiul funerar, dezolata și bătrâna soție a defunctului.

Acest elev era Dom-Secară din clasa a cincea. Băiat cam slăbuț, cam uscățiv, cam strâmb, dar cu pretenții de tânăr manierat. Manierat adică în vorbă pentru că în altele n'avea cu ce să fie. Băiat sărac. Mama lui era în serviciu la cineva în casă, mi se pare, la Dr. Max. Tată nici nu știu dacă avea. În vorbă însă căuta să întrebuițeze cuvintele cele mai umflate și mai pompoase, mai ales termeni științifici, neologisme, cuvinte tehnice, cum se zice. El nu zicea inimă ci cord, nu zicea piept ci torace. Ținea foarte mult să treacă de învățat, de și nu prea citea și spunea singur că vrea să-și adune bagajul științific cât se poate de ușor, fără multă efortare, ci mai mult din conversație cu alții sau din auzite. Fiind în clasa a cincea, ținea și predici la biserică, predici cu foarte multă pretenție de știință, pe care n'o avea, dar cu un stil cu pretenții de îngrijit, cu mulțime de fraze sunătoare și figuri poetice.

Intr'o zi rectorul seminarului voind să-i impute că nu învață, i-a zis : Domnul Secară și de atunci i-a rămas numele Dom-Secară.

Când am intrat în grădină cel dintâiu ordin a fost să nu ședem pe jos, ca să nu răcim. Era pământul umed. Al doile, să nu intrăm prin pădure. Asta din pricina tutunului, să nu fumeze.

Ne-am dus tocmai sus. De deal, lângă vie, unde era o poiană mare.

Ne-am jucat de-a capra, de-ascunsele.

Cu ascunsele a venit și rândul fumatului.

Am găsit și mijloc de stat jos. Ședeam pe niște copaci tăiați și dați la pământ..

Aci ne întâlnim și cu Dom-Secară.

— Ce mai faci Dom-Secară ? Condoleanțele noastre.

— De ce condoleanțe ?

— Poi șezi parcă ți-ar fi murit cineva. Ce ai ?

— Ce să am ? Sunt supărat.

— De ce ?

— M'am cerut să-mi dea voe să mă duc în oraș și n'a voit.

— Cine ?

— Rectorul, a început să mă chestioneze :

— Dar ce să faci în oraș ?

— Poi, zic eu, Prea-Cuvioase, am ceva interese.

— Ce interese, mă rog ? Se leagă de vorba interese.

— Ceva interese.... *familiale*.

— *Familiale* ? !... Ce, D-ta ești căsătorit ?

Aci se leagă de vorba *familiale*.

— Ba, nu, răspund eu.

— Atunci dar ce interese *familiale* ?....

— Apoi aș voi să mă tund....

— Să te tunzi ? Și pentru ca să te tunzi trebuie să te duci în oraș să mai dai și bani ? Nu sunt aci mulțime din colegii D-tale cari știu să tunză tot așa de bine ca și bărbierii ? Nu, Dom-Secară, nu te vei duce. Vei merge cu colegii D-tale la primblare. Invață-te a respecta obiceiurile străbune.

— Și nu ți-a dat drumul ?

— Nu.

— Nu mi-a dat drumul, de aceea mă gândesc și eu cum să fac să-mi iau revanșa ?

La unsprezece s'a dat ordin de plecare, de întoarcere.

Acuma mergem prin mijlocul grădinei, trecem prin fața restaurantului.

La restaurant, în față, mesele pline. Chelnării dau unii peste alții. Oamenii petrec.

Innăuntru grădina geme de lume. În toate colțurile, în toate poenițele grupe de oameni așezați pe jos, pe iarbă verde, împrejurul unei mese câmpenești. Muzici și mese în toate părțile. Răsuna pădurea de glasul plin de ahturi sau de glume al lăutarilor. Un miros de friptură de miel se întindea prin toată grădina și te făcea să înghiți în sec. Unii își făcuseră foc și-și frigeau mielul chiar acolo. Elevii din școala militară veniseră din Iași cu cazane, cu harabale, parcă erau cail și călăreții lui Faraon, atâta doară că n'aveau de trecut Marea Roșie, ci vedeau numai pahare cu vin roș.

Băeților noștri nu le plăcea deloc primblarea asta, să treci pe lângă mese pline și ție să-ți gârâe....

Mironescu, conducătorul corului, însă nu știu ce inspirație avu : comandă corului să cânte un cântec de întâiu Maiu.

Corul cânta, iar băeții injurau.

Cântetul suna astfel :

Jos pe iarba rourată

Chiar din zori să ne-așezăm
 Și friptură minunată
 De miel fraged să mâncăm.

Să mâncăm toți împreună
 Și pelin de Odobești
 Să bem azi cu voce bună,
 Ciocănind cupe românești.

După orice 'mbucătură
 Trei pahare de pelin
 Pline, pline până 'n gură,
 Să le bem într'un suspin.

Căci mâncarea-i o mândrie,
 Beutura e ce e.
 Ea produce veselie
 Și de cap durere gre.

Vivat! Vivat! Trenchi, trenchi, trenchi!
 Azi e zi 'ntâiu a lui Maiu
 Să ne pară țara raiu.

Vivat! Vivat! Trenchi! etc., etc.

Cântând ne-am întors la școală.

La masă nici vorbă de friptură de miel și de pelin. Am mâncat fasole : era Miercuri sau Vineri, post. Ni s'a dat însă câte un pahărel de vin-pelin.

Dom-Secară însă n'a vrut să bea vinul : Asta e mizerie, mon cher, zicea el și se gândea la revanșă.

După masă vreme frumoasă.

Rectorul dus în oraș.

Pedagogii nu se vedeau pe nicăieri. Bănuiam că s'au fost înfundat pe la călugării seminarului și făceau câte nișel Maiu.

Meditație nu se ținea.

Băeții unii prin repetitor, stăteau de vorbă, alții prin grădină jucau capra, etc.

Intr'un moment ridicam scara în cerdacul din față ca să trec în grădină. Cineva îmi bate în fereastra din clasa a patra. Era Dom-Secară.

Mă duc innăuntru.

— Ascultă, dragă îmi zice el, știi să tunzi ?

— Nu. Dar pentru ce ?

— Iată ce. M'a tuns Popescu Gheorghe, un extern, și uite colea la ureche cum m'a ciopârțit !....

— Și ce să-ți fac eu ?

— Nu-i nimica greu. Trebuie numai să tunzi mai mic, să nu se vază scări. Tunzi frumos cu pieptenele.... și.... numai să baği de seamă....

— Dar de ce n'a făcut-o asta Popescu Gh. ?

— El s'a supărat și s'a dus.

— Nu, nu 'ndrăznesc, zic eu.

Dom-Secară stăruie însă mereu, că-i ușor, că nu trebuie nici o știință, până ce mă hotărăște să-l tund.

Mă apuc, dar n'o duc, îl las și eu.

El a chemat pe altul și pe altul, și iar pe altul, până ce s'au adunat mulțime de băeți cari făceau din bietul Dom-Secară bătae de joc, îndesându-se care de care să-l ciopârțească.

Parcă văd pe bietul Secară pe un fotoliu, în

mijlocul unei clase și împrejurul lui mulțime de băeți certându-se care să înceapă la rând.

L-au ciopârțit până ce l-au tuns până la piele și tot cu scări a rămas.

La masa de seară nu l-am văzut, nici în repetitor la meditații după masă.

După ce am isprăvit meditația și am trecut prin dormitoare la culcare, din întâmplare trec pe lângă un dormitor mic care se chema secția a treia și aud vorbă :

— De geaba mai umbli cu tunsul. Cu foarfeca nu poți scoate scările ! Scările numai cu briciul !

— Da, da ; numai cu briciul !... Și briciul are și alt avantaj, dacă te razi pe cap, întâiu părul crește mai negru și des, mult mai des decât era înaintea ; des și sănătos, căci i se întărește rădăcina, și apoi îndesându-se părul se încrețește, se face creț.

— Adevărat ? întreabă Dom-Secară.

— Se înțelege că adevărat. E lucru știut că după ras părul se îndesește, se încrețește și se face negru.

Nu știu ce s'a mai vorbit, dar dimineața la scolare aud pe băeți spunând că Dom-Secară s'a ras pe cap. .

La gustare dimineața nu l-am văzut.

După gustare, când treceam în clasă, l-am zărit, dar era cu căciula pe cap îndesată peste urechi până în jos la gât.

Cine l-a văzut spunea că era foarte urât, avea un cap parcă ar fi fost o tivgă goală, fără piele.

La sfârșitul oarei a doua, adică pe la zece,

cineva aduce vestea că Dom-Secară e în lavabo, are un ibric cu mașină de spirt, încâlzește apă și își toarnă pe cap să crească părul mai repede. În oara întâia și a doua n'a fost în clasă.

La sfârșitul oarei a treia, altă veste. Rectorul avea oară la clasa lui Secară. Face apelul nominal, Secară lipsește.

— Unde e Domnul Secară ?

Băeții tac.

— Cum ? ! Unde e Domnul Secară ? întrebă din nou.

Băeții tac, dar unul n'are de lucru sau îi iea gura pe dinainte.

— S'a ras pe cap....

— S'a ras pe cap ?

— Da și acuma își face apă caldă și se spală pe cap ca să-i crească părul mai repede.

— Ian du-te și mi-l cheamă.

L-a chemat.

Când a intrat Secară în clasă, Rectorul întorcând capul spre ușă, l-a privit cu niște ochi de treceau prin el ca niște sulii.

Rectorul era de felul lui om aspru, se temeau băeții de țițiau înaintea lui, dar de data asta era chiar înspăimântător !

— Ce e asta, nenorocitul ? Ți-ai bătut joc de tine ? ! Ți-ai bătut joc de capul tău ? ! Ți-ai bătut joc de omul pe care bunul Dumnezeu l-a făcut după chipul și asemănarea Lui ! ! Ți-ai bătut joc de chipul lui Dumnezeu !...

— Dacă băeții nu știu să tundă....

— A ! ! Așa ? !... Atunci să știi : astăzi la

amiază nu vei mânca, seara vei posti ; iar mâne vei fi privat de masă. Stai colo în picioare la părete.

La amiază, când ne duceam la masă, Rectorul e acolo.

— Unde e Secară ? Să-l cheme.

L-au chemat.

— Treci colo la părete. Omul trebuie să lucreze, să facă fapte de care să nu-i fie rușine ca să se ascundă de ochii oamenilor.

A doua zi a fost Duminică, atunci când l-a pus să facă metanii la Maica Domnului.

A făcut metanii până la sfârșitul slujbei. Parcă-l văd : aci se 'nroșia la față, aci se 'ngălbenia. Ii tremurau buzele de oboseală, de frică, de rușine, de toate.

La urmă, când a început a se da anafora, Rectorul și-a făcut cruce și a plecat.

În urma lui vorbea lumea :

— Dar aspru e, Doamne ! Tare la inimă ! Tot așteptai să zică odată destul, băeți ; dar n'a zis ! Ne-a stricat toată frumuseța slujbei și a serbătorii.

Când a plecat Rectorul, băeții de pe 'mprejurul lui Secară îi șoptiau care de care :

— A plecat ! A plecat !

Secară a întors numai odată capul de s'a uitat spre ușă, apoi a intrat în altar, de unde a eșit pe din dos, prin veșmântărie. I-a dat drumul paracliserul.

Bietul Secară.

IN URMA

Incheiu aci şirul amintirilor de pe când eram copil. Şi nu ştiu de ce, parcă simt o părere de rău ca şi când te desparţi de cineva de care ai fost nedespărţit.

Nu le-am spus toate câte mi le amintesc, nici toate câte ar putea interesa lumea. Mi-ar fi trebuit volume multe. Imi aduc aminte de pe când eram de doi ani jumătate. Mă văd într'o grădină, de unde priviam pe un şes pe care trecând o procesiune lungă, întrebam ce e aceea ? Mi se spunea că sunt nişte oameni. In adevăr însă era înmormântarea mamei.

In Seminar am dus-o cam greu în anul întâiu, mai ales la început. In urmă a mers bine şi am învăţat carte.

Din amintirile mele am mai scris şi prin bucăţi răzleţe, dar le las aşa răzleţe cum le-a aruncat vremea.

Aici vreau să spun ceva de unii din foştii mei

profesori pentru care am avut deosebită simpatie ori admirație. Cu multă pietate mi-aduc aminte de frații Gheorghe și Constantin Erbiceanu, de Arhimandritul Ieronim Buțureanu, Petru Rășcanu și Gheorghe Costăchescu.

Arhimandritul Ieronim Buțureanu, când eram în cursul superior l-am avut profesor de limba ebraică și exegeză — interpretarea și explicarea etimologică a sfintelor cărți. A fost și Rectorul Seminarului.

Nalt de statură. Hainele lungi, bisericesti, îl arătau și mai nalt. Părul pe cap castaniu închis, așa de stufos și creț și barba la fel, că de-abia se mai zăria fața palidă cu o frunte naltă, sub care se adăpostiau doi ochi mici, negri, ca niște mărgele și pătrunzători ca de vultur.

Veșnic tăcut și gânditor, vorbea puțin, scurt și cuprinzător.

Parcă-l văd cum se primbla cu pași rari prin tot lungul cerdacului dela casele de sus. Se primbla singur. Ținea capul sus și privia drept înaintea.

Om învățat, foarte învățat. Latinește, grecește, englezește, nemțește, franțuzește le citea ca și românește. Venia pe la examen, ne inspecta prin clase și la orice limbă ne făcea niște traduceri așa de frumoase și de înțelese, că ne deștepta toată admirația pentru limbile care cuprindeau cugetări așa de alese și pentru limba română în care se puteau exprima astfel de cugetări.

Scotiam note de clasă la lecțiile lui. Se 'ntâm-

plase de scotiam eu notele cele mai bune și mă chema la el în cancelarie de mi le controla ori verifica. Cerceta toți termenii și toate citatele de texte din Lachmann, Tischendorff, Gribsbach.... Pentru cel mai mic lucru, pentru un număr de pagină se scula și se ducea după vr'o carte tocmai prin a treia cameră, prin fundul bibliotecii.

— Doamne, tare-i mai harnic părintele rector, mereu se tot scoală și se duce ; așa zicea moș Ștefan, un bătrân servitor care stătea pe la sobe și vedea de focuri.

Odată am îndrăznit și eu :

— Dar prea vă osteniți, Prea Cuvioase !

— Apoi când vrei un lucru, trebuie să-l faci cum trebuie, ori să nu-l faci deloc, și să-l faci și la vreme, că de nu-l faci la vreme, nu-l mai faci ; că fiecare ceas vine cu cerințele și nevoile lui și cele nouă îți cad mai cu silă ca cele trecute...

Din această pildă m'am ales și eu cu ceva : îmi vine în minte o idee, un cuvânt, un termen, o expresie, un nume și simt nevoie de oarecarre lămuriri, caut chiar atunci în cartea respectivă sau dicționar . iar dacă nu sunt acasă, iau măsuri să țin minte și caut îndată ce ajung acasă.

I-am vorbit odată de conferințele care le ținea la Universitate societatea Junimea. El mi-a răspuns :

— Inșirarea și clasificarea pietrelor și bolovanilor duce tot la închinarea lui D-zeu, numai trebuie să baği bine de seamă.

Intr'o zi mi-a dat o carte franțuzească, un

volum foarte frumos legat și hârtie velină, despre Kant și scrierile lui. Mi-a scris pe ea și o scurtă dedicație și s'a iscălit.

Om foarte fin, foarte subțire, suflet de elită, mai presus de orice interes, aș putea zice mai presus de orice pământesc.

Nu era bun, cum se înțelege bun, adică moale; era aspru, dar drept; în fața lui te găseai ca în fața crucei, ca în fața lui Dumnezeu.

Seara, la biserică, la vecernie, spunea cuvintele de încheiere, parcă-l aud, cu un glas de bas profund, recitare fără cântare, tare și rar, parcă le-ai fi auzit spuse de D-zeu în muntele Sinai :

— Intărește Dumnezeule sfânta credință a drept măritorilor creștini și sfânta biserică Ta în veacul veacului.

N'avea obicei să slujească sfânta leturghie. O singură dată l-am văzut că a oficiat sfințirea apei la Bobotează.

Frumoasă slujbă.

El nalt. Cu chipul încadrat de un păr mare, bogat, aproape sălbatic; mișcându-se puțin și citind cu o voce răsunătoare de bas profund, dacă un Moisi a existat în adevăr, nu putea să aibă un chip mai impunător.

Parcă-l aud citind frumos, fără cântare, evanghelia care suna cam așa :

„In vremea aceea intrata Iisus în Ierusalim.
„Și era în Ierusalim scăldătoarea oilor...”

Și de atunci mi-a rămas convingerea că unui

preot mare, arhimandrit, vlădică, nu-i șade bine să cânte. Nu-mi pare lucru serios. Nu mult după aceea m'am dus la mitropolie în Iași, unde oficia bătrânul mitropolit Iosif Naniescu. L-am văzut cântând și nu mi-a plăcut. Prin 1905 ori 1906 fiind senator și stând de vorbă într'o zi cu mitropoliții noștri Iosif Gheorghian și cu Partenie, le-am spus lucrul acesta și ei mi-au dat dreptate, dar mi-au spus că așa e obiceiul și ei se țin de el.

Dela Ieronim Buțureanu a rămas un tratat de *Arheologie biblică*, foarte conștiincios lucrat. N'a vorbit însă nimeni despre el și îmi pare rău. Îmi pare că lumea a fost nedreaptă cu acest om care era un sfânt.

A fost chemat la București la mitropolie ca arhimandrit de scaun și acolo a murit. Suferea de piept.

În mîntea mea îl asemănam cu Vasile Conta, filosoful pe care de asemenea l-am cunoscut. Semănau ca fire și minte.

Petre Rășcanu mi-a fost profesor de Istorie în cursul superior. Îmi era foarte simpatic ca profesor. Era om cu mult tact, bun și drept.

Cu frații Erbiceeni eram în ceva înrudire. Pe Costache Erbiceanu, fiind în București, îl vedeam adesea la Academie și la Ateneu. Om foarte bun și comunicativ. Îi plăcea să povestească și era meșter de povestit. Vorbă mai ales din cercetările lui istorice din grecește.

Pe Gheorghe Erbiceanu îl asemănam cu Ca-

tone bătrânul, Catone censorul, de și el încă nu era bătrân.

Om dintr'o bucată. Spunea lucrurile pe față, fără încunjur. Brăzda de-adreptul și pe profesori și pe rector. Când auzia în școală de vr'o neregularitate făcea o gălăgie de nu știa care unde să se ascundă. Parcă-l aud odată în clasă, după Paște, traducea un elev la grecește și nu preparase traducerea :

— Ei, ce stai ? !... Te gândești pe-acasă, pe la țară, pe la fete !....

Vr'o câțiva ani după ce eșisem din școală îmi veni dor să-l mai văd pe Gheorghe. Așa-i ziceam când eram în școală, nu-i mai ziceam și Erbicenu. Eram așa de obișnuit cu dânsul, deprins să-l văd în fiecare zi, de șase ori pe săptămână și în unele zile mi se pare câte două ore.

— Ca să ajungi să știi grecește trebuie să ți se roază și mânilor și picioarele de dicționar : asta era vorba lui Gheorghe.

Nu știu, isprăvisem universitatea ori încă nu, într'o zi mă duc la Socola să văd pe Gheorghe. Acolo ședea. Avea casele lui. Nu-l văzusem de la bacalaureat ; îl avusem în comisiune.

Mă gândiam ce-o să-mi zică, cum o să mă primească ? S'o fi mai schimbat ?

Știam că se ocupa foarte mult, citia. Parcă-l văd cum își băga cartea în ochi. Era miop.

— E-hei, ce mai faci ? Nu te-am văzut dela bacalaureat.... Acum vr'o câteva zile a fost pe aicea soră-mea dela Erbiceni și cu mătuși-ta

Profira Rugeasca. Spuneau că au fost și pe la tată-tău.

Pe el nu l-am mai văzut dinainte de a te da pe tine în seminar. Să nu-mi închipui că pune vr'o stăruință pentru tine! Mândru! Neam de mazil!!....

Am văzut că te-ai apucat de scris. Bine faci. Văd că din ceva faci ceva. Cu vremea o ș'ajungi să faci ceva din nimic.

Mi-a vorbit apoi despre Paul Janet și mi-a lăudat lucrările lui.

Gheorghe era acelaș.

Mi-a părut foarte bine că l-am văzut.

Dela el m'am dus la Costăchescu.

La Gheorghe am străbătut lesne că erau copii, băeții, din cari unii mă mai cunoșteau. Și Gheorghe m'a primit cum era, în vestă și deschiat la gât. La Costăchescu a trebuit să aștept mai mult.

Ședea la vie — prin Buciumi — casă mare gospodărească, cu un geamlâc nalt, mare, acoperit în toată lungimea de viață.

Am sunat. Avea clopot la ușă, dar băbușca ce-o avea acuma era cam tare de urechi, auzia cu greu. A trebuit, se vede, să se ducă el s'o trimită să deschiză ușa. Iar el, cum era numai în vestă ca vara — era prin Iulie — a intrat trăgându-și pardesiul. Pardesiul cel gros, descusut la umărul stâng. Dar acum nu-i mai atârna nasturul de sus, din față. În locul nasturului atârna numai un capăt de ață.

Incolo, D-l Costăchescu cam tot acelaș, figura ovală, încărunțit și barbișonul tot virgulă ca o codiță de boboc, întoarsă spre dreapta, dar înălbit. Mi-a spus că s'a apucat să traducă pe *Iosif Flavie — Antichitățile Judaice*, după traducerea latină a lui J. Hudson.

Costăchescu însă îmi părea jenat, nu se simțea bine, nu se simțea liber față de mine, nu se simțea în banii lui, cum se zice. Imi zicea *D-tră*, ce *credeți*, dacă *vă* interesează. Numai la urmă, când ajunse să-mi povestească ce i s'a întâmplat cu un cal al lui, atunci a început să devină mai familiar, mai apropiat. Întâmplarea cu calul nu mi-o aduc aminte bine, totuș pe cât știu era nostimă. Un cal al lui a eșit sburdând din curte și a luat-o printre vii. Un oarecare prinde calul și-l închide în grajd, iar în locul lui dă drumul la alt cal și-l alungă pe drum în altă parte.

Calul lui Costăchescu era tânăr și bun; celălalt era bătrân, perpelit și chior de un ochiu.

Era spre seară, în amurg.

Costăchescu trimite pe servitor să caute calul. Servitorul se duce, dar seara înserează, se întunecă.

Servitorul întreabă: n'ați văzut un cal? Unii nu; alții da, am văzut pe ici, pe colo, până ce servitorul dă de calul fugar, îl prinde și-l duce acasă.

— L-ai găsit, Ioane?

— Găsit tocmai pe la fântâna părăsită.

— L-ai dus în grajd?

— Da.

— Bine.

Bine, dar a doua zi când pune caii la trăsură : măi, dar aista nu-i calul nostru !!

În sfârșit, c'o fi, c'o drege, dar nu-i calul meu...

După asta alergătură, cercetări zile, săptămâni chiar, și în sfârșit dă de cal. Dar cel cu calul nu vrea să-l dea, că-i calul lui !

De aici proces, cheltuială, marturi, ba acuma hoțul zice că face el proces de calomnie.

Domnul Costăchescu e foarte necăjit. S'a dus chiar D-lui de a adus câte un pahar de vin din via D-sale. Ii pare foarte rău că nu sunt eu avocat.

Am văzut și pe D-l Costăchescu și mi-a părut bine că l-am găsit.

Nu știu altădată sau tot atunci m'am oprit în drum și m'am uitat la seminar, sau la localul seminarului Socola, la localul în care a fost cea școală absolut românească înființată de Mitropolitul Veniamin Costache, cu patrusprezece ani înaintea de sosirea în țară a lui Gheorghe Lazăr : cea școală pe ale cărei bănci am trăit șapte ani de zile și am deschis cele dintâiu cărți care trebuiau să mă povățuiască în viață.

Dar nu mai era acuma acolo nici seminarul Veniamin, nici localul acela, acuma era o casă de nebuni.

Bietul Seminar !

CUPRINSUL

Pagina

Cucoșelul	3
Vorba de școală	9
La școală	15
Clasa	33
Abecedarul	41
Prima zi de școală	47
Be-a-ba	57
Balița	71
La Târgul Frumos	89
Dictando	103
Iar Be-a-ba	111
La Goești	131
Radu Negru Basarab	163
Lungani	175
La Iași	179
Aminții din Seminar	183
Tot lecția de istorie	197
Tutunul	203
Intâiu Maiu și Dom-Secară	221
În urmă	233

VERIFICAT

1987

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ "CAROL I"
BUCUREȘTI